

בקיצור

סוגיות מבוארות בדרך קצרה

ללמוד להבין ולזכור

בכורות (א)

דפים ב'-ל"א

בקיצור

חיבור זה הנקרא "בקיצור", בא לסייע את הלומד להלך בסוגיה בדרך כבושה וסלולה, ובכך לקיים את דברי חז"ל במסכת פסחים, לעולם ישנה אדם דרך "קצרה", שהיא הדרך הקצרה להיכנס לסוגיית הגמרא, באופן שיהיו הדברים ברורים ומאירים.

וכמו כן מסייע חיבור זה, לחזור בזמן קצר על הלימוד, להיות מהוורעים וקוצרים, ולהציל ממה שאמרו חז"ל במסכת סנהדרין, כל הלומד ואינו חוזר כוורע ואינו "קוצר".

חיבור זה כולל בתוכו את מסקנות הגמרא על פי פירוש רש"י תוס', ולפיכך, כל מקום שנאמר בחיבור זה לשון הלכה, אינו בא לפסוק הלכה למעשה, אלא לומר, שלפי היוצא מהגמרא על פי פירוש רש"י או תוס', כך ההלכה, אבל למעשה פעמים רבות ההלכה בשו"ע נפסקה על פי פירושי ראשונים אחרים לסוגיה, ולפיכך אין לסמוך למעשה על המבואר בחיבור זה, שאין מטרתו אלא לסייע בלימוד גפ"ת וחזרתו.

ומלבד זאת, כבר למדנו חכמים, שאי אפשר לבר בלא תבן, וכמו כן כמעט אי אפשר שיוציא האדם מידו דבר מתוקן בלא שגיאות, וכמו שפירש רש"י את דברי דוד בתהלים, "שְׁגִיאוֹת מִי בְּיָדִי", "אני נוהרתי בהם, אבל אי אפשר להיזהר שלא אשגה", ולפיכך מן הסתם גם חיבור זה אינו נקי משגיאות. ועל זאת אבקש, מכל מי שימצא איזה דבר הטעון תיקון, שישלח יודיע לי, לכתובת הרשומה למטה, כדי שאוכל לתקן זאת במהירות הבאות.

הערה: האותיות המודגשות הן תמצית ה"בקיצור", וניתן לקרותן בפני עצמן.

בקיצור רחי' פלדמן 8 בני ברק 51383 טל' 03-6192647 או 050-4100091 .פקסי 03-6199188 .דוא"ל bekitsur@zahav.net.il

© כל הזכויות שמורות למחבר י. א. ה.

לעילוי נשמת

הר"ד **מרדכי מאיר** ז"ל

בן הר"ד משה **שטדלר** ז"ל

נלב"ע י"ט מרחשון תשנ"ט

ומרת **צפורה גורית** ע"ה

בת שיינדל ע"ה

נלב"ע כ"ט מרחשון תשל"ט

ומרת **רחל גורית** ע"ה

בת הר"ד מרדכי מאיר שטדלר ז"ל

נלב"ע א' כסלו תשמ"ז

ת. נ. צ. ב. ה.

לעילוי נשמת

הר"ד **יוסף שור** ז"ל

בן הר"ד אליהו מרדכי ז"ל

נלב"ע כ"ז שבט תשנ"ד

ומרת **מרים שור** ע"ה

בת הר"ד שלמה ז"ל

נלב"ע כ"ז מרחשון תשל"ה

ת. נ. צ. ב. ה.

הונצחו ע"י אברהם ורות פרידלר וב"ב הי"ו

לעילוי נשמת

הרבנית רוזה

חבה ע"ה

בת הרב יחזקאל טבח זצ"ל

נלב"ע ח' בכסלו תשמ"ו

ת. נ. צ. ב. ה.

לעילוי נשמת

הר"ר יששכר מנדל

אורנשטיין ז"ל

בן הר"ר צבי אלתר ז"ל

נלב"ע ב' בכסלו תשס"ג

ת. נ. צ. ב. ה.

לעילוי נשמת אמי מורתי

מרת שושנה רוז'ה ע"ה

בת הר"ר אברהם נדרה ז"ל

נלב"ע כ"ב תשרי תשכ"א

ולעילוי נשמת אבי מורי

הר"ר טוביה ז"ל בן הר"ר דב מירצ'יק ז"ל

נלב"ע כ"ח שבט תשל"א

ולעילוי נשמת אחי

סרן דב ז"ל הי"ד בן הר"ר טוביה מירצ'יק ז"ל

נהרג על קידוש ה' ט מרחשון תשכ"א

ת. נ. צ. ב. ה.

הונצחו על ידי הבת / האחות
מרת פנינה עזרי ומשפחתה הי"ו

לעילוי נשמת

הר"ר משה ראשי ז"ל

בן הר"ר מנחם ז"ל

נלב"ע ג' טבת תשס"ג

ומרת רחל לאה ראשי ע"ה

בת הרב יצחק אפשטיין זצ"ל

נלב"ע י"ג כסלו תשס"ג

ת. נ. צ. ב. ה.

הונצחו ע"י בנם הר"ר חיים ראשי הי"ו

לעילוי נשמת אמי מורתי

מרת אלקה

גוטמכר ע"ה

בת הר"ר דוד וחווה ז"ל

נלב"ע ט"ו בכסלו תשנ"ז

ת. נ. צ. ב. ה.

הונצחה על ידי בנה אליהו חיים ירט וב"ב הי"ו

לעילוי נשמת

הר"ר יוסף יוחנן

קליין ז"ל

בר הר"ר בנימין ז"ל

נלב"ע ט"ו בכסלו תשס"ב

ת. נ. צ. ב. ה.

לעילוי נשמת

הר"ר אלעזר ריגר ז"ל

בן הר"ר משה מרדכי ז"ל

נלב"ע ג' אדר א' תשד"ס

ומרת יפה אסתר ריגר ע"ה

בת הר"ר דב ז"ל

נלב"ע י"ח כסלו תשס"ג

ת. נ. צ. ב. ה.

לעילוי נשמת

הר"ר לאה

שוורץ ע"ה

בן הר"ר מיכאל פוטר ז"ל

נלב"ע ט"ז בכסלו תשס"ג

ת. נ. צ. ב. ה.

מסכת בכורות

פרק ראשון הלוקח עובר חמורו

דף ב'

שנאמר, "הקדשתי לי כל בכור בְּיִשְׂרָאֵל", ללמד שאין הבכור קדוש עד שיהא כולו של ישראל². ונאמר, "וְכָל מִקְנֵךְ תִּזְכְּרֶיךָ", ללמד, שאין הזכר של המקנה קדוש, עד שיהא כל המקנה שלך, כלומר עד שתהא כל האם של ישראל³, [ומבואר בגמרא בדף ג', שלדעת חכמים, הכתובים הללו נדרשים כן, כי לדעתם, אם היה כתוב, "הקדשתי לי כל בכור בְּיִשְׂרָאֵל", הכוונה היתה לכל שיש לישראל חלק בבכור, א"נ לכל שרוב הבכור של ישראל, אבל עתה שאמר הכתוב "הקדשתי לי כָּל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל", הרי זה מלמד, שאין הבכור קדוש, אלא אם כן כולו של ישראל. וכמו כן אם היה כתוב, "וְכָל מִקְנֵךְ תִּזְכְּרֶיךָ", הכוונה היתה לכל שיש לישראל חלק במקנה, א"נ לכל שרוב המקנה של ישראל, אבל עתה שאמר הכתוב "וְכָל מִקְנֵךְ תִּזְכְּרֶיךָ", הרי זה מלמד, שאין הבכור קדוש, אלא אם כן כל המקנה כלומר כל האם, של ישראל].

ועל פי הכלל הזה שנה התנא חמשה אופנים, שבכולם אין הבכור קדוש, כי יש לגוי חלק, או בו או באמו, והסיבה שנשנו חמשה אופנים, כי ברובם נתחדש איזה פרט נוסף על הדין הנ"ל. ואלו הם חמשת האופנים שבמשנתנו.

א. ישראל הלוקח עובר חמור של גוי.

כשישראל קונה מהגוי את עובר חמורו, נמצא שהעובר של

בינו לבין בכור בהמה טהורה, ושניהם קדושים, רק כשכל עצמם וכל האם של ישראל. שכן הדין הזה נשנה שוב בתחילת פרק שני לעניין בכור בהמה טהורה.

² ולכן כשגוי שותף בבכור עם ישראל, הבכור אינו קדוש. ודווקא כשגוי שותף בבכור עם ישראל, הוא פוטרו מקדושת בכור, אבל כששני ישראלים שותפים בו, אינו נפטר מקדושת בכור, דאכתי בכור בישראל הוא. [מבואר מתוך התוס'].
³ אמנם מהכתוב "וכל מקנך תזכר", היה מקום ללמוד, שאין הבכור קדוש אלא כשהמקנה שלך בלבד, כלומר כשהאם היא של יחיד, ולא של שותפים, ואם כן, לא רק שותפות הגוי באם פוטרת מקדושת בכור, אלא גם שותפות שני ישראלים באם פוטרת מקדושת בכור. אלא שנאמר גם הכתוב "בכורות בקרכם וצאנכס", המלמד, שבכור קדוש גם כשנולד מבקר וצאן של רבים כלומר שותפים, ואם כן, על כרחך כשמעט הכתוב בכור של מקנה שותפים, לא מיעט אלא שותפות ישראל וגוי, אבל כששני ישראלים שותפים באם, אין הדבר פוטר את הבכור מקדושה. [על פי התוס'].
⁴ אף שמשנתנו מדברת בדין פטר חמור, מכל מקום, בדין המבואר כאן, אין חילוק

[שמות י"ג י"א-ט"ו] והיה כי יבאך ה' אל ארץ הכנעני כאשר נשבע לך ולאבותיך ונתתה לך. והעברת כל פטר חכם לה' וכל פטר שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים לה'. וכל פטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבניך תפדה. והיה כי ישאלך בנך מחור לאמר מה זאת ואמרת אליו בחזק ד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים. והיה כי הקשה פרעה לשלחנו ויחרג ה' כל בכור בארץ מצרים מבכר אדם ועד בכור בהמה על פני ארץ זבח לה' כל פטר חכם הזכרים וכל בכור בני אפדה. והיה לאות על ידך ולטוטפת בין עיניך כי בחזק ד הוציאנו ה' ממצרים.

[שמות ל"ד י"ט-כ"ו] כל פטר חכם לי וכל מקנך תזכר פטר שור ושה. ופטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו כל בכור בבניך תפדה ולא יראו פני ריכם.

[במדבר ג' י"א-ג'] וידבר ה' אל משה לאמר. ואני הנה לקחתי את הלויים מתוך בני ישראל תחת כל בכור פטר חכם מבני ישראל והיו לי הלויים. כי לי כל בכור ביום הכתי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי לי כל בכור בְּיִשְׂרָאֵל מאדם עד בהמה לי והיו אֵנִי ה'.

הפרק הראשון של מסכת בכורות מדבר בדיני פטר חמור. והסיבה שמסכת זו פותחת בביאור דיני פטר חמור, שהוא בהמה טמאה, ורק אחר כך מבארת דיני בכור בהמה טהורה, כי דיני פטר חמור מועטים הם, ולפיכך שנאם התנא תחילה, וסיימם, ואחר כך הרחיב בדיני בכור בהמה טהורה המרובים.

לדעת התנא של משנתנו אין הבכור

קדוש אלא אם כן כולו וכל אמו של ישראל

לדעת התנא של משנתנו, אין הבכור קדוש, אלא אם כן, גם כולו עצמו של ישראל, וגם כל אמו של ישראל, אבל אם יש לגוי חלק, או בו עצמו, או באמו, הרי זה אינו קדוש⁴.

ישראל, והאם של גוי, ולפיכך, **מאחר שהאם של גוי**, ישראל וגוי חייב בבכורה². [וטעמו יתבאר בעזה"י בדף ג'].

ד. ישראל המקבל חמורה מהגוי לגדל וולדות.

כשישראל מקבל מהגוי חמורה של גוי, על מנת שיגדל וולדותיה, ויחלוק בוולדות בשכרו, האם כולה שייכת לגוי, והוולדות שייכים לישראל ולגוי בשותפות, ולפיכך, **מאחר שהאם כולה של הגוי, וגם מאחר שיש לגוי חלק בוולדות, הבכור הנוולד אינו מתקדש.**

ובדין זה, אמנם לא חידשה משנתנו דבר, שכן כבר למדנו, [באות ג'], שכשישראל וגוי שותפים גם באם וגם בעובר, אין הבכור קדוש, וכל שכן כשהם שותפים רק בעובר, וכל האם שייכת לגוי, שלא יתקדש הבכור, ולא נשנה דין זה, אלא מחמת הדין הבא הדומה לו.

ה. ישראל הנותן חמורה להגוי בקבלה לגדל וולדות.

כשישראל נותן לגוי חמורה שלו בקבלה, על מנת שיגדל הגוי וולדותיה, ויחלוק בוולדות בשכרו, [דבר שנסתפקו בגמרא אם מותר או אסור לעשותו כפי שיתבאר בעזה"י להלן], האם כולה שייכת לישראל, והוולדות שייכים לישראל ולגוי בשותפות, ולפיכך, **מאחר שיש לגוי חלק בוולדות, הבכור הנוולד אינו מתקדש.**

ובדין זה חידשה משנתנו, שאף על פי שהאם כולה של ישראל, וגם בוולדות יש לישראל חלק, ואין לגוי אלא חלק בלבד בוולדות, לא קנסו את הנותן הזה לקנות את חלקו של הגוי, כדי שיתקדש הבכור, ולא חששו, שאם יראו הכל שבכור זה אינו קדוש, יאמרו, שגם כשאין לגוי חלק בכלום, אין הבכור קדוש.

מכירת בהמה גסה לגוים

שנינו במסכת עבודה זרה, שבכל מקום אסור למכור לגוים בהמה גסה, ושני טעמים נאמרו שם בזה.

טעם א' – גזרה משום שאלה ומשום שכירות. שהשואל או שוכר דבר מחבירו, לא נעשה הדבר של השוכר והשואל, ולכן, כשישראל משאל או משכיר בהמתו לגוי, והגוי עובד בה בשבת, עובר ישראל על הכתוב, "לא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה ... וּבַהֲמִיתָ", ומשום כן, אסרו חכמים, למכור לגוי, בהמה גסה העומדת לעבודה, שמא יבואו כמו כן להשאל לו או להשכיר לו, ויעשה בה הגוי מלאכה בשבת, ונמצא ישראל חוטא באיסור שביתת בהמה בשבת.

וטעם ב' – משום נסיוני. שהמנהיג בהמה טעונה משא בשבת, עובר על הכתוב "לא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה אֲתָה ... וּבַהֲמִיתָ", הבא

² בלא רבי יהודה נמי איצטריך, לאשמעינן שותפות, דלא שמעינן ליה מרישא, אלא כל שכן איצטריך טפי, כיון דמשכחת בהא פלוגתא. [תוס'].

כשהעובר בכור אינו מתקדש.

ובזה דין פשוט הוא, שלא קנסו חכמים את ישראל לקנות גם את האם, כדי שיתקדש הבכור, שכן לא עשה ישראל שום עוול בכך שקנה את העובר, שהרי גם קודם הקנייה לא היה הבכור עומד להתקדש, ורק מצוה עשה כשקנה את העובר, והכניסו לקדושה, שכשייוולד יהא שובת בשבת³.

ב. ישראל המוכר עובר חמורו שלו לגוי.

כשישראל מוכר לגוי את עובר חמורו שלו, [דבר שאסור לעשותו כפי שיתבאר בעזה"י להלן], נמצא שהעובר של גוי, והאם של ישראל, ולפיכך, **מאחר שהעובר של גוי, כשהעובר בכור אינו מתקדש.**

ובזה חידשה משנתנו, שאף שהיה מקום לקנוס את המוכר, שבמכירתו הוציא את העובר מקדושה שהיה עומד לה, ולחייבו לחזור ולקנות את העובר קודם שיוולד, כדי שיתקדש בבכורה, מכל מקום לא קנסו את המוכר לעשות כן, ויוולד הבכור בלא קדושה⁴.

ג. ישראל המשתתף עם הגוי.

כשישראל וגוי קונים בהמה בשותפות, [דבר שאסור לעשותו כפי שיתבאר בעזה"י להלן], האם וגם העובר שמתעברת שייכים לשניהם, ולפיכך, **מאחר שיש לגוי חלק באם ובעובר, כשהעובר בכור אינו מתקדש.**

ובזה חידשה משנתנו, שאף שיש לישראל חלק גם באם וגם בעובר, מאחר שגם לגוי יש בהם חלק, אין הבכור מתקדש, וזה שלא כדעת רבי יהודה, האומר, שבכור של שותפות

⁴ כן פירש רש"י. ולפי זה כן פירוש מפקע לה מקדושה, [באות ב'], שהעובד כוכבים עושה בה מלאכה בשבת. ולשון קדושה לא משמע כן, אלא קדושת בכורה ... ואף על גב דבלוקח, אם הולד זכר לא שייך מיייתי ליה לקדושה, פעמים שהעובר נקבה, ומיייתי לה לקדושת בכורה, שולד עובר קדוש בבכורה. ובלא טעם דמיייתי לקדושה, מצי למימר דלא שייך למיקנסיה, כיון דליכא הפקעה, ולא דמי למוכר, דאיכא הפקעה, אלא ניחא ליה למימר דאפילו הבאת קדושה איכא. ועוד מצי למימר טעם אחר, אי תנא לוקח, משום דלא עבד איסורא, אבל מוכר, דעבד איסורא, כדקתני אף על פי שאינו רשאי, אימא לקנסיה. וחד מתרי טעמי נקט ... [תוס'].

³ הא דעביד צריכותא בלוקח ומוכר, ולא אמר משום דנפקי מתרי קראי, [שכשהאם של גוי כדון הראשון, פטור משום "יכול מקנך תזכר", וכשהעובר של גוי כדון השני, פטור משום "כל בכור בישראל", כפי שנתבאר למעלה, ואם כן, ללמד שבין כשהאם של גוי, ובין כשהעובר של גוי, אין הבכור מתקדש, היה צריך לכתוב את שני הדינים הללו. מכל מקום], משום דלא תנא תרוייהו בלוקח או מוכר, שמע מינה דלוקח ומוכר צריכי, כדמפרש ואזיל ... [כלומר ללמד את שני הדינים הללו, היה יכול לשנותם באותו אופן, כגון הלוקח מגוי עובר חמורו או לוקח מגוי אם בלא עובר, ומאחר ששיינה לומר דין ראשון בקונה, ודין שני במוכר, על כרחך בא להשמיענו גם זאת, שלא קנסו את המוכר]. עד כאן דברי התוס'. אולם לכאורה עדיין קשה, למה לא שנה הכל במוכר, ובה די לדעת שלא קנסו, ולמה הוצרך לשנות כלל דין ראשון בקונה. ויל"ע בדבר.

בידינו, שלא גזרו חכמים גזרות על דברים שאינם שכיחים^א.

- ולפי הטעם הזה, **עובר שהוא דבר שכיח**, דינו כשאר בהמות שלמות, ולא כבהמות שבורות, **ומודה בו רבי יהודה, שאסור למוכרו לגוי**.

<< **אולם מסקנת הגמרא שלא התיר רבי יהודה למכור בהמה שבורה לגוי, אלא כשאין לה רפואה**, שלעולם לא יבואו בבהמה כזו לידי איסור בשאלה, כי לעולם לא יעבדו בה, [ואין לחוש, שכשיראו בהמה זו בבית הגוי, וידעו שישראל מכרה לו, יבואו לומר שמותר למכור בהמות לגוי, כי מאחר שהיא שבורה, ואינה ראויה למלאכה, אין הגוי משהה אותה בביתו, אלא שוחטה מיד. ואין לחוש שיששה אותה בביתו כדי להרביע עליה זכר, כי לדעת רבי יהודה, מאחר שהיא שבורה, אינה מקבלת זכר].

אבל בבהמה שבורה שיש לה רפואה, מודה רבי יהודה, שאסור למכור אותה לגוי, שמא יבואו בבהמה כזו לידי שאלה, וכשתרפא ויעבדו בה, יכשל המשאיל באיסור שבת.

ולפי זה גם עובר של בהמה, אף שעתה אינו ראוי למלאכה, מאחר שעתיד להיות ראוי לכך, **אסור למוכרו לגוי**, שמא ישאלו עוברים לגוי, וכשייוולדו, יבואו בהם לידי איסור שבת, כשהיו שאולים אצל הגוי, ויעשו אצלו מלאכה.

וכל הנידון הזה, אם עובר בהמה בכלל איסור מכירת בהמה לגוי, הוא רק לדעת רבי יהודה, המתיר למכור להם בהמה שבורה, אבל לדעת חכמים, האוסרים למכור לגוי בהמה שבורה, דין פשוט הוא שגם העובר בכלל האיסור.

שכן הסיבה שחכמים אוסרים למכור בהמה שבורה, הוא, שאם יתירו למכור שבורה, אף שאין בה חשש שיבואו בה לידי מלאכה, מכל מקום יש לחוש שמא יבואו להתיר גם מכירת שלמה, וכל שכן שיש לאסור מכירת עובר שיהיה ראוי למלאכה.

מכר בהמה לעובריה

כבר נתבאר לעיל, שלדברי הכל, אסור למכור לגוי בהמה

^א שכן הגזירה היא סייג וגדר, בדברים המותרים, שחששו בהם חכמים, שמא על ידי שיעשו יבואו להיכשל באיסורי תורה, ולכן אסרום. ואין לעשות גדרות וסייגים אלא בדברים שכיחים שעלולים לגרום להיכשל באיסור תורה, שכן בדבר שכיח יש לחוש, שמא מחמת שכיחותו, יבואו על ידו באיזה פעם לידי מכשול תורה, אבל בדבר שאינו שכיח, אין לחוש שמא יכשלו על ידו איזה פעם לעבור על איסור תורה.

להזהיר על מלאכה שעושה האדם עם הבהמה, [וי"א שחייב על כך חטאת], [ואיסור זה נקרא איסור מחמר]. ומאחר שכשאדם מוכר בהמה לחבירו, הוא רגיל להראות לו שהיא עובדת כראוי, יש לחוש שמא אדם ימכור בהמה לגוי בערב שבת סמוך לחשיכה, וירצה להראות לו שהבהמה עובדת כראוי, וינהיג אותה טעונה אחר כניסת השבת, ויחטא בכך, ומשום החשש הזה, אסרו חכמים, למכור לגוי, בהמה גסה הראויה לעבודה.

אולם לדעת רבי יהודה – בהמה שבורה, שאינה ראויה לעבוד, יוצאת מכלל שאר בהמות גסות, **ומותר למכרה לגוי, [מטעם שיתבאר בעזה"י להלן]**.

ולדעת בן בתירא – סוס, מאחר שאין עושים בו מלאכה שיש בה חיוב חטאת בשבת, [שאינו נושא משאות אלא רק בני אדם, ומאחר שהחי נושא את עצמו, אין בנשיאת אדם, מלאכה שיש בה חיוב חטאת], גם אם ישאלו או יראה לגוי שהוא עובד, לא יעבור בכך על איסור תורה, ולכן לא גזרו על מכירתו, מחשש שיבוא להשאלו ולנסותו, ולפיכך יוצא הוא מכלל שאר בהמות גסות, **ומותר למכרו לגוי**.

הטעם שרבי יהודה מתיר למכור לגוי בהמה גסה שבורה ומה דעתו בעניין מכירת עובר בהמה גסה לגוי

לעיל נתבאר, שלדעת רבי יהודה, מותר למכור בהמה שבורה לגוי, ולא אסרו זאת מחשש שמא יבואו להשאל לגוי בהמות.

<< **ומתחילה היה נראה, שלדעת רבי יהודה, כל בהמה שבורה מותר למכור לגוי, ונסתפקו בגמרא, מה הטעם לכך**. [ונפקא מינה בין הטעמים, האם לדעת רבי יהודה **מותר למכור לגוי עובר של בהמה**].

< **האם הסיבה שרבי יהודה מתיר למכור בהמה שבורה לגוי, כי בהמה שבורה אינה ראויה למלאכה**, ואם כן, אף אם ישאל אותה לגוי, אין בה חשש איסור מלאכה בשבת, כי לא יוכל הגוי לעבוד בה, ומאחר שבהשאלה עצמה אין איסור, אין לאסור את המכירה מחשש שמא יבוא להשאל.

- ולפי הטעם הזה, **גם עוברים של בהמה גסה מותר למכור לגוי, מאחר שאין אפשרות לעבוד בהם**, אין בהם חשש איסור אף בהשאלה, כי לא יוכל הגוי לעבוד בהם, **ואם כן אין סיבה לאסור את מכירתם**.

< **או שהסיבה לכך, שרבי יהודה מתיר למכור בהמה שבורה לגוי, כי אין זה שכיח, שתהא בהמה שבורה, וכלל**

שלמה, או עובר של בהמה, [ורק בבהמה שבורה נחלקו].
ונסתפקו בגמרא, מה הדין, במי שיש לו בהמה ריקנית,
 [שאינה מעוברת], ומכרה לגוי לעובריה, כלומר בגופה לא
 מכר כלום, אבל מכר הוולדות שעתידים להיוולד ממנה,
 [ובכלל זה הנותן בהמה לגוי בקבלה על מנת שהגוי יגדל
 הבהמה והוולדות, ויחלקו בוולדות], האם גם זה בכלל
 איסור מכירת בהמה לגוי.

וספק זה, הוא בין **לדעת חכמים**, [האומרים, שגם שבורה
 אסור למכור לגוי], ובין **לדעת רבי יהודה**, [האומר,
 ששבורה מותר למכור לגוי].

**שכן מצד אחד יש מקום לאיסור מכירה זו, יותר ממה שיש
 לאסור מכירת בהמה שבורה**, שכן אם יראו שמותר למכור
 בהמה זו לעובריה, אף שהיא שלמה, יבואו למכור בהמה
 שלמה גם במכירה גמורה, ולכן, אף לדעת רבי יהודה, יש
 מקום לאיסור מכירה זו, כדי שלא יבואו לידי מכירת בהמה
 שלמה.

**ומצד שני יש מקום להתיר מכירה זו, יותר ממה שיש
 להתיר מכירת בהמה שבורה**, שכן המוכר בהמה לעובריה,
 לא מכר בה עצמה כלום, והרי כולה שלו כבתחילה, ואין זה
 כמוכר בהמה שבורה, שמוכר אותה ממש, ולפיכך, יתכן
 שבזה אף חכמים מודים שהדבר מותר. [ומתוך סוגית
 הגמרא משמע שכן היא המסקנה].

עשיית שותפות עם הגוי

לדברי אבוה דשמואל, **אסור** לאדם שיעשה שותפות עם
 העובד כוכבים, [כגון לקנות עמו בהמה בשותפות, או
 להיות שותף עמו בשאר דברים], **שמא** על ידי שיהיו
 שותפים, **יתחייב לו הגוי שבועה, ונשבע לו בשם עבודת
 כוכבים שלו, והתורה אמרה, "וְשָׂם אֱלֹהִים אַחֲרֵיהֶם לֹא
 תִזְכְּרוּ לֹא יִשְׁמַע עַל פִּיךָ"**, כלומר, לא תגרום שישמע שם
 אלהים אחרים^א.

דעת רבי יהודה בעניין קדושת הבכור

כבר נתבאר לעיל, [מה שמבואר בגמרא **בדף ג**], שלדעת
 חכמים, מתוך שנאמר בכתוב **"הַקִּדְשֹׁתַי לִי כָּל בְּכוֹר
 בְּיִשְׂרָאֵל"**, למדנו שאין הבכור קדוש אלא אם כן כל הבכור
 של ישראל.

אולם רבי יהודה חולק על כך, ואומר, שיש ללמוד מהכתוב
 הזה, **שכל שיש לישראל חלק בבכור, הרי זה קדוש**,
 [והטעם לכך מבואר בגמרא **בדף ג**], כי לדעתו, אם היה
 כתוב, **"הַקִּדְשֹׁתַי לִי בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל"**, הכוונה היתה לבכור
 שכולו של ישראל, א"י לבכור שרובו של ישראל, אבל עתה,
 שאמר הכתוב, **"הַקִּדְשֹׁתַי לִי בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל"**, הרי זה
 מלמד, שהבכור קדוש, אף כשיש בו חלק מועט לישראל,
 [ומתקדש חלקו של ישראל]^ב. [גמרא ג' מבואר, שאין הלכה
 כרבי יהודה].

ועל פי זה לדעת רבי יהודה נאמרו הדינים הבאים.

א. ישראל המשתתף עם הגוי.

כשישראל גוי קונים בהמה בשותפות, [דבר שאסור
 לעשותו כפי שנתבאר לעיל], האם וגם העובר שמתעברת
 שייכים לשניהם, ולפיכך, **מאחר שיש לישראל חלק באם
 ובעובר, כשהעובר בכור הרי זה מתקדש**.

ב. ישראל המקבל חמורה מהגוי לגדל וולדות.

כשישראל מקבל מהגוי חמורה של גוי, על מנת שיגדל
 וולדותיה, ויחלק בוולדות בשכרו, האם כולה שייכת לגוי,
 והוולדות שייכים לישראל ולגוי בשותפות, ולפיכך, אף
 שהאם כולה של הגוי, וגם יש לגוי חלק בוולדות, **מאחר
 שגם לישראל יש חלק בוולדות, אותו חלק של ישראל
 מתקדש להיות בכור**.

אלא מאחר שגם לגוי יש חלק בעובר, [כשהוא בכור בהמה
 טהורה], אינו מתקדש קדושת הגוף להיקרב למזבח^ג, ואין

לשם עושה שמים וארץ, ואף על גב שמתתף שם שמים ודבר אחר, אין כאן לפני עור
 לא תתן מכשול, דבני נח לא הוזהרו על כך, ולדין לא אשכחן איסור בגרם שיתוף.

[תוס'].

^א הא דתניא בפרק קמא דמסכת עבודה זרה, ישראל ועובד כוכבים שקבלו שדה
 בשותפות, וכן עובדא דעובד כוכבים נוטל שני ערלה וישראל נוטל שני היתר, ואמר
 פרק הזרוע, המשתתף עם עובד כוכבים צריך שירשום, **כל הני עובדא פליגי אאבוה
 דשמואל**. [תוס'].

^ב לכאורה, לפי זה היה מקום לומר, שהוא הדין לעניין האם, מאחר שנאמר "וְכָל
 מִקְנֵי תִּזְכְּרוּ", יש ללמוד, שדי בכך שמקצת האם של ישראל, כדי שיהיה בנה בכור,
 אולם מתוך הסוגיה מבואר, שלדעת רבי יהודה, אפילו אין האם של ישראל כלל, ורק
 חלק מהבכור של ישראל, אותו חלק מתקדש. ויל"ע בדבר.

^ג ובסוף פרקא שרי ליה רבי יהודה בגיזה ובעבודה, דדריש ליה, "לא תעבוד בכור

לכהן אלא שותפות עם הגוי בחלק של ישראל, ולכן אמרו חכמים שישראל ייתן לכהן שוויו של חלקו בבהמה.^א

ג. ישראל הנותן חמורה להגוי בקבלה לגדל וולדות.

כשישראל נותן לגוי חמורה שלו בקבלה, על מנת שיגדל הגוי וולדותיה, ויחלוק בוולדות בשכרו, האם כולה שייכת לישראל, והוולדות שייכים לישראל ולגוי בשותפות, ולפיכך, מאחר שיש לישראל חלק בוולדות, [והאם כולה שלו], הבכור הנוולד מתקדש.

ובזה, כשמסור לגוי בהמה מעוברת, נמצא שמכר את העובר שלה לגוי, ולדברי הכל עשה דבר אסור, וכשמסור בהמה ריקנית, גם כן יתכן שעשה דבר אסור בכך שמכרה לעובריה, [כפי שנתבאר לעיל, שנסתפקו בזה, האם הדבר אסור]. ובכל אופן, כשעשה דבר אסור, דעת רבי יהודה, שקונסים אותו על כך^ב, ומחייבים אותו, שיחזור ויקנה מהגוי מה שמכר לו באיסור, ואפילו יבקש הגוי תמורתו פי עשר מדמיו, ייתן לו מבוקשו. וכמו כן, מאחר שהיה הבכור כולו ראוי להיות קדוש לכהן, קנסו את זה שהפסיד את הכהן, שיתן לכהן את כל דמיו של הבכור.^ג

דף ג'

עד כמה חייבו חכמים לפדות מי שמכר עבדו לגוי

עבד כנעני של ישראל, חייב במצוות כאשה, ולפיכך אסור לאדם למכור עבדו לגוי, כי בכך מפקיעו ממצוות, [שהאדון הגוי, לא יתן לו לקיים את המצוות המוטלות עליו], וחכמים קנסו את המוכר עבדו לגוי, שיחזור ויקנה אותו מהגוי, אפילו ידרוש הגוי עליו יותר משוויו, [וכשיפדה אותו מהגוי, לא ישתעבד בו, אלא ישחררו לגמרי].

^א שורד"י, אבל אתה עובד בשלך ובשל אחרים, "ולא תגוז בכור צאנך", אבל אתה גוזז בשלך ובשל אחרים. [תוס'].

^ב ואם תאמר, נהי דלא קדוש קדושת הגוף, מכל מקום, כיון דמדאורייתא חייבת בבכורה, אותו חלק שיש לו בו, יהא של כהן, למה נותן לכהן דמי חלקו. יש לומר משום טיבותא דכהן לא ניחא ליה בשותפות עובד כוכבים, לפי שאינו יכול להוציא חלקו מיד עובד כוכבים במהרה כל כך. [תוס'].

^ג דוקא בגסה קנסו, אבל דקה, כיון דאיסורא ליכא, אלא מנהגא בעלמא, במקום שחשודים על הרביעה, דעובד כוכבים חס על בהמתו שלא תעקר, לא קנסו אפילו במקום שלא נהגו למכור. [תוס'].

^ד לכאורה שתי קנסות הן. אחת היא, שיחזור ויקנה העובר מהגוי, ואפילו בעשרה מדמיו, ואם יעלה הדבר בידו, מעתה ייוולד הבכור ברשותו, ויתן אותו עצמו לכהן. אולם אם לא יעלה הדבר בידו, שלא יסכים הגוי למוכרו לו בשום אופן, ונמצא שאין כל הבכור קדוש, כי חציו של הגוי, מכל מקום יתן ישראל לכהן כל שוויו, כפי שהיה ראוי להינתן לו, אם היה נולד הבכור כולו ברשות ישראל. ויל"ע בדבר.

עד כמה חייבו חכמים לפדות מי שמכר בהמה גסה לגוי
כבר נתבאר שאסרו חכמים למכור בהמה גסה לגוי. ולדעת ריש לקיש המוכר בהמה גסה שלו לגוי קנסו אותו חכמים, שיחזור ויקנה אותה מהגוי, אפילו ידרוש הגוי עליה יותר משוויו.

- **ללשון ראשון** דעת ריש לקיש, שקנסו את המוכר לפדותה, **עד פי עשרה משווייה**, [וראיה לדבר זה, ממה שנתבאר, שלדעת רבי יהודה, הנותן בהמה בקבלה לגוי, קנסו אותו עד עשרה בדמיו], ונסתפקו בגמרא אם שיעור זה הוא מדויק כלומר שעד פי עשרה משוויי הבהמה הבעלים מחויב לפדותה מהגוי ויותר משיעור זה אינו מחויב [ורק מוכר עבדו שמפקיעו ממצוות מחויב לפדותו עד פי מאה משוויו] או שיעור זה אינו אלא גוזמא בעלמא [ואינו מחויב בשיעור כזה אלא במעט יותר משווייה של הבהמה א"י אינו מדויק ומחויב לתת לגוי ככל אשר ישית עליו ואפילו יותר מפי עשר משוויי הבהמה].

- **ולשון שני** דעת ריש לקיש, שקנסו את המוכר לפדותה, **עד פי מאה משווייה**, [ואין להקשות על זה ממה שנתבאר שלדעת רבי יהודה הנותן בהמה בקבלה לגוי קנסו אותו עד עשרה בלבד כי מכירה חמורה מנתינה בקבלה שמכירה היא ניתוק גמור והנותן בקבלה משייר הבהמה לעצמו], ונסתפקו בגמרא, האם שיעור זה של פי מאה הוא שיעור מדויק, כלומר שעד פי מאה ממש משוויי הבהמה, הבעלים מחויב לפדותה מהגוי,

להתקדש, לבין שותפות ישראל וגוי, שחלק הגוי אינו ראוי להתקדש, וכשחיות הבכור תלויה באותו חלק, מתגבר כוחו בכל הבכור, ולכן אינו מתקדש].

היו חכמים שהיו סבורים, שבאמת לא נחלק רב הונא עם רב חסדא ורבא כלל, אלא רב הונא דיבר בבכור עצמו, שאם בו עצמו יש חלק כלשהו לגוי, אינו מתקדש. ורב חסדא ורבא דיברו באמו של הבכור, שאם יש בה לגוי חלק שחיותה תלויה בו, אין בנה מתקדש.

אולם רב פפא אמר, שבאמת נחלקו הן בבכור והן באמו. שלדעת רב הונא, כל שיש לגוי חלק כלשהו בבכור או באמו, אין הבכור מתקדש. ולדעת רב חסדא ורבא, רק כשיש לגוי בבכור או באמו חלק שחיותם תלויה בו, אין הבכור מתקדש.

רחל שילדה בכור כמין עז

ועז שילדה בכור כמין רחל

כשהבן אינו דומה למין אמו בשום דבר, אלא בן הרחל נראה ממש כבן עז, ובן העז נראה ממש כבן רחל, הרי זה פטור מן הבכורה. [מטעם שיתבאר בעזה"י בדף ה'].

אבל כשיש בבן מקצת סימנים שבהם הוא דומה למין אמו, הרי זה בכור, אלא מאחר שיש בו גם דברים שבהם הוא דומה למין אחר, סימנים אלו נחשבים אצלו כמזבן, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], ולכן הבכור הזה נידון כבכור בעל מום, שאינו קרב למזבח, אלא ניתן לכהנים שיאכלוהו במדינה.

ממומי הבהמה

שינוי – כשיש בבהמה אבר שבו היא שונה מבני מינה, והוא נראה כאבר של מין אחר, כגון שהיה פה בהמה טהורה כפה של חזיר, או שהיתה העין של כבש כעין של עגל או של אווז, הרי זה נחשב כמום. [ובגמרא אמרו, שלעניין מומי הכהנים, דין זה למד מהכתוב, "איש איש מזבן אהרן", המלמד, שאין איש זרע אהרן כשר, אלא כשהוא שווה במראה לשאר אנשים מזרע אהרן, אבל אם שונה מהם באיזה דבר, כגון שהיו עיניו גדולות מאד משאר בני אדם, או קטנות מאד משאר בני אדם, הרי הוא פסול. אבל לעניין מומי בהמה, לא נתבאר מניין לנו שהשינוי פוסל].

שרוע – כשיש בבהמה שני אברים שווים, [כגון שתי ידיים, או שתי עיניים], שאחד גדול מחברו, הרי זה נחשב כמום,

[והסיבה שקנסו הרבה יותר מקנס מכירת עבד, כי מכירת בהמות דבר שכיח הוא, ויש לעשות לו גדר חזק יותר], או ששיעור זה אינו אלא גוזמא בעלמא, ואינו מחויב לתת כל כך הרבה, כדי לפדות הבהמה מהגוי.

שותפות הגוי שפוטרת מן הבכורה

כבר נתבאר שלדעת חכמים כל שיש לגוי חלק בבכור או באמו אינו מתקדש כלל בבכורה אף אותו חלק השייך לישראל ונחלקו אמוראים בגמרא איזו שותפות של גוי פוטרת בבכורה.

לדעת רב הונא וכן לדעת רבי יוחנן – כל שותפות של גוי בבכור, פוטרת מן הבכורה, ואפילו אין הגוי שותף אלא באוזנו של הבכור וכל שאר הבכור של ישראל, אין הבכור מתקדש כלל. [ורב נחמן הקשה על כך, הלא אם תחסר כל האוזן מן הבכור, היה מתקדש להיות של הכהן, כדין בכור בעל מום, ואם כן, למה לא נדון את חלק הגוי כמי שאינו, שיאמר לו הכהן טול חלקך ולך, ומאחר שהנותר ראוי להיות לכהן, יזכה בו הכהן].

ולדעת רב חסדא ורבא – אין שותפות הגוי פוטרת מן הבכורה, אלא כשכל חיות הבכור תלויה בחלק השייך לגוי, שאם יטלנו הגוי, ימות הבכור⁴. לדברי רב חסדא², כן הדין כשיש לגוי חלק שאם ינטל יהא הבכור נבלה, [כגון שיש לו חלק בוושט או בגרגרת], אבל אם יש לגוי חלק, שאם ינטל תהא הבהמה טרפה בלבד, [כגון נחתך רגלה מן הארכובה ולמעלה], אין זה נחשב כחלק שחיות הבהמה תלויה בו, כי לדעת רב חסדא, טרפה ראוייה לחיות [=טרפה חיה]. ולדברי רבא, כן הדין אף כשיש לגוי חלק, שאם ינטל יהא הבכור טרפה, [כגון נחתך רגלה מן הארכובה ולמעלה], כי לדעת רבא טרפה, אינו ראוייה לחיות [=טרפה אינה חיה]. [ולדברי שניהם, אין להקשות על הדין הזה, ממה שלמדו חכמים מהכתוב, "פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה", שאפילו נפלים ששגרתם אמם ממעיה מתקדשים בבכורה, אף שאין בהם חיות. כי יש חילוק בין נפל שכולו של ישראל, וראוי כולו

⁴ ולא נתבאר מה הדין לדעתם, כשיש לגוי חלק שאין חיות הבכור תלויה בו, האם כל הבכור מתקדש, או רק חלקו של ישראל. ומסתבר שרק חלקו של ישראל מתקדש.

² במרק קמא דתמורה גריס איפכא, גבי אומר רגלה של זו עולה, ומהגרסות הפוכות היא זו, והיא דהתם עיקר, דאמר רב חסדא מודה רבי יהודה בדבר שעושה אותה טריפה, רבא אמר בדבר שעושה אותה נבילה, רב ששת אמר בדבר שמתה בו ... מר מוסיף אדחבריה, ובענין זה יתכן דאמר הכא רב הונא אונן, רב חסדא מוסיף טרפה, רבא מוסיף נבילה ... [תוס'].

- ללשון ראשון, הסיבה שנענש, כי אין לאדם לעשות מעשה שיפקיע בהמותיו מקדושת בכורה לגמרי, [ולא הותר אלא להטיל בו מום קודם שנולד, שאז אינו קדוש למזבח, ודינו להינתן לכהנים, אבל לא הותר להפקיעו מבכורה לגמרי, להיפטר לגמרי מלתת לכהנים].

- וללשון שני, הסיבה שנענש, כי על ידי מעשהו באה תקלה לאחרים, שכן הוא ידע שאין הגוי קונה מהתורה אלא בכסף, וכדי שהגוי יקנה חלקו בבכור, עליו לתת לרב מרי כסף, אולם הרואה שרב מרי מקנה לגוי חלק בבכור, לא ידע שנתנית הכסף מעכבת, ועלול לבוא להקנות לגוי בלא כסף, ונמצא סבור שפוטר את בכורו מקדושה, ובאמת הוא קדוש.

דף ד'

כהנים ולוויים פטורים מפדיון הבן

לדברי הכל, יש ללמוד בקל וחומר, שבכורים כהנים ולוויים, אינם טעונים פדיון, ולא חלה עליהם קדושת בכור, שכן, כשהיו ישראל במדבר, הפקיעה קדושת הלויים הפשוטים את קדושת בכורי ישראל, שנאמר למשה, "קח את הלויים תחת כל בכור בכני ישראל", ומעתה, אם הועילה קדושת הלויים להפקיע את קדושת הבכורה מבכורי ישראל, כל שכן שתועיל קדושת הלויים להפקיע את קדושת הבכורה מהלוויים עצמם. [ולדברי רבא זהו דין משנתנו].

ואף שדין זה למד בקל וחומר מפדיון בני ישראל על ידי הלויים במדבר, אין לומר שרק אותם לוויים שפדו את

ומיהו אי עבד עבד. אי נמי בימי רב מרי היו בקיאי להטיל מום בבכור קודם שיצא לעולם, אסור לעשות על ידי הפקעה, אבל אנו דלא בקיאיין בכך, מוטב להקנות לעובד כוכבים קודם שיבא לידי תקלה, כדמשמע בפרק בתרא, דאי לאו משום דאפשר כרב יהודה, היה לנו לתקן להקנות לעובדי כוכבים, ואנו דלא בקיאיין, הוי כלא אפשר ... ונראה דבהקנות און לחוד שרי, דקיימא לן כרב הונא, מדקאי רבי יוחנן כוותיה ... ורב מרי נמי ... ולקמן בפרק בתרא ... ולכל היותר מותר על ידי הקנאה בדבר שעושה אותה טריפה או נבילה. ולאידך ליטא מפרש שנענש רב מרי משום דידע לאקנויי, וכולי עלמא לא ידעי, וסברי רב מרי מילתא בעלמא הוא דעבד, ואתי לידי תקלה, יש לפרש נמי רב מרי שהיה בקי בדרב יהודה, לית ליה למיעבד בקנין, דאתי למיטעי, אבל לדידן לא אפשר בענין אחר. עוד מירש רבינו תם, רב מרי שהיה מקנה און עובר לעובד כוכבים, הוי דבר שלא בא לעולם, אלא היה מקנה בהמה לאזני עובר, כמו דקל לפירותיו, וטעה אינש ואמר אזני עובר היה מקנה, כמו מירות דקל, ואתי לידי תקלה, [דהוי דבר שלא בא לעולם], אבל כי מקנה אזני בהמות, שרי, דלא אתי למיטעי. ולפירוש הקונטרס, לא יתכן לפרש כן, שפירש רב מרי היה יודע להקנות קנין גמור, ליטול מעות מן העובד כוכבים, דעובד כוכבים לא קני אלא בכסף ... וסברי מילתא בעלמא הוא דעבד, ואינו נוטל דמים ... [תוס'].

והוא הנקרא בתורה שרוע, [וְיִשׁוּר וְנִשָּׂה שְׂרֹעַ וְקָלוּט נִדְבָה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ וְלִגְדָר לֹא יִכְרָעָה].

גירות אחת קיבלה מאחיה הגויים בהמות לפטמם ולחלוק עימהם בוולדות.

ובאה לשאול את רבא, אם חייבת בבכורה, כדעת רבי יהודה.

ואמר לה רבא, לית דחש לה להא דרבי יהודה [=אין מי שיחוש לדברי רבי יהודה], שאמר, שותפות עובד כוכבים חייבת בבכורה, [אלא הוולדות פטורים מן הבכורה].

הטלת מום בבכור במעי אמו

לדברי רב יהודה, אף על פי שאסור להטיל מום בקדשים, מאחר שאין הבכור מתקדש אלא ביציאתו מן הרחם, מותר להטיל בו מום בעודו במעי אמו, קודם שנתקדש, וכשיצא אחר כך, יהא בכור בעל מום שאינו קרב למזבח.

- מתוך לשון ראשון בגמרא משמע, שלא הותר לעשות זאת, אלא משום שלא מפסיד את הכהן לגמרי, כי גם עתה שנולד הבכור בעל מום, יש לתת אותו לכהן, ולא נפסד אלא מהקרבה, אבל אם הכהן היה נפסד לגמרי בהטלת המום, היה אסור להטיל בבכור מום, שלא להפסיד את הכהן.

- אולם מתוך לשון שני משמע, שאפילו אם בכך היה הכהן מפסיד את הבכור לגמרי, היה מותר לעשות זאת.

הנהגת רב מרי ועונשו

רב מרי בר רחל חשש, שמא כשייוולדו בכורות במקנהו, לא ינהגו בהם קדושת בכור כראוי, ולכן הקנה און בהמותיו לגוי, כדי שלא יתקדשו בכורותיהם. אולם כדי שלא להפסיד את הכהנים, היה נוהג בבכורות קדושת בכור, [שלא לעבוד בהם ולא לגוזזם], והיה נותן אותם לכהנים, ואף על פי שכוון לטובה בהפקעת הבכור מקדושתו על ידי מכירת האוזניים לגוי, לא עשה כהוגן, ונענש בכך שמתו בהמותיו⁴.

⁴ מה שאין נזהרין עכשיו, ואף על פי שנענש רב מרי, מירש רבינו תם, רב מרי נענש לפי שהיה מקנה און של עובר, ואיכא הפקעה בגוף העובר, אבל הקנאה באם שריא. ואף על גב דאית ספרים דגרסי, לאזנה, לשון נקבה, היינו משום דקאי אחיותא, והכי נמי אסר לה בנייה ועבודה. ואם תאמר, לקמן פרק תשיעי, דפריך גבי מעשר בהמה ואינו נוהג בזמן הזה דלא ליתי לידי תקלה, אי הכי בכור נמי לא לנהוג בזמן הזה משום תקלה, ומשני אפשר כדרב יהודה, אמאי לא משכחת תקנה באמהות כדפרישית. יש לומר, התם כיון דאיכא חשש תקלה, ויש להם לתקן בלא הפקעה מכהן שיעשה כרב יהודה, לא רצו לתקן שיעשה לעולם כך על ידי הפקעה,

בדבר, להיות פטרי חמוריהם פטורים מן הבכורה].
ולדעת רבא – דין זה למד בהיקש, שנאמר, **"אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור בהמה טמאה תפדה"**, להקיש חיוב פדיון בהמה טמאה [=פטר חמור], לחיוב פדיון בכור אדם, וללמד, **שכל שחייב לפדות בכור אדם, חייב לפדות פטר חמור, אבל כהנים ולוויים, שאינם מחויבים לפדות בכור אדם**, [כפי שנתבאר לעיל], **פטורים גם מפדיון פטר חמור**. [ומתוך שהוצרכה תורה ללמד דין זה בהיקש, ולא סמכה על הקל וחומר הנ"ל כמו לעניין בכור אדם, למדנו, שלעניין חיוב בכור בהמה, אין ללמוד בקל וחומר שבהמת הלויים פטורה, מתוך כך שפטרה בהמתם בהמות ישראל במדבר, ולכן, בכור בהמה טהורה, שלא הוקש לבכור אדם, אין בו פטור לכהנים וללויים, וגם בכור בהמה טהורה שלהם מתקדש].

מניין שפדיון פטרי חמורי ישראל

במדבר היה בכבשים של לוויים

נאמר בתורה **"קח את הלויים תחת כל בכור בבני ישראל ואת בקמת הלויים תחת בקמתם והיו לי הלויים אני ה'"**, וכפי שכבר נתבאר, אין כוונת הכתוב שבהמות טהורות של בני לוי יפקיעו קדושת בכורה מבהמות טהורות של ישראל, אלא ששה של בן לוי, יפקיע קדושת פטר חמור של ישראל⁴.

< **לדברי רב חסדא – דין זה, ששה של בן לוי הפקיע קדושת פטר חמור של ישראל, למד בבניין אב, שכן לעניין פדיון בכור אדם מצינו, שאותו האופן האמור לפדיון דורות, הוא כסף חמישה שקלים**, שנאמר, **"ויפדונו מן חדש תפדה בערבך כסף חמשת שקלים בשקל הקדש עשירים גכה הוא"**, אותו אופן נהג גם במדבר, ואותם בכורות שלא היו לוויים לפדותם בגופם, נפדו בחמישה שקלים, שנאמר, **"ונאת פדויה השלשה והשבעים והמאתים העדפים על**

ישראל פטורים מן הבכורה, אבל אלו שלא פדו את ישראל, לא יהיו פטורים מן הבכורה, ובכלל זה כל אותם שלא נימנו במניין הלויים, ואלו הלויים שלא היו בני חודש, [שכן רק אותם בני חודש פדו את בכורות ישראל], וכן אהרן, [כמו שאמרו, לפיכך נקוד על אהרן, לפי שלא היה באותו מניין], וכן בנות לוי, [שלא נמנו אלא הזכרים].

כי נאמר **"הלויים"**, להקיש את כל הלויים זה לזה, וללמד שכולם שווים בדבר, להיות פטורים מן הבכורה, **אף אותם שלא נימנו כי לא היו בני חודש ומעלה**.

ואף הכהנים בכלל זה, שכן בהרבה מקומות נקראו גם הכהנים בשם לוויים [כגון **"והכהנים הלויים בני צדוק אשר שמרו את משמרת מקדשי בתעוה בני ישראל מעלי המה יקרבו אלי לשרתני ועמדו לפני להקריב לי חלב נדם נאם ה' אקים"**].
ואף בנות לוי בכלל בני לוי לעניין זה, כי נאמר **"פטור קחם"**, ללמד שהכל תלוי ברחם, ומאחר שהבכור ברחם של לוי, אף שהוא עצמו בן ישראל, הרי זה פטור.

ואין לומר, שהקל וחומר הנ"ל לא ילמד על כך שהכהנים והלוויים פטורים מפדיון אלא במדבר, שבו הם פדו את בכורות ישראל, אבל לדורות, שאינם פודים את בכורות ישראל, אף הם עצמם אינם פטורים.

כי נאמר **"ונאני הנה לקחתי את הלויים מתוך בני ישראל תחת כל בכור פטר חמור מבני ישראל והיו לי הלויים"**, ללמד שלעולם יהיו הלויים כמו בשעת לקיחתם, וכשם שבאותה שעה הם פטורים מפדיון, כך לדורות הם פטורים.

כהנים ולוויים פטורים מפדיון פטר חמור שלהם

לדברי הכל, פטר חמור הנולד לכהנים ולוויים, אינו קדוש ואינו טעון פדיון.

לדעת אביי – דין זה למד בקל וחומר, שכן, כשהיו ישראל במדבר, הפקיעו כבשים של הלויים את קדושת פטרי חמורי ישראל, שנאמר למשה, **"קח את הלויים תחת כל בכור בבני ישראל ואת בקמת הלויים תחת בקמתם"**, **ומעתה, אם הפקיעו כבשי הלויים את קדושת פטרי חמורי ישראל, כל שכן שיפקיעו כבשי הלויים את קדושת פטרי חמורי הלויים עצמם**. [ולדברי אביי זהו דין משנתנו]. [ואין לומר, שרק אותם לוויים שהיו להם כבשים במדבר, והפקיעו את קדושת פטרי חמורי ישראל, יהיו פטורים גם פטרי חמוריהם עצמם, אבל אלו שלא היו להם כבשים להפקיע קדושת פטר חמור של ישראל, יתחייבו בפדיון פטר חמוריהם שלהם. כי נאמר **"הלויים"**, להקיש את כל הלויים זה לזה, וללמד שכולם שווים

⁴ כן פירש רש"י בחומש [ולפי פירושו מה שהקשה רבא ויעוד אם איתא אפילו מבכור בהמה טהורה נפטרו] הכוונה היא אם יש ללמוד בקל וחומר אם כן מאחר ששה של לוי פטר פטרי חמורים של ישראל כל שכן ששה של לוי יפטור בכורת עצמו ומכאן שלכל הפחות שאים של לוויים פטורים מבכורת בהמה טהורה ויש לך ללמוד בבניין אב שהוא הדין לשוורים]. אולם מתוך דברי התוס' נראה, שכוונת הכתוב "ובהמת הלויים תחת בהמתם", גם לכך ששה של לוויים פטר פטרי חמורים של ישראל, [ובזה שה אחד פטר כמה פטרי חמורים כפי שיתבאר בעה"י להלן], וגם לכך שבכורות טהורים של לוויים פטרו בכורות טהורים של ישראל, [ובזה לא פטרו אלא כל אחת בכור אחד]. ויל"ע בכל זה. שוב הראוני שמתוך הגהת שיטמ"ק בדברי תוס' אות בדף ד' ע"א אות ה' משמע, שגם פירוש רש"י הוא כפירוש התוס', ועיין במפרשים שהבינו כן בדברי רש"י, [רא"ם], מה כתבו ליישבו עם פירושו בחומש.

רשאי לפדות בו פעם שניה.

< ומתחילה אביי רצה להביא ראיה לכך, ששה אחד של בן לוי, פטר כמה פטרי חמורים של ישראל, מתוך כך שלעניין פדיון בכורי אדם שנפדו על ידי הלוויים עצמם, מנה הכתוב את הבכורים של ישראל שהיו עודפים על מניין הלוויים, והיה צורך לפדותם בכסף, ולעומת זאת, לעניין פדיון פטרי חמורים, לא סיפר הכתוב שהיו פטרי חמור שלא היה להם כבשים אצל הלוויים לפדותם, ועל כרחך הסיבה לכך, כי אף שהיו מעט כבשים ביד הלוויים, די היה בהם לפדות את כל פטרי החמורים של ישראל.

- ודחו זאת, כי יתכן שמניין הכבשים של הלוויים היה עודף על מניין פטרי חמורי ישראל, ולכן הספיקו כבשי הלוויים לפדותם.

< ומסקנת הגמרא, שדין זה, ששה אחד של הלוויים פדה כמה פטרי חמורים של ישראל, למד מהכתוב, "קח את הלוויים תחת כל בכור בבני ישראל ואת בהמת הלוויים תחת בהמתם והיו ללוויים אגני ה'", ששמע ממנו, שלקחו בהמה אחת של הלוויים, תחת כמה בהמות של ישראל. [ואף שפעמים הכתוב קורא גם לבהמות מרובות "בהמה", כמו שנאמר בנינוה, "ויאמר לא אחוס על נינה העיר הגדולה אשר לש בה הרבה משתים עשרה רבו אדם אשר לא ידע בין מינו לשמאלו ובהמה כבה", מכל מקום "בהמת הלוויים" האמורה בכתוב הזה, היא בהמה יחידה, שלכן שינה הכתוב בין, "בהמת הלוויים" בלשון יחיד, לבין "בהמתם" האמורה אצל ישראל בלשון רבים, ללמד, שזו בהמה אחת, ואלו בהמות מרובות, ואם כן בהמה אחת של הלוויים, פטרה כמה בהמות של ישראל].

בכורות שנולדו במדבר

< **לדעת רבי יוחנן** – מאחר שאמר ה' למשה במצרים, "קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לוי הוא", מאותו היום ואילך קדשו הבכורות, הן בכור אדם, והן בכור בהמה, ואם כן **כל הבכורות שנולדו במצרים וכן כל הבכורות שנולדו לאחר מכן במדבר קדשו בקדושת בכורה**.

< **ומתחילה אמרו שלדעת ריש לקיש** – הכתוב הנ"ל מדבר אך ורק בבכורות שנולדו במצרים, והם קדשו, כי לא הוכח עם בכורות מצרים, אבל לאחר מכן, **כל הבכורות שנולדו במדבר, עד שנכנסו ישראל לארץ, לא קדשו**, שנאמר, "והיה

הלוויים מבכור בני ישראל. ולקחת חמשת חמשת שקלים לגלגלת בשקל הקדש תקח עשרים גרה השקל", **ואם כן, הוא הדין לעניין פטר חמור, אותו האופן האמור לפדיונו לדורות**, "וכל פטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבני תפדה", אותו אופן **נהג גם במדבר**, ואם כן, כשאמרה תורה "ואת בהמת הלוויים תחת בהמתם", הכוונה לכך ששה של לויים, יפדה פטרי חמורים של ישראל.

- **אולם דחו דברים אלו, כי יתכן שדווקא פדיון כסף נהג גם במדבר וגם לדורות**, ולא פדיון שה, והטעם לכך, **כי מצינו שפדיון כסף נוהג בהרבה דברים**, כגון בהקדשות, [ו"אם המקדיש יגאל את ביתו ונסף חמישית כסף ערפך עליו והיה לו", ובמעשר שני, [וניתתה בכסף וצרת הכסף גידך והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אקינו בו"], מה שאין כן פדיון שה, שאינו נוהג אלא בפטר חמור, ואם כן יתכן שאינו נוהג בו אלא לדורות.

< **ומסקנת הגמרא – שדין זה, ששה של בן לוי הפקיע קדושת פטר חמור של ישראל, למד בהיקש, מהכתוב, "אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה"**, המלמד שכשם שפדיון בכור אדם שווה במדבר ולדורות, [בחמשה שקלים], כך פדיון פטר חמור, שווה במדבר ולדורות, [בשה].

שה אחד של בן לוי פטר כמה פטרי חמורים מישראל

שנינו [בדף ט'], ששה אחד, ניתן לפדות בו פטרי חמורים פעמים הרבה, [רשי מפרש, שהכוונה לשה שפדו בו פטר חמור, ונתנוהו לכהן, שאם חזר ישראל וקנה אותו מהכהן, חוזר ופודה בו פעם שניה. ורבינו תם מפרש, שהכוונה לשה שפדו בו ספק פטר חמור, שהוא נותר ביד ישראל, כי המוציא מחבירו עליו הראיה, ורשאי ישראל זה, לחזור ולפדות בו פטר חמור אחר], והסיבה לכך, כי ששה זה שפדו בו פטר חמור, אינו מתקדש, אלא נידון כחולין גמורים כבתחילה, [אלא שיש לתת אותו לכהן] וכל שהוא ביד ישראל רשאי לחזור ולפדות בו.

והביא רבי חנינא ראיה לדין זה, שניתן לפדות בשה אחד כמה פטרי חמורים, ממה שמצינו במדבר, ששה אחד של לוי פטר כמה פטרי חמורים של ישראל, [שבמדבר לא היה צריך לתת את השה הזה לכהן, ומאחר שפדו בו פעם אחת, ועדיין הוא ביד לוי, ניתן לפדות בו פעם שניה, כי עדיין הוא שדה של לוי הראוי לפדות בו, והוא הדין לדורות, כשישראל פדה פעם אחת בשה, וחזר השה ליד ישראל,

פי' בַּאֲדָה ה' אֶל אֶרְצָה הַכְּנַעֲנִי פֶּאֶשֶׁר נִשְׁבַּע לָךְ וְלֹאֲבִיתֶיךָ וַיִּתְּנָה לָךְ. וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רְחֵם לְה' וְכָל פֶּטֶר שֶׁגֵּר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָךְ הַזְּכָרִים לְה'". ללמד שרק אחר ביאתם לארץ יתקדשו הבכורות.

< ולמסקנה [מחמת קושיית רב פפא] אמרו שלדעת ריש לקיש – אמנם גם הבכורות שנולדו בשנה הראשונה שהיו ישראל במדבר, עד שמנו את ישראל בשנה השנית לצאתם ממצרים, קדשו, כמבואר בחומש הפקודים, במניין שהיה בשנה השנית באחד לחודש השני, "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה פֶּקֶד כָּל בְּכוֹר זָכָר לְבִנְיָיִם יִשְׂרָאֵל מִבֶּן חֹדֶשׁ וְעַד חֹדֶשׁ וְשָׂא אֶת מִסְפָּר שְׁמוֹתָם. וְלָקַחְתָּ אֶת הַלְוִיִּם לִי אֲנִי ה' תַּחַת כָּל בְּכוֹר בְּבִנְיָיִם יִשְׂרָאֵל וְאֵת קְהַל הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל בְּכוֹר בְּבִהֵמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", הרי שקדשו הבכורות שנולדו במדבר, שכן נמנו כאן כל הבכורות מבן חודש ומעלה, וכל אלו שהיו בני שנה וחצי חודש, כבר נולדו במדבר, אבל אחר אותו מניין, שנפדו כל הבכורות הללו על ידי הלוויים, שוב לא קדשו בכורות אחרים שנולדו במדבר, ורק כשנכנסו לארץ, שוב נתקדשו בכורות הנולדים, שנאמר, "וַיְהִי כִּי יָבֹא ה' אֶל אֶרְצָה הַכְּנַעֲנִי פֶּאֶשֶׁר נִשְׁבַּע לָךְ וְלֹאֲבִיתֶיךָ וַיִּתְּנָה לָךְ. וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רְחֵם לְה' וְכָל פֶּטֶר שֶׁגֵּר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָךְ הַזְּכָרִים לְה'". ללמד שרק אחר ביאתם לארץ יתקדשו הבכורות. [ורבי יוחנן חולק על כך, כי לדעתו, מאחר שנאמר, "כִּי לֹא יִבְּכוֹר בְּיוֹם הַכֹּתֵי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הַקִּדְשֵׁתִי לִי כָּל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל מֵאֲדָם עַד בְּהֵמָה לִי יְהִי אֲנִי ה'", יש ללמוד שלעולם יהיו הבכורים בקדושתם. כן ביאר רבי אלעזר דעת רבי יוחנן אחר מותו של רבי יוחנן, ולאות שביאר דבריו נכונה, בא רבי יוחנן, ונגלה לרבי אלעזר בחלומו. ולדעת רבי יוחנן, מהכתוב, "וַיְהִי כִּי יָבֹא... וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רְחֵם", אין ללמוד שלא קדשו הבכורות אלא בביאתם לארץ, אלא שעל ידי קיום מצוות בכורות במדבר, יזכו להיכנס לארץ, שביאתם לארץ תלויה בקיום המצווה של הבכורות].

מה הקריבו ביום הקמת המשכן

שנינו, שבאותו יום שהוקם המשכן, קרבו לישראל נדרים ונדבות חטאות ואשמות בכורות ומעשרות. לדעת רבי יוחנן, בכורות אלו שקרבו ביום הקמת המשכן, היו, הן בכורות שקדשו במצרים, והן בכורות שנולדו במדבר שגם הן קדשו, ומה שציינה הברייתא שדברים אלו קרבו אותו היום בא ללמד שקודם לכן לא היו יכולים להקריב את הקרבנות הללו כי הן קרבנות חובה של יחיד וקרבנות חובה של יחיד לא קרבו בבמה.

- ולדעת ריש לקיש, [כפי מה שאמרו מתחילה, שלא קדשו בכורות במדבר כלל], בכורות אלו שקרבו ביום הקמת המשכן, היו בכורות שקדשו במצרים בלבד, אבל בכורות אחרים לא היו, כי בכורות שנולדו במדבר לא קדשו, וזהו שציינה הברייתא, שאותו היום קרבו, כי רק באותו יום קרבו כל הקרבנות הללו, אבל מכאן ואילך לא קרבו בכורות במשכן, כי כל הבכורות שנולדו במדבר לא קדשו.

בשלושה מקומות קדשו בכורות לישראל

א. כשהיו ישראל במצרים, נאמר להם, "קִדְשׁ לִי כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר כָּל רְחֵם בְּבִנְיָיִם יִשְׂרָאֵל בְּאֲדָם וּבְבֵהֵמָה לִי הוּא".

ב. כשהיו ישראל במדבר, נאמר להם, "כִּי לֹא יִבְּכוֹר בְּבִנְיָיִם יִשְׂרָאֵל בְּאֲדָם וּבְבֵהֵמָה בְּיוֹם הַכֹּתֵי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הַקִּדְשֵׁתִי אִתְּם לִי".

ג. ועל זמן ביאתם לארץ, נאמר להם, "וַיְהִי כִּי יָבֹא ה' אֶל אֶרְצָה הַכְּנַעֲנִי פֶּאֶשֶׁר נִשְׁבַּע לָךְ וְלֹאֲבִיתֶיךָ וַיִּתְּנָה לָךְ. וְהַעֲבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר

העבודה קודם הקמת המשכן

שנינו במסכת זבחים, שקודם שהוקם המשכן, היו הבמות מותרות, [כלומר כל אחד היה רשאי לבנות מזבח להקריב עליו], ועבודת הקרבנות היתה בבכורות, [ומשהוקם המשכן נאסרו הבמות ועבודת הקרבנות היתה בכהנים].

- לדעת רבי יוחנן, אף שודאי הבכורות הללו שעבדו קודם הקמת המשכן, היו בכורות שנולדו במצרים, [שכן הנולדים

רָחֵם לְהִי וְכָל פֶּטֶר שֶׁנָּגַר בְּהִמָּה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָּךְ הַזְּכָרִים לְהִי. וְכָל

פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בָּשָׂה וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעֲרַפְתּוּ וְכָל בְּכוֹר אֶדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה".

- לדעת רבי יוחנן, בכל אחד מהזמנים הללו, שנאמר עליהם ציווי, קדשו הבכורות גם בפועל.

- ולדעת ריש לקיש, אמנם בשלושה מקומות נצטוו על כך, שיהיו בכוריהם קדושים, אולם רק בשני מקומות קדשו הבכורות גם בפועל, אבל במדבר לא קדשו.

דף ה'

חייב אדם לומר בלשון רבו

לעיל נתבאר, שלדעת רבי יוחנן, קדשו הבכורות במדבר, ולדעת ריש לקיש לא קדשו. ובלשון זהו היה רב אשי שונה את המחלוקת הזו.

אולם רב מרדכי היה שונה את המחלוקת הזו בלשון אחר, והוא, שלדעת רבי יוחנן לא קדשו בכורות במדבר, כלומר מאחר שהיו קדושים מעצמם קדושת בכורה, לא היו צריכים להקדישם לשם קרבן, כי עמדו לכך מעצמם. ולדעת ריש לקיש, קדשו בכורות במדבר, כלומר מאחר שלא קדשו קדושת בכורה, הבא להקריבם, היה צריך להקדישם.

ואף שבין כדברי רב אשי ובין כדברי רב מרדכי, משמעות דברי רבי יוחנן אחת היא, וכן משמעות דברי ריש לקיש אחת היא, כל אחד היה שונה את המחלוקת בלשון ששמע מרבו, כי חייב אדם לומר בלשון רבו.

מניין הלוויים

< **שאלת קונטרקוס השר** את רבן יוחנן בן זכאי – בפרטן אתה מוצא עשרים ושנים אלף ושלוש מאות, ובכללן אתה מוצא עשרים ושנים אלף ותו לא, שלוש מאות להיכן הלכו.

כלומר, **מתחילה כשנמנו בני לוי לפי משפחותיהם**, במניין בני גרשון נאמר "שִׁבְעַת אֲלָפִים וְחֲמִשׁ מֵאוֹת", ובמניין בני קהת נאמר "שְׁמֹנֶת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת", ובמניין בני מררי נאמר "שִׁשָּׁת אֲלָפִים וּמֵאוֹתֵים", **סך הכל 22,300** [=7500+8600+6200].

ולאחר מכן, כשנמנו את כל בני לוי יחד, נאמר, "כָּל פְּקוּדֵי הַלְוִיִּם אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל פִּי ה' לְמִשְׁפַּחְתֶּם כָּל זָכָר מִבְּן חֹדֶשׁ וְעֶשְׂרִים אֶלְפִים", ולא נאמר שנים ועשרים אלף

[שמות ל"ח כ"ה-כ"ח] וְכִסְף פְּקוּדֵי הַעֲדָה מֵאֵת כָּבֵד וְאֶלְפִי וְשִׁבְעַת מֵאוֹת וְחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ. בְּקַע לְגִלְגָּלֶת מַחְצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְכָל הַעֲבָר עַל הַפְּקָדִים מִבְּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד לְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלְפִי וְשִׁלְשֵׁת אֲלָפִים וְחֲמִשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים. וַיְהִי מֵאֵת כָּבֵד הַכֶּסֶף לְצַקֵּת אֵת אֲדֹנָי הַקֹּדֶשׁ וְאֵת אֲדֹנָי הַפְּרֻכָּת מֵאֵת אֲדֹנָיִם לְמֵאֵת הַכָּבֵד כָּבֵד לְאֲדֹנָי. וְאֵת הָאֶלְפִי וְשִׁבְעַת הַמֵּאוֹת וְחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים עֶשֶׂה וַיִּים לְעַמּוּדִים וְצָפָה רְאִשִּׁיהֶם וְחָשַׁק אֹתָם.

סכום הכסף של תרומת המשכן

< **שאלת קונטרקוס השר** את רבן יוחנן בן זכאי – בגיבוי כסף אתה מוצא, מאתים ואחת ככר, ואחת עשרה מנה ... ובנתינת הכסף אתה מוצא, מאה ככר ... משה רבכם גנב היה, או קוביוסטוס^א היה, או אינו בקי בחשבונות, נתן מחצה, ונטל מחצה, ומחצה שלם לא החזיר.

כלומר **כסף תרומת המשכן היה מחצית השקל לכל אחד מישראל**, שהיה מניינם 603,550, שנאמר, "בְּקַע לְגִלְגָּלֶת מַחְצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְכָל הַעֲבָר עַל הַפְּקָדִים מִבְּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד לְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלְפִי וְשִׁלְשֵׁת אֲלָפִים וְחֲמִשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים", נמצא שמניין השקלים היה $301,775 [= \frac{603,550}{2}]$, [ושקל האמור בתורה הוא סלע], כל 25 שקלים הם מנה, וכל 60 מנה הם ככר, ואם כן, כל $1,500 [= 60 \times 25]$ שקלים הם ככר, ונמצא שב-301,500 שקלים, יש 201 ככר $[= \frac{301,500}{1,500}]$, ו-275 שקלים הנותרים הם 11 מנה $[= \frac{275}{25}]$, **סך הכל 201 ככר ו-11 מנה**.

^א במקום אחר פירש רש"י, **גונב נפשות**, ואין עניינו כאן גבי גביית כסף ... ור"ח פירש, **משחק בקוביא**. והא דאמר בבראשית רבה, שלחני נא כי עלה השחר, וכי גנב או קוביוסטוס אתה, אתה מתירא מן השחר, דרך משחק בקוביא להטמין עצמו, לפי שמפסיד ממון בשחוק ומתחייב בהקפה. [תוס'].

	201		1	ככר
11		1	60	מנה [=100 זוז]
275	301,500	25	1,500	שקל [=4 זוז]

ב. מהכתוב "וְנִחַשְׁתָּ הַתְּנוּפָה שְׁבַעִים כֶּכֶר וְאַלְפִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת שְׁקָלִים".

אם מנה של קודש לא היה כפול, ובכל ככר היו 1,500 שקלים מדוע אמר הכתוב 70 ככר ו-2,400 שקלים, היה לו לצרף כל הככרות יחד, ולומר 71 ככר ו-900 שקלים. ומתוך שפירט כל השקלים הללו, יש ללמוד, שכל הסכום הזה של 2,400 שקלים לא הגיע לכדי ככר שלם, ואם כן ודאי הככר של קודש הוא כפול מככר של חול, והוא 3,000 שקלים. - אולם יש לדחות זאת, כי יתכן שככר אחד אינו סכום חשוב שיעדיף הכתוב לכותבו לעצמו, ואין זה כסכום שבעים ככר, שודאי יעדיף הכתוב לכותבו.

ג. מהכתוב ביחזקאל "וְהִשְׁקַל עֶשְׂרִים גֶּרָה עֶשְׂרִים שְׁקָלִים [ועוד] חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים שְׁקָלִים [ועוד] עֶשְׂרֵה וְחֲמִשָּׁה שְׁקָל [סך הכל 60 שקלים] הַמִּנֶּה יִהְיֶה לְכֶם".²

מבואר בכתוב הזה, שמנה הוא 60 שקלים, שהם 240 זוז, [שקל = 4 זוז], ולעומת זאת, הדבר ידוע, שמנה הם מאה זוז, אלא מכאן, שהמנה האמור בכתוב הנ"ל, הוא מנה של קודש, והוא כפול ממנה של חול, ומתחילה היה מנה של קודש 200 זוז, אלא שהוסיפו על המידות שתות, ונעשו 200 זוז כמו 240 זוז הראשונים, והכתוב מחשב את המנה כפי המידה הראשונה.³

[ולמדנו מכאן שלושה דברים. א. מוסיפים על המידות. ב. אין מוסיפים יותר משתות. ג. שתות מלבר⁴].

² מה שלא מנה הכתוב בבת אחת ששים שקלים המנה, וכן לחלקו בענין זה, יש לפרש, לפי שלושה ענייני משקלות היו במקדש, משקל אחד היה במקדש של עשרים שקלים, בה שוקלים שליש מנה של קדש אחר שנתוסף אחד משתות, ומשקל אחד של 25 שיעור מנה של חול, ומשקל אחד של רביע מנה של קדש קודם שנתוסף, ומשקלו של ט"ו, ושלתשן מחזיקות שיעור מנה של קדש, וכן מוכח התרגום, דמתרגם, "וסלעא עשרין מעין תלתות מנה עשרין סלעין מנה דכספא עשרין וחמש סלעים רבעות מנה חמש ועשרה סלעים כולהון שיתין מנה רבא, מנה דקודשא יהא לכון" ... ואם תאמר, ומנא לן שהוסיף יחזקאל כלום, דילמא מתחלה היה מנה של קדש 60. יש לומר, דמאת ככר של משה מוכיח דתחלתו של קדש לא היה אלא כחול. [תוס']

³ לפירוש רבינו תם, שתי פעמים הוסיפו על המידות, פעם אחת בימי יחזקאל, שהוסיפו על מנה של קודש לבדו, שהיה של 50 סלעים, ועשאוהו של 60 סלעים, [שהוסיפו עליו 40 זוז], ושוב בימי חכמים הוסיפו על הסלע, שהיה תחילה 20 גרה, ועשאוהו של 24, וממילא נתוסף המנה בין של חול בין של קודש. ויש מפרשים, שלא היתה אלא תוספת אחת, שהוסיפו בימי יחזקאל, ולעולם מנה של חול של 25 סלעים, ושל קודש של 50 סלעים, אלא שהוסיפו על הסלע שתות, ועשאוהו של 24 מעות, ונתוסף בבת אחת מנה של קודש ושל חול, וששים שקלים דקא חשיב קרא במנה של קודש, בשקלים הראשונים איירי, ואתא קרא למימר, שכשהוסיפו על הסלע לעשותו 24 מעות ממילא נתוסף המנה, שנכנסו בו 60 מאותן שקלים הראשונים, אבל התוספת לא היתה במנה אלא בסלעים. [תוס']

⁴ עניינים אלו מבוארים במקומות אחרים.

וכשבא הכתוב לומר מה עשו עם הכסף, אינו מונה אלא מאה ככר ותו לא, שנאמר, "וְנִיְהִי מֵאֵת כֶּכֶר הַכֶּסֶף לְצִקַּת אֶת אֲדָנֶי הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אֲדָנֵי הַפְּרִכָּת מֵאֵת אֲדָנִים לְמֵאֵת הַכֶּכֶר כֶּכֶר לְאֶדָן", [ואף שמכאן אין כל כך קושיה כי ניתן לומר שלצקת את האדנים היה צורך במאה ככר ובשאר הכסף השתמשו לדברים אחרים מכל מקום בתחילת העניין נאמר "וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מֵאֵת כֶּכֶר וְאַלְף וְשֶׁבַע מֵאוֹת וְחֲמִשָּׁה וְשְׁבַעִים שְׁקָל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ", ומשמע שזה היה כל כסף התרומה, ולא היה עוד כסף].

ואם כן נראה, שמשה נטל לעצמו יותר ממחצה מסכום הכסף הגבוי, שהיה 201 ככר ו-11 מנה.⁴

< תשובת רבן יוחנן בן זכאי – משה רבינו גזבר נאמן היה, ובקי בחשבונות היה, ומנה של קודש כפול היה.

כלומר ככר האמור בתורה לא היה בו 60 מנה, אלא 120 מנה, ונמצא שמאה ככר האמורים בתורה, אינם 150,000 שקלים, אלא 300,000 שקלים, ויחד עם 1,775 שקלים שנתן ללווי העמודים, הגיע כל הסכום שנתן למלאכה 301,775 שקלים, שזה בדיוק הסכום הנגבה מבני ישראל.

מניין לנו שמנה של קודש כפול היה

א. מהכתוב "וְאֵת הָאֶלְף וְשֶׁבַע הַמֵּאוֹת וְחֲמִשָּׁה וְשְׁבַעִים עֶשְׂרֵה נוֹיִם לְעִמּוּדִים וְצִפָּה רֵאשִׁיָּהוּ וְחֲשֵׁק אֲתָם".

אם מנה של קודש לא היה כפול ובכל ככר היו 1,500 שקלים מדוע אמר הכתוב 1,775 שקלים היה לו לומר ככר אחד ו-250 שקלים. ומתוך שפירט כל השקלים יש ללמוד שכל הסכום הזה לא הגיע לכדי ככר אחד ואם כן ודאי הככר של קודש הוא כפול מככר של חול והוא 3,000 שקלים.

- אולם יש לדחות זאת, כי יתכן שככר אחד אינו סכום חשוב שיעדיף הכתוב לכותבו לעצמו, ואין זה כסכום מאה ככר, שודאי יעדיף הכתוב לכותבו, מאה ככר, ולא לכתוב 300,000 שקלים.

⁴ באמת גם לפי קושייתו לא נטל משה אלא פחות ממחצה שכן בהמשך הכתוב מבואר "וְאֵת הָאֶלְף וְשֶׁבַע הַמֵּאוֹת וְחֲמִשָּׁה וְשְׁבַעִים עֶשְׂרֵה נוֹיִם לְעִמּוּדִים וְצִפָּה רֵאשִׁיָּהוּ וְחֲשֵׁק אֲתָם" ו-1,775 שקלים הם ככר ו-11 מנה ונמצא שגם לפי חשבונות של השר נתן משה 101 ככר ו-11 מנה ולא נטל לעצמו אלא 100 מנה שהם פחות ממחצה השר לא הביא את המשך הפסוק הזה כי היה מתכוון לקנטר. [ע"פ רש"י].

מה נשתנו פטרי חמורים מפטרי סוסים וגמלים

הוולד נידון כפטור חמור], [האופן הראשון מבואר במשנה בדף זה], ובין לעניין בכור בהמה טהורה, [כגון שילדה רחל כמין עז, או שילדה עז כמין רחל, אין הוולד נידון כבכור בהמה טהורה]. [כן מבואר במשנה בדף ט"ז] [ולדעת חכמים כשדומה למין אם במקצת, הוא מתקדש להיות בכור. ולדעת רבי שמעון, רק כשראשו ורובו דומה למין האם, הוא מתקדש להיות בכור]. ונחלקו חכמים מניין דין זה למד.

רבי חנינא שאל את רבי אליעזר בבית המדרש הגדול [=בבית מותבא רבא] מדוע מכל הבהמות הטמאות רק פטרי חמורים טעונים פדיון. וענה לו רבי אליעזר (א) גזרת הכתוב היא. (ב) ועוד, שסייעו ישראל בשעת יציאתם ממצרים, שאין לך כל אחד ואחד מישראל, שלא היו עמו תשעים חמורים לובים, [שהם מעולים^א], טעונים מכספה וזהבה של מצרים.

< לדעת התנא של משנתנו – עיקר דין זה למד מהכתובים של פרשות פטר חמור, ממה שחזרה תורה שתי פעמים

לקרותו פטר חמור, [האחד בקדש לי כל בכור (שמות י"ג)], "וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְּשֵׁה וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעֲרַפְתּוּ וְכָל בְּכוֹר אֲדָם בְּבִנְיָן תִּפְדֶּה", והאחד בראה אתה (שמות ל"ד), "וּפֶטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְּשֵׁה וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעֲרַפְתּוּ כָּל בְּכוֹר בְּנֵי תִפְדֶּה וְלֹא יִכְאוּ פְנֵי כִּיָּסִים", והרי זה מלמד, שגם האם צריכה להיות חמור, [פטר חמור = פטר של חמור], וגם הבכור צריך להיות חמור, [פטר חמור = פטר שהוא חמור], ואינו מתקדש אלא אם כן גם האם חמור וגם הוולד חמור. ואף שעיקר דין זה שאין בכור אלא כשהוא ואמו מין חייב, אמור לעניין פטר חמור, גם לעניין בכור בהמה טהורה הדין כן, שכן יש ללמוד בבניין אב, שכשם שאין פטר חמור אלא זה שהוא ואמו חמור, כך אין בכור בהמה טהורה, אלא כשהוא ואמו מין אחד. [גלי רחמנא בחמור, דהוא קדושת דמים, שאין בו אלא חיוב פדיון בלבד, והוא הדין לבכור בהמה טהורה, דהוא קדושת הגוף, להיקרב למזבח].

"וַיָּבֵא עֲמֶלֶק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרִפְדִים"

לדעת רבי אליעזר [וכן ענה לרבי חנינא] – רפידים היה שמו של אותו מקום. ולדעת רבי יהושע – נקרא אותו מקום רפידים, מלשון חולשה ורפיון, משום שבו ריפו עצמם מדברי תורה, [ועל כד נענשו שבה עליהם עמלק], וכן מצינו שזהו לשון חולשה, שנאמר, "מִקּוֹל שַׁעֲטַת פְּרִסוֹת אֲבִירָיו מִרַעַשׁ לְרַכְבּוֹ הָמוּן וְגִלְגָּלֵי לֹא הִפְנוּ אַבּוֹת אֶל בָּנִים מִרְפִּיּוֹן וְדָדִים".

"וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשֵׁטִים וַיִּחַל הָעָם לְזָנוֹת אֶל בָּנוֹת מוֹאָב"

לדעת רבי אליעזר [וכן ענה לרבי חנינא] – שטים היה שמו של אותו מקום. ולדעת רבי יהושע – נקרא אותו מקום שטים, מלשון שטות, משום שנתעסקו בו בדברי שטות.

< ולדעת רבי יוסי הגלילי – עיקר דין זה למד מהכתוב

בעניין בכור בהמה טהורה, שנאמר בו, "אֵךְ בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְּכוֹר כֶּשֶׁב אוֹ בְּכוֹר עֵז לא תִפְדֶּה קִדָּשׁ הֵם אֵת דָּמָם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֵת הַלֶּבֶם תִּקְטִיר אִשָּׁה לְרִיחַ יְיָ לֵה", שהיה יכול לכתוב "אֵךְ בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ [] כֶּשֶׁב אוֹ [] עֵז" בלא לחזור על המילה "בְּכוֹר" לכל מין ומין, ומאחר שחזרה תורה על המילה "בְּכוֹר" לכל מין ומין "בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְּכוֹר כֶּשֶׁב אוֹ בְּכוֹר עֵז", הרי זה בא להקיש את הבכור למינו, וללמד, שאין הבכור של השור קדוש, אלא אם כן הוא שור כמין אמו, ואין הבכור של הכבש קדוש, אלא אם כן הוא כבש כמין אמו, ואין הבכור של העז קדוש, אלא אם כן הוא עז כמין אמו. [ומתוך שנאמר בכתוב "אֵךְ", הרי זה בא למעט מהכלל הנ"ל, ולומר, שרק כשהבכור אינו דומה למין אמו כלל, אינו מתקדש, אבל אם דומה לה במיעוט סימנים, הרי זה מתקדש]. ואף שעיקר דין זה, שאין בכור אלא כשהוא ואמו מין אחד, אמור לעניין בכור בהמה טהורה, גם לעניין פטר

"וַתִּקְרָאן לָעָם לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן"

וַיֹּאכַל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְאֱלֹהֵיהֶן"

רבי אליעזר אומר – ערומות פגעו בהן, [ו"ותקראן" משמע גופן היה פוגע בהן]. רבי יהושע אומר – שנעשו כולן בעלי קריין, [ולשון מקרה הוא].

בכור שאינו דומה לאמו

לדברי הכל, כשהבכור אינו דומה למין אמו כלל, אינו מתקדש בבכורה, בין לעניין בכור בהמה טמאה, [כגון שילדה פרה כמין חמור, או שילדה חמור כמין סוס, אין

^א ותוסי' כתבו, שלוב הוא שם מקום, כמו, "כֹּחַשׁ עֲקֹמָה וּמִצְרֵיִם וְאִין קֶצֶה פּוֹט וְלוֹבִים הָיוּ בְעֶזְרָתֵךְ" [נחום ג' ו'], "וַיִּמְשַׁל בְּמִכְמֵי הַזֶּהָב וְהַכֶּסֶף וְכָל הַמְדוֹת מִצְרַיִם וְלִבִּים וְכִשִּׁים בְּמִצְעָדֵיהֶם" [דניאל י"א מ"ג], ואם כן, חמורים לובים, הם חמורים הבאים מלוב. ובערך פירש, שחמור לובי הוא חמור מצרי, וכן משמע בירושלמי, שגרים הבאים מלוב, הם ספק גרים מצרים.

ולדעת התנא של משנתנו – מהסיבה הזו כתבה תורה בכתוב הזה את כל אחד מהמינים, "בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְּכוֹר כֶּשֶׁב אוֹ בְּכוֹר עֶז", ללמד, שכולם שווים, וכולם קרבים למזבח, [ולכן לא למד מהכתוב הזה, את הדין המבואר לעיל, שאין הבכור קדוש, אלא אם כן הוא ואמו מין אחד].

אולם לדעת רבי יוסי הגלילי – ניתן ללמוד מהכתוב הזה את שני הדינים הללו. מתוך שנזכרו כל המינים בכתוב הזה, המדבר בהקרבת האימורים, יש ללמוד, שכולם שווים להיקרב למזבח. ומתוך שנזכר בכולם המילה "בְּכוֹר", ולא נאמר "אֵךְ בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ כֶּשֶׁב אוֹ עֶז", יש ללמוד, שכולם אינם קדושים בבכורה, אלא כשהם שווים למין האם, כפי שנתבאר לעיל.

שאר בהמות טמאות חוץ מחמור אין בהם שום דין בכורה

אף על פי שנאמר בתורה "כֹּל פֶּטֶר חָסֵם לְכֹל בְּשָׂר אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לָהּ בְּאֵדָם וּבִבְהֵמָה יִהְיֶה לָּךְ אֵךְ פֶּדָה תִּפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאֵדָם וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה", ולכאורה הכתוב כולל כל הבהמות הטמאות, מכל מקום, לדברי הכל, אין שום דין בכורה בשאר בהמות טמאות חוץ מחמור.

לדעת רבי יוסי הגלילי – דין זה למד, ממה שנאמר בתורה

שתי פעמים פטר חמור^א, ללמד, שרק פטר חמור טעון פדיון, ולא שאר בכורות של בהמה טמאה. והסיבה שהיה צורך לכתוב שתי פעמים פטר חמור, כי אם היה כתוב רק פעם אחת, "וְכֹל פֶּטֶר חָמֹר תִּפְדֶּה בְּשֵׁה", עדיין לא היינו יודעים ששאר בכורות טמאים אינם נפדים כלל, אלא היינו אומרים, שפטר חמור נפדה בשה, ושאר בכורות טמאים נפדים בדברים אחרים. ולכן נאמר פעם שניה, "וּפֶטֶר חָמֹר תִּפְדֶּה בְּשֵׁה", ללמד, שרק פטר חמור נפדה, ושאר בכורות טמאים אינם כלל. [ואין לומר, שאם היה רק כתוב אחד, היינו אומרים שפטר חמור יצא מן הכלל, ללמד על כולו^ב, וכל הבכורים הטמאים נפדים בשה, ולכן נאמר כתוב שני ללמד שרק פטר חמור נפדה בשה, אבל שאר בכורים טמאים נפדים בשאר דברים, ולא יצאו לגמרי מכלל פדיון. כי אם כן, די היה לכתוב בפעם השניה, "וְכֹל חָמֹר תִּפְדֶּה

חמור הדין כן, שכן יש ללמוד בבניין אב, שכשם שאין בכור בהמה טהורה, אלא זה שהוא ואמו מין אחד, כך אין פטר חמור, אלא כשהוא ואמו מין אחד. [גלי רחמנא בבכור בהמה טהורה, שהוא קדושת הגוף להיקרב למזבח, והוא הדין לפטר חמור, שהוא קדושת דמים, שאין בו אלא חיוב פדיון בלבד].

לדעת התנא של משנתנו הכתוב "אֵךְ בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְּכוֹר

כֶּשֶׁב אוֹ בְּכוֹר עֶז" בא ללמד שכולם קרבים למזבח

בכור תמים של בהמה טהורה קרב למזבח, בין שהוא בכור שור, ובין שהוא בכור כבש, ובין שהוא בכור עז, שנאמר, "אֵךְ בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְּכוֹר כֶּשֶׁב אוֹ בְּכוֹר עֶז לֹא תִפְדֶּה קִדְּשׁ הֵם אֶת דָּמָם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת הַלֶּבֶם תִּקְטִיר אֲשֶׁה לְרִיחַ נִיחַח לַיהוָה".

והוצרכה תורה לפטר את הדין הזה בכל שלושת המינים הללו, ולא היה די לכתוב את הדין הזה באחד מהם, או בשנים מהם, וללמוד בבניין אב שכן הדין באלו שלא פורטו, כי זה שלא היה כתוב, היה מקום לומר שאינו קרב.

- שכן אם היה כתוב דין זה רק בבכור שור היה מקום לומר שרק בו נאמר דין זה שכן מצינו בדברים אחרים שהקרבת שור מרובה מהקרבת שאר מינים שנשכי השור חצי ההין ונסכי כבש ועז רביעית ההין.

- ואם היה כתוב דין זה רק בבכור כבש היה מקום לומר שרק בו נאמר דין זה שכן מצינו בדברים אחרים שהקרבת כבש מרובה מהקרבת שאר מינים שאלית הכבש קרבה עם האימורים ואלית שור ועז אינה קרבה.

- ואם היה כתוב דין זה רק בבכור עז היה מקום לומר שרק בו נאמר דין זה שכן מצינו בדברים אחרים שהקרבת עז מרובה מהקרבת שאר מינים שעל חטא עבודה זרה של יחיד מקריבים עז ולא שור או כבש.

- וכמו כן אם היה כתוב דין זה גם בבכור כבש וגם בבכור עז היה מקום לומר שרק בהם נאמר דין זה שכן מצינו בדברים אחרים שהקרבתם מרובה מהקרבת שור שכבש ועז קרבים לפסח ושור אינו קרב לפסח.

- ואם היה כתוב דין זה גם בבכור שור וגם בבכור עז היה מקום לומר שרק בהם נאמר דין זה שכן מצינו בדברים אחרים שהקרבתם מרובה מהקרבת כבש ששור ועז קרבים לקרבן עבודה זרה של ציבור [פר לעולה ושעיר לחטאת] וכבש אינו קרב לכך.

- ואם היה כתוב דין זה גם בבכור שור וגם בבכור כבש היה מקום לומר שרק בהם נאמר דין זה שכן מצינו בדברים אחרים שהקרבתם מרובה מהקרבת כבש ששור נשכיו מרובים משל עז [שנסכי השור חצי ההין ונסכי עז רביעית ההין] וכבש אמוריו מרובים משל עז [שאלית הכבש קרבה ולא אילת העז].

^א האחד בקדש לי כל בכור, (שמות י"ג ו'), "וְכֹל פֶּטֶר חָמֹר תִּפְדֶּה בְּשֵׁה וְאֵם לֹא תִפְדֶּה וְעִנְפֹתָיו וְכֹל בְּכוֹר אֵדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה", והאחד בראה אתה (שמות ל"ד כ'), "וּפֶטֶר חָמֹר תִּפְדֶּה בְּשֵׁה וְאֵם לֹא תִפְדֶּה וְעִנְפֹתָיו וְכֹל בְּכוֹר בְּנֵיךָ תִּפְדֶּה וְאֵם לֹא יִכְאוּ פְנֵי רִיקָם".

^ב שזו מידה משלוש עשרה מידות שהתורה נדרשת בהן, כל שהיה בכלל ויצא מן הכלל, לא ללמד על עצמו בלבד יצא, אלא ללמד על כל הכלל יצא.

ב. פרה שילדה כמין חמור. יש

בְּשֶׁה"ו, ומתוך שנאמר "וּפְטָרָה" חמור תפדה בְּשֶׁה"ו, יש ללמוד, שרק פטר חמור נפדה, ולא שאר בכורות טמאים].

דף ו'

ולדעת התנא של משנתנו [הלומד מהכתובים פטר חמור שאין הבכור מתקדש אלא כשהוא דומה לאמו] – **דין זה** שאין שום דין בכורה בשאר בהמות טמאות חוץ מחמור, **למד בכלל ופרט** שנאמר "כֹּל פֶּטֶר רָחֵם לִי וְכֹל מִקְנֶיךָ תִּזְכֶּר פֶּטֶר שׁוֹר וְנֶשֶׁה. וּפְטָרָה חֲמֹר תִּפְדֶּה בְּשֶׁה וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעִרְפְּתוּ כֹל בְּכוֹר בְּנֵיךָ תִּפְדֶּה וְלֹא יָבִיאוּ פְּנֵי רִיקָם", "וְכֹל מִקְנֶיךָ תִּזְכֶּר" **כלל, "שׁוֹר וְנֶשֶׁה ... חֲמֹר" פרטים, וכל כלל ופרט, אין בכלל אלא מה שפרט, ומכאן שרק שׁוֹר שהו חמור בכלל דין בכורה.** [ורבי יוסי הגלילי לא למד דין זה בכלל ופרט, כי אין לדון בכלל ופרט אלא את הפרטים הסמוכים לכלל, ולדעתו, מאחר שנאמר "וּפְטָרָה", בין הכלל והפרטים הראשונים "וְכֹל מִקְנֶיךָ תִּזְכֶּר פֶּטֶר שׁוֹר וְנֶשֶׁה" לבין הפרט האחרון "חֲמֹר", אין לדון את ה"חמור" בכלל ופרט. אבל לדעת חכמים, מאחר שנאמר "וּפְטָרָה" בוי"ו, הרי זה מחבר את כל הפרטים יחד, ללמוד כולם בכלל ופרט, והסיבה שתחילה כתבה תורה "פֶּטֶר", לחלק ביניהם, וחזרה וחיברה בוי"ו, כדי להפריד מעט בין בכורות בהמה טהורה, שיש בהם קדושת הגוף, לבכור חמור, שיש בו קדושת דמים, אבל מאחר שחיברה אותם התורה בוי"ו, כולם נדרשים בכלל ופרט].

כמה ספקות כשהבן דומה למין האם במקצת סימנים

כבר נתבאר, שכל שאין הבכור דומה למין האם כלל, אינו מתקדש.

וכמו כן נתבאר, שכשכבש ילדה בכור כמין עז, והוא דומה במקצת סימנים למין כבש, הרי זה מתקדש.

ונתבאר בגמרא, שיש בזה **ארבע דרגות בדין זה של דומה במקצת סימנים, שבכל דרגא יש סברא גדולה יותר לומר, שהבכור מתקדש, ואלו הן ארבע הדרגות:**

א. כבש שילדה כמין עז ועז שילדה כמין כבש.

באופן הזה, כשהבכור דומה למין אמו במקצת סימנים, יש **סברא גדולה לומר שהוא יתקדש**, כי אף עיקר מראהו, שהוא כמין אחר ממין אמו, שווה הרבה למין אמו, שכן שניהם [מין עז ומין כבש], מין טהור הוא, ובשניהם נאמר דין בכורה לקדושת הגוף.

- ובזה באמת מפורש במשנה בדף ט"ז שהבכור מתקדש.

באופן הזה, כשהבכור דומה למין אמו במקצת סימנים, **גם כן יש סברא גדולה לומר שהוא יתקדש** [כבכור שור], אבל היא **סברא פחותה מהמבואר בדין א'**, שכן גם בזה עיקר מראהו של הבן, שהוא כמין אחר ממין אמו, שווה במקצת למין אמו, שבשניהם [במין שור ובמין חמור] נאמר דין בכורה, אלא שהם שונים זה מזה בכך, שהאם, מין טהור, שנאמר בו דין בכורה לקדושת הגוף, והבן כמין טמא, שבכורה האמורה בו לקדושת דמים.

- ובזה נסתפקו בגמרא אם הבן מתקדש, [ומתוך שנאמר בזה אם תמצוי לומר נראה שהוא מתקדש], **ומתוך הברייתא שהביאו בגמרא יש ראייה שבאופן הזה הבן מתקדש.**

ג. חמור שילדה כמין סוס.

באופן הזה, כשהבכור דומה למין אמו במקצת סימנים, **גם כן יש סברא לומר שהוא יתקדש** [כבכור חמור], אבל היא **סברא פחותה מהמבואר בדין א' ובדין ב'**, שכן גם בזה עיקר מראהו של הבן, שהוא כמין אחר ממין אמו, שווה במקצת למין אמו, שבשניהם [מין חמור ומין סוס] מינים טמאים הם, אלא שהם שונים זה מזה בכך, שהאם מין שנאמר בו דין בכורה והבן כמין שלא נאמר בו דין בכורה.

- ואף בזה נסתפקו בגמרא אם הבן מתקדש, [ומתוך שנאמר בזה אם תמצוי לומר נראה שהוא מתקדש].

ד. פרה שילדה כמין סוס.

באופן הזה, כשהבכור דומה למין אמו במקצת סימנים, **אין כל כך סברא לומר שהוא יתקדש**, שכן בזה, עיקר מראהו של הבן, שהוא כמין אחר ממין אמו, אינו שווה בכלום למין אמו, שהאם מין טהור שיש בו דין בכורה והבן מין טמא שאין בו דין בכורה.

- ומכל מקום גם בזה נסתפקו בגמרא, האם הבן מתקדש [כבכור שור], מטעם זה שבמקצת סימנים הוא דומה לאמו.

בהמה טהורה שילדה כמין בהמה טמאה

ובהמה טמאה שילדה כמין בהמה טהורה

לדעת התנא של משנתנו – (א) כל הנולד מן הטהור, מותר

"כן מבואר מלשון הגמרא, "אם תמצוי לומר", אולם לכאורה יש לעיין בדבר, הלא בין באות ב' ובין באות ג' האם והבן שווים בדבר אחד, ואם כן לכאורה בשניהם יש סברא שווה לומר שהבן יתקדש. ונראה לומר שבמה ששווים בכך שקדושים בבכורה, עדיף על מה ששווים בכך ששניהם טמאים, כי כאן הנידון לעניין בכורה.

באכילה, ואפילו נראה כמין טמא [שאיין בו סימני טהרה],

שנאמר "אך את זה לא תאכלו מפעלי הגנה ומפריסי הפרסה את הגמל כי מעלה גנה הוא ופרסה איננו מפריס טמא הוא לך", בא הכתוב לומר, שדווקא הגמל [ודומיו] איסורי אכילה, שהוא דבר טמא היוצא מן הטמא, שכן סתם גמלים נולדים מגמלים, אבל כמין טמא הנולד מן הטהור, מותר באכילה.

(ב) וכל הנולד מן הטמא, אסור באכילה, ואפילו הוא נראה כמין טהור [שיש בו סימני טהרה], שנאמר, "אך את זה לא תאכלו מפעלי הגנה ומפריסי הפרסה", כלומר יש אסור לאכול אף על פי שיש בו סימני טהרה שהוא מעלה גרה ומפריס פרסה, והוא טהור הנולד מן הטמא. [אבל אין לומר, שכוונת הכתוב הזה, לאסור טהור הבא מן הטמא, ותהא כוונת הכתוב לדברים טמאים שבאו מאם שהיא מעלי גרה ומפריסי פרסה, כי כבר נתבאר מהכתוב "הגמל ... טמא הוא", שטמא היוצא מן הטהור מותר].

ולדעת רבי שמעון – כל שהוא כמין טמא, [שאיין בו סימני טהרה], הרי זה אסור באכילה, ואפילו נולד מן הטהור, שנאמר בתורה שתי פעמים איסור אכילה של גמל, אחד בתורת כהנים, [ויקרא י"א ד'] "אך את זה לא תאכלו מפעלי הגנה ומפריסי הפרסה את הגמל כי מעלה גנה הוא ופרסה איננו מפריס טמא הוא לך", ואחד במשנה תורה, [דברים י"ב ז'] "אך את זה לא תאכלו מפעלי הגנה ומפריסי הפרסה ששועה את הגמל ואת הארנבת ואת השפן כי מעלה גנה הפרסה לא הפריסי טמאים הם לך", האחד בא לאסור את הגמל הנולד מן הגמל, כלומר שגם בו וגם באמו אין סימני טהרה, והאחד בא לאסור אף גמל הנולד מן הפרה, כלומר שרק בו אין סימני טהרה, אבל באמו יש סימני טהרה, ואף על פי כן הוא אסור². [ובסוף זה יתבאר בעזה"י, מה הדין לדעת רבי שמעון, בטמא הנולד מן הטהור, ודומה לאמו במקצת, או דומה לה בראשו ורובו].

< ודעת רבי יהושע ודעת רבי אליעזר יתבארו בעזה"י להלן בדף ז'.

חֶלֶב שֶׁל בַּהֲמָה טַמְאָה אֲסוּר

לדברי הכל, חֶלֶב שֶׁל בַּהֲמָה טַמְאָה אֲסוּר בַּשְּׁתִּיָּה, אֲבָל נִחְלָקוּ מִנִּיין הַדָּבָר לַמִּדָּה.

לדעת חכמים – דין זה למד מתוך כך שכפלה תורה איסור אכילת גמל, האחד נכתב ללמד שגופו אסור, והשני בא

² ולא נתפרש בגמרא, מה דעת רבי שמעון, בטהור היוצא מן הטמא.

ללמד שגם חלבו אסור.

ולדעת רבי שמעון – דין זה למד, ממה שנאמר בכתוב הריבוי "את", "... לא תאכלו ... את הגמל", שכל "את" שבתורה בא לרבות איזה דבר, וכאן בא הכתוב לרבות את החלב של הגמל, שהוא דבר הנטפל לגמל, וללמד שגם הוא אסור באכילה.

והסיבה שהוצרכה תורה לפרש, שחלב בהמה טמאה אסור, אף ששאר ציר ורוטב וקיפה של דברים טמאים אסורים באכילה כגופם, [שנאמר בעניין איסור שרצים, "אֲלֶהָ הַטְּמָאִים לָכֶם בְּכָל הַשָּׂרָץ" בה"א, לרבות את הצייר [=שומן של דג] והרוטב והקיפה [=ריסוקי בשר שבשולי קדרה³], והוא הדין בשאר איסורים].

כי היה מקום לומר, שחלב בהמה טמאה אינו כשאר דברים היוצאים ממנה, והוא מותר, שכן מסברא היה מקום לאסור אף חלב בהמה טהורה, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], ולמרות הסברא הזו, חלב בהמה טהורה מותר, [כפי שיתבאר בעזה"י להלן], ואם כן, היה מקום לומר, שכמו כן חלב בהמה טמאה מותר, אף על פי שיש סיבה לאוסרו, ולכן פירשה תורה שהוא אסור.

"את ה' אֶקִּיץ תִּיכָא"

- שמעון העמסוני, היה דורש כל "את" ו"את" שבתורה, [כלומר היה אומר שכל מקום שנאמר בתורה "את", הרי זה מרבה איזה דבר, והיה דורש כל אחד מה הוא מרבה], כיון שהגיע ל"את ה' אֶקִּיץ תִּיכָא", אמר אין דבר שניתן לרבותו בכתוב הזה, שיש לירא ממנו כמו מה', ואם כן, מכאן יש ללמוד, שהכתוב "את" אינו ריבוי, וחזר בו מכל הדרשות שהיה דורש מכל "את" שבתורה. אמרו לו תלמידיו, רבי, כל "אתין" שדרשת, מה תהא עליהם. אמר להם, כשם שקבלתי שכר על הדרשה, כך אני מקבל שכר על הפרישה. [וכן דעת חכמים לעיל ולכן לא דרשו איסור חלב גמלים מהריבוי "את"].

- עד שבא רבי עקיבא ולימד, שגם "את" זה האמור בכתוב "את ה' אֶקִּיץ תִּיכָא", ניתן לדורשו בריבוי, והוא לרבות תלמידי חכמים, שיש לירא מהם כמו מפני ה', [וכדעתו

³ בפרק העור והרוטב אמר, מאי קיפה, פרמא, ופריך הוא עצמו לטמא טומאת אוכלים, אלא מאי קיפה תבלין. אבל הכא יכול לקרות בין פרמא בין תבלין, דלא אתא לאשמועינן אלא שתייהן כאכילה, וכן משמע בפירוש הקונטרס, שפירש, רסוקי בשר וקפלוט שבשולי קדירה. [תוס'].

באכילה החלב אסור גם לבדו.
- ואף לדעת רבי שמעון, האומר, שבשר בחלב אינם אסורים בהנאה, אלא באכילה, אין להביא מכך ראייה, שכל אחד לחוד מותר אף באכילה, כי ניתן לומר שאף שחלב אסור באכילה גם לבדו, הוצרכה תורה לכתוב איסור בשר בחלב, ללמד שעל איסור בשר בחלב אף לוקח.

ב. שוב רצו לומר, שהראיה לכך שחלב בהמה טהורה מותר, היא, **מתוך כך שאסרה תורה חלב בהמת קדשים**, ואם כן, דווקא חלב מוקדשים, אבל חלב חולין מותר.

- אולם דחו זאת, כי ניתן לומר שכשאסרה תורה חלב קדשים, אסרה אותו בהנאה, ובזה בלבד הוא חמור מחלב חולין, שאינו אסור בהנאה, אבל באכילה גם חלב חולין אסור.

ג. שוב רצו לומר, שהראיה לכך שחלב בהמה טהורה מותר, מהכתוב **"וְיָדִי חֵלֵב עֲזִים לְחֶמְדָּךְ לְלֶחֶם בֵּיתְךָ וְחַיִּים לְנַעֲרוֹתֶיךָ"**, שמשמע ממנו, שחלב עזים יביא לחם, ולכאורה יעשה זאת על ידי מכירתו, ואם כן מותר הוא.

- אולם דחו זאת, כי ניתן לומר שאין החלב הזה מותר באכילה, אלא בסחורה בלבד.

ד. ויש להביא ראייה לכך שחלב בהמה טהורה מותר, ממה ששלח ישי חריצי חלב [=גבינות] **עם דוד למלחמה**, לתת לשר האלף, כמו שנאמר, **"וַיֵּאמֶר יְשִׁי לְדָוִד בְּנוֹ קַח נָא לְאַחֶיךָ אִיפֹת הַקְּלָיָה הַזֶּה וְעֲשֵׂרָה לֶחֶם הַזֶּה וְהִכְךָ הַמִּחְנֶה לְאַחֶיךָ. וְאֵת עֲשָׂרַת חֲרִיצֵי הַחֵלֶב הָאֵלֶּה תְּבִיא לְשָׂר הָאֵלֶּף וְאֵת תַּפְקֹד לְשִׁלּוֹם וְאֵת עֲרֻבְתֶּם תִּקְחֵם"**, ובוודאי לא שלח את חריצי החלב לעשות בהם סחורה, שכן אין דרך לעשות סחורה במלחמה, אלא לאכילה שלחם.

ה. ועוד יש להביא ראייה לכך שחלב בהמה טהורה מותר באכילה, שכן ארץ ישראל נשתבחה בכך שהיא "אֶרֶץ זָבַת חֵלֶב וְדָבָשׁ", ובוודאי לא היה הכתוב משבחה בדברים אסורים.

ו. ועוד יש להביא ראייה לכך שחלב בהמה טהורה מותר באכילה, מהכתוב "הוֹי כֹּל צִמָּא לְכוּ לַמַּיִם וְנֶאֱשָׂר אִין לוֹ קֶסֶף לְכוּ שְׂבָרוּ וְנֶאֱכְלוּ וְלָכוּ שְׂבָרוּ בְּלוֹא כֶּסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יִין וְחֵלֶב", הרי שאומר הכתוב ללכת לאכול יין וחלב.

למה חזרה תורה שתי פעמים על הבהמות הטמאות בפרשת שמיני [ויקרא י"א ד'-ח'] נאמר – **"אֲךָ אֵת זֶה לֹא**

שנינו במסכת אבות, ומורא רבך כמורא שמים]. [וכן דעת רבי שמעון לעיל, ולכן דרשו איסור חלב גמלים מהריבוי "את"].

מה הסיבה שמניקה אינה רואה דם

המניקה כל עשרים וארבעה חודש שאחר הלידה מסולקת דמים שאינה רואה דם נידה^א ונחלקו חכמים מה הסיבה לכך.

- **י"א** שאמנם אחר הלידה יש בה דם כמו קודם לכן, אלא שמחמת הלידה, כל עשרים וארבעה חודש, **הדם** [הראוי לצאת בנידותה] **נעכר ונעשה חלב**, [כדי שיהא לה להניק], ולכן אין לה דם נידות.

- **וי"א** שאחר הלידה, **כל עשרים וארבעה חודש**, אין בה דם כמו קודם לכן, כי הלידה גורמת לה לכך **שאבריה מתפרקים, ונחלשת, ודמה מועט, ואין נפשה ודמה חוזרים להיות כבתחילה אלא אחר עשרים וארבע חודש**, וכל אותו זמן, מחמת מיעוט דמה, אינה רואה דם נידות.

חלב בהמה טהורה מותר

< מבואר בגמרא, **שמסברא היה מקום לומר, שאפילו חלב טהורה אסור באכילה**.

- לדעת האומרים, שחלב המניקה נוצר מדמה שנעכר, מהסיבה הזו היה מקום לומר שהחלב אסור, כי נוצר מדם אסור.

- ואף לדעת האומרים שלא מהדם נעשה החלב, [ומה שאין דם בזמן ההנקה הוא מחמת פירוק האברים], גם כן היה מקום לומר שהחלב אסור, כי הוא דבר הבא מן החי, ושאר דברים הבאים מן החי, כאבר או בשר, אסורים באכילה.

< ואף על פי שמסברא היה מקום לומר שאפילו חלב טהורה אסור באכילה, **מכל מקום הוא מותר, ונאמרו בגמרא כמה ראיות לכך** :

א. מתחילה רצו לומר, שהראיה לכך שחלב בהמה טהורה מותר היא, **מתוך כך שאסרה תורה בשר בחלב**, ואם כן, דווקא בשר בחלב יחד אסורים, אבל כל אחד לחוד מותר.
- אולם דחו זאת, כי כשאסרה תורה בשר בחלב, אסרה אותם בהנאה, ואם כן ניתן לומר, שדווקא בשר בחלב יחד אסורים בהנאה, וכל אחד לחוד מותר בהנאה, אבל

^א בגמרא משמע, שדברים אלו אמורים גם בהמות. והעירוני לעיין בשדי חמד, כללים, מערכת ד' אות ג' בשיירי הפאה [חלק ב' עמוד 353].

הטהור, אבל דומה לטהור במקצת סימנים, **האם די בכך שדומה לטהור במקצת סימנים, בכדי שלא יהא נחשב כבהמה טמאה, או שאינו מותר באכילה עד שיהא דומה למין אמו בראשו ורובו**, [שכן דעת רבי שמעון לעניין בכורה, שאין הבכור מתקדש, עד שיהא דומה לאמו בראשו ורובו, ולא די בדמיון של מקצת סימנים כנזכר בדף ה'].
ומסקנת הסוגיה, שלדעת רבי שמעון, טמא הנולד מן הטהור **אינו מותר באכילה, אלא אם כן דומה לאמו בראשו ורובו**.

דף ז'

הנולד מטמא והנולד מטהור והנולד מטמא וטהור

לדעת רבי יהושע – אין בהמה מותרת לאכילה, אלא אם כן באה מאב ואם טהורים, שנאמר, "זאת הבהמה אשר תאכלו שור ששה כשבים ושה עזים", ללמד, שאין השה מותר, אלא כשבא משני כשבים, או משני עזים, כלומר שהאב והאם טהורים, [אבל כשאחד מהוריו טמא, הרי זה טמא², ואין הכוונה שאחד מההורים מין טמא ממש, כי אין שני מינים מתעברים זה מזה, אלא הכוונה שאחד מההורים הוא כמין טמא הנולד מן הטהור, שהוא נחשב כטמא גמור, ולכן גם בנו טמא]. **ואף זה שנולד מן הטהור, אם הוא עצמו נראה כמין טמא, אסור באכילה**, [וזה כדעת רבי שמעון]. **עד שיהא דומה למין טהור לכל הפחות בסימן אחד**, [ובזה חלוק הוא על רבי שמעון], ועל זה נאמר, "אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה..." ללמד, שדווקא זה שכולו כמין טמא, אסור, אבל אם הוא דומה במקצת למין טהור הרי זה מותר.
ולדעת רבי אליעזר – הנולד מטהורים מותר באכילה, אפילו כולו כמין טמא³, והכתוב הזה, "אך את זה לא

תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה את הגמל כי מעלה גרה הוא ופרסה איננו מפריס טמא הוא לך. ואת השפן כי מעלה גרה הוא ופרסה לא יפריס טמא הוא לך. ואת הארנבת כי מעלת גרה הוא ופרסה לא הפריסה טמאה הוא לך. ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא וישע ששע פרסה והוא גרה לא יגר טמא הוא לך. מבשרם לא תאכלו ובגלתם לא תגעו טמאים הם לךם".
 ובפרשת ראה [דברים י"ד ז'-ח'] נאמר – "אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה השפועה את הגמל ואת הארנבת ואת השפן כי מעלה גרה המה ופרסה לא הפריסו טמאים הם לךם. ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא ולא גרה טמא הוא לךם מבשרם לא תאכלו ובגלתם לא תגעו".
 והסיבה שחזרה תורה על הדברים האסורים הללו פעם שניה, ללמד דבר שלא היה למד מהפעם הראשונה, והוא **השפועה**⁴.

למה חזרה תורה שתי פעמים על העופות הטמאים

בפרשת שמיני [ויקרא י"א י"ג-י"ט] נאמר – "ואת אלה תשקצו מן העוף לא יאכלו שקץ הם את הנשר ואת הפרס ואת העזניה. ואת הדאה ואת האיה למינה. את כל ערב למינו. ואת בת היענה ואת התחמס ואת השחף ואת הנץ למינהו. ואת הכוס ואת השלך ואת הינשוף. ואת התנשמת ואת הקאת ואת הרחם. ואת החסידה האנפה למינה ואת הדוכיפת ואת העטלף".
 ובפרשת ראה [דברים י"ד י"ב-י"ח] נאמר – "וזה אשר לא תאכלו מהם הנשר והפרס והעזניה. והכאה ואת האיה והדנה למינה. ואת כל ערב למינו. ואת בת היענה ואת התחמס ואת השחף ואת הנץ למינהו. את הכוס ואת הינשוף והתנשמת. והקאת ואת הרחמה ואת השלך. והחסידה והאנפה למינה והדוכיפת והעטלף".
 והסיבה שחזרה תורה על הדברים האסורים הללו פעם שניה, ללמד דבר שלא היה נאמר בפעם הראשונה, והוא **הראה**.

טמא הנולד מן הטהור ודומה לטהור

במקצת סימנים – לדעת רבי שמעון

כבר נתבאר שלדעת רבי שמעון כל שאין בו סימני טהרה אף שנולד מן הטהור הרי זה אסור באכילה.
ונסתפקו בגמרא, מה דעת רבי שמעון, בדין טמא שנולד מן

⁴ רש"י פירש שהיא בריה שיש לה שני גבין ושני שדראות ולא נאמר בתורת הכנים.

² ודווקא בזה סבר זה וזה גורם אסור כי למד מהכתוב "שה כשבים" אבל בשאר מקומות זה וזה גורם מותר.

³ ולא נתבאר הטעם לכך אולם מסתבר שהוא כטעם חכמים בדף ו'. אולם הראוני שהרא"ש כתב שבזה דעת רבי אליעזר כדעת רבי יהושע ורבי שמעון ובעיני שיהא דומה במקצת למין טהור ולא נחלק עם רבי יהושע אלא בכך שדי שיהא אחד מההורים טהור. ולפי זה יש לשנות גם בסיכום הכתוב להלן. ומיהו, מתוך הסוגיה אין ראיה לכך, ולכאורה אדרבה, מסתבר, שכל שלא נתפרש בדבריו שחולק על חכמים [הנזכרים בדף ו'], שאפילו כולו כמין טמא, הרי זה

תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפקסה...", האוסר טמא, בא לומר, שדווקא טמא בן טמאים אסור, אבל כשאחד מהוריו טהור גם הבן טהור, ולא רק כשהאם טהורה, אלא

אף כשהאב טהור, שנאמר "שה קשבים ושה עזים", לרבות כל שאחד מהוריו טהור^א.

זה וזה גורם

לדעת רבי יהושע – זה וזה גורם מותר, כלומר, הבא משני גורמים, שאחד אסור ואחד מותר, הרי זה מותר, ולכן בהמה שנולדה מאם טרפה ואב תמים, מותרת להיקרב למזבח.

ולדעת רבי אליעזר – זה וזה גורם אסור, כלומר הבא משני גורמים, שאחד אסור ואחד מותר, הרי זה אסור, ולכן בהמה שנולדה מאם טרפה ואב תמים, אינה קרבה למזבח.

מי רגלים של סוסים וגמלים

לכל הלשונות בגמרא, מי רגלים של סוסים וגמלים מותרים, ואינם אסורים כסוסים וחמורים עצמם.

ללשון ראשון – הטעם לכך שמי רגלים של סוסים וגמלים מותרים, כי מי רגלים של סוסים וגמלים יוצאים מהם צלולים, כמו המים שנכנסו להם, ואם כן ברור שאינם אלא המים שנכנסו, והמים שנכנסו להם מותרים.

וללשון שני – הטעם לכך שמי רגלים של סוסים וגמלים מותרים, כי אינם ראויים לשתיה כלל, וכל שאינו ראוי למאכל, בטל ממנו האיסור^ב.

מי רגלים של חמור

נסתפקו בגמרא במי רגלים של חמור אם הם מותרים או לא, ופשט רב ששת שהם אסורים.

< ללשון ראשון, סיבת הספק היא, שכן מי רגלים של חמור יוצאים ממנו עכורים, ומעתה, אם עכירותם היא משום שמעורב בהם מגוף החמור, אם כן הם אסורים, ואם עכירותם היא מחמימות הבשר וסרחונו, אבל לא מעורב בהם מגוף הבשר, הם מותרים.

ופשט רב ששת, שהם אסורים, כי מבואר במשנתנו, שכל היוצא מן הטמא אסור, שלא רק היוצא מטמא, כלומר מגופו של טמא, אסור, אלא אף כל שהוא מין טמא, כלומר שדומה לדבר טמא, אסור, ומי רגלים עכורים אלו, דומים לחלב, שהוא עכור, ולכן גם הם אסורים, כמו חלב של

סיכום דיני טמא הנולד מטהור וטהור הנולד מטמא

טמא בן טמא – לדברי הכל אסור.

טהור בן טמא ודומה ברובו וראשו לטמא – לכאורה גם בזה לדברי הכל אסור שלא מצאנו מפורש מי שמתיר.

טהור בן טמא ודומה במקצת לטמא – לכאורה גם בזה לדברי הכל אסור שלא מצאנו מפורש מי שמתיר.

טהור כולו בן טמא – לכאורה גם בזה לדברי הכל אסור שלא מצאנו מפורש מי שמתיר.

טהור בן טהור – לדברי הכל מותר [לדעת רבי יהושע רק כששני ההורים טהורים ולדעת רבי אליעזר אף כשאחד מהוריו כמין טמא].

טמא בן טהור ודומה ברובו וראשו לטהור – לדברי הכל מותר [לדעת רבי יהושע רק כששני ההורים טהורים ולדעת רבי אליעזר אף כשאחד מהוריו כמין טמא].

טמא בן טהור ודומה במקצת לטהור – לדברי רבי שמעון אסור, ולדברי רבי יהושע ורבי אליעזר מותר [לדעת רבי יהושע רק כששני ההורים טהורים ולדעת רבי אליעזר אף כשאחד מהוריו כמין טמא].

טמא כולו בן טהור – לדברי רבי שמעון ורבי יהושע אסור, ולדברי רבי אליעזר מותר [אף כשאחד מהוריו כמין טמא].

אין עיבור משני מינים

לדברי רבי יהושע בן לוי, לעולם אין מתעברת, לא טמאה מן הטהור, ולא טהורה מן הטמא, ולא גסה מן הדקה, ולא דקה מן הגסה, ולא בהמה מן חיה, ולא חיה מן בהמה, חוץ מצבי ותייש^ג, שלדעת רבי אליעזר ובני מחלוקתו, יוצא מהם כוי, [ונחלקו בו אם נוהג בו איסור אותו ואת בנו]. ומה שנזכר לעיל, "נולד מטמא וטהור", הכוונה לטמא וטהור מאותו מין, שאחד מהם נראה כמין אחר.

טהור, תהא דעתו כדעת חכמים הנ"ל. ויל"ע בדבר.

^א ודווקא בזה סבר זה וזה גורם מותר כי למד מהכתוב "שה ושה" אבל בשאר מקומות זה וזה גורם אסור.

^ב הא דלא קאמר חוץ מן הדולפנין, שפרים ורבים מבני אדם, כדאמר לקמן, לא קשה מידי, דלא איירי רבי יהושע בן לוי אלא בבהמה וחיה, ולא בבני אדם, והנהו בני ימא נינהו. [תוס'].
^ג לכאורה, לפי הסברא של לשון שני, לאסור מי רגלים של חמורים, כי היו בתוך החמור, יש לאסור גם מי רגלים של סוסים וגמלים. ויל"ע בדבר. שו"ר בתוד"ה רוב דגים, שכתב כן להדיא, שללשון שני, גם מי רגלים של סוסים וגמלים אסור.

היחמורות, וחכמים היו סבורים שהם אסורים, כדין אבר מן החי, כי ודאי הם אברים של עובר זכר שברחם. אולם רב ספרא לימד, שאינם ביצי זכר, אלא קרישת זרע של איל, שהאיל הולך אחר האילה להיזקק לה, ומתוך שרחמה צר, אינו מצליח, והולך אחר היחמורת, ושופך הרבה זרע, ונקרש, ואותו זרע קרוש יוצא, ונראה כביצי זכר, ואם כן אין זה אבר מן החי, ואין לאוסרו.

עור הבא כנגד פניו של חמור

עור שיש על פני החמור כשהוא נולד, שהוא כעין שליא, אינו נחשב לא כחלק מגוף הנולד, ולא כחלק מגוף האם, אלא כהפרשה בעלמא, ולכן הוא מותר באכילה.

עור הבא כנגד פניו של אדם

עור שיש על פני תינוק כשהוא נולד, שהוא כעין שליא, אינו נחשב לא כחלק מגוף הנולד, ולא כחלק מגוף האם, אלא כהפרשה בעלמא, ולכן אפילו הנולד ואמו מתיים, אותו עור אינו מטמא כמת^א.

דג הנמצא במעי דג טהור

דג טהור אינו מגדל עוברו במעיו, אלא מטיל ביצים, [כעופות, ואחר כך יושב עליהן ומחממן, ונעשה בהן עובר ויוצא מהקליפה], ולפיכך, כשנמצא דג בתוך מעי דג טהור, אין זו עוברו של הדג הטהור, אלא דג אחר שבלע בפיו. ומעתה, אם ראינו שבלע דג טמא, [אף שלא ניתן להכיר את הנמצא אם הוא זה שבלע], מן הסתם הדג הנמצא הוא הדג שבלע, והרי זה אסור^ב.

^א רש"י פירש, שמתחילה רב חסדא רצה לומר, שהעור הזה נחשב כחלק מהאם, ואם כן, כשהיא מתה הוא טמא, ובחמור הוא אסור מחמת שהוא חלק מן האם. אולם התוס' כתבו, שרב חסדא רצה לומר, שהעור הזה נחשב כחלק מן האם והבן יחד, ואינו מטמא אלא כששניהם מתו. אך התוס' העדיפו את פירוש רש"י.

^ב ומסתבר, שאם ראינו שבלע דג טהור, מן הסתם הדג הנמצא הוא הדג שבלע, והרי זה מותר. אבל ילי"ע מה הדין כשלא ראינו איזה דג בלע.

^ג תימה, במסכת אהלות, תנו, **כלב שאכל בשר המת**, כמה תשחה במעיו, שלשה ימים מעת לעת, ובעופות ובדגים, כדי שתפול לאור ותשרף. אלמא **חשיב עכול**, והכא נמי לישתרי. ולא מסתבר לחלק בין בשר המת לשאר דברים ... ויש לחלק בין איסור לטומאה. ויש רוצים להתיר מתוך משנה זו, חטה שנמצאת בפסח במעי תרנגולת. ולפי מה שחלקתי בין איסור לטומאה אין זה ראייה. עוד פירש רבינו תם, דשמה יש להחמיר כרבי יהודה בן בתירה, דבעי מעת לעת. ואם באנו לומר דאין חילוק בין איסור לטומאה, צריך לומר דשמעתא אתיא בלא שהה כדי עיכול. ואם תאמר, אי לא שהה כדי עיכול, היכי פריך בגמרא, כי חזינא דבלע נימא האי איעכל והאי אשרוצי אשריץ. יש לומר, פעם ממחר להתעכל קודם, ולא הוי ככלב, דלעולם שלושה ימים. [תוס'].

טמאה.

< ולשון שני, סיבת הספק היא, שכן מי רגלים של חמור מסריחים, ומעתה מאחר שאין בני אדם שותים מים כאלו, אם כן יש להחשיבם כמי שבטלו מתורת אוכל, ואינם אסורים. אולם מצד שני יתכן לומר, מאחר שיש בני אדם ששותים מי רגלים של חמור לרפואה [של יקרונוא], אינם בטלים מתורת אוכל, ועדיין הם אסורים.

ופשט רב ששת, שהם אסורים, כי מבואר במשנתנו, שכל היוצא מן הטמא, כלומר שהיה בתוך הטמא ויצא, הרי זה אסור, ומים אלו, מאחר שהיו בחמור, הרי אלו אסורים.

מפני מה דבש דבורים מותר

- י"א שהסיבה שבדש דבורים מותר באכילה, כי אין הדבש נעשה מגוף הדבורים כלל, אלא הן מכניסות לגופן צוף מהפרחים, וממנו נעשה הדבש במעיהן, ולא מעורב בו דבר מגוף הדבורים. [וזה אינו כדעת רב ששת, האומר, שכל שהיה בגוף הטמא, אסור, אף שאין בו מגוף הטמא].

- ולדעת רבי יעקב, אף שמשברא היה מקום לאסור את דבש הדבורים, [כדעת רב ששת, שכל שהיה בגוף הטמא נאסר], גזרת הכתוב היא, שבדש דבורים מותר, שנאמר, "וְכֹל שֶׁרָץ הָעוֹף טָמֵא הוּא לָכֶם לֹא יֵאָכְלוּ", "הוא" מיעוט הוא, ללמד, שדווקא שרץ העוף עצמו טמא, אבל מה שהעוף משריץ, אינו טמא, ובכלל זה דבש דבורים. [אבל דבש גזין וצירעין אסור, משום שאינו קרוי דבש סתם, אלא דבש גזין ודבש צירעין, ומאחר ששמים עליו הרי זה, אסור, שלא התיירה תורה אלא מה שהעוף משריץ, ואינו נקרא על שם השרץ. וכל זה לדעת רבי יעקב, אבל לדעה ראשונה, גם דבש גזין וצירעין מותר באכילה, כי אין בו מגוף הטמא, וכן שנינו בבבביתא].

טומאת אוכלים בדבש

- דבש דבורים, אף בעודו בכורת, נחשב כאוכל, ומקבל טומאת אוכלים, ואינו צריך מחשבה לכך, כי מן הסתם עומד לאכילה.

- אבל דבש גזין וצירעין, מן הסתם אינו עומד לאכילה, ואינו מקבל טומאת אוכלים, ורק אחר שיחשבו עליו לאוכלו, הוא יקבל טומאת אוכלים.

חלי יחמורתא

חלי יחמורתא הן כעין ביצי זכר היוצאים מרחם

דג הנמצא במעי דג טמא

דג טמא מגדל עוברו במעיו, כשאר בהמות וחיות, ולפיכך, כשנמצא דג במעיו, **יתכן שהוא עוברו, האסור כמותו, ויתכן שהוא דג אחר שבלע**, ואינו נידון כמין הבולע אלא כמין הנלבע.

- **לדעת רב ששת, אם ראינו שבלע דג טהור, ואחר נמצא דג דרך הרעי, ודאי אין זה עובר, אלא הדג שבלע, כי העובר היה נמצא בבית הרחם, ולכן הוא מותר.** [אבל בשאר אופנים, יש לחוש שהנמצא הוא העובר, והרי זה אסור, כדין היוצא מן הטמא, ואפילו הוא נראה כמין טהור].

- **ולדעת רב פפא, אם ראינו שבלע דג טהור, ואחר כך נמצא דג דרך בית הבליעה, ודאי אין זה עובר, אלא הדג שבלע, כי העובר היה נמצא בבית הרחם, ולכן הוא מותר.** [אבל בשאר אופנים, יש לחוש שהנמצא הוא העובר, והרי זה אסור, כדין היוצא מן הטמא, ואפילו הוא נראה כמין טהור].

- **ולדעת רב נחמן, אם ראינו שבלע דג טהור, ואחר כך נמצא דג שלם, ודאי אין זה עובר, אלא הדג שבלע, כי אם היה זה עובר, מאחר שנשלמה יצירתו, היה יוצא מהאם, ולא משתתה בתוכה, ולכן הנמצא מותר.** [אבל בשאר אופנים, יש לחוש שהנמצא הוא העובר, והרי זה אסור, כדין היוצא מן הטמא, ואפילו הוא נראה כמין טהור].

- **ולדעת רב אשי, בכל אופן שנמצא דג כמין טהור במעי דג טמא, הרי זה מותר, כי רוב עוברים דומים למין האם, וזה שנמצא שאינו דומה למין האם, מן הסתם בלוע הוא ולא עובר, ומאחר שנראה כמין טהור, מן הסתם מין טהור הוא, ומותר^א.**

-

יש חילוק בין דגים טמאים לדגים טהורים, **שדג טמא משריץ** [עוברו בתוך גופו^ב, כשאר בהמה וחיה], **ודג טהור מטיל מטיל ביצים**, [ויושב עליהם, ומחממן, עד שיוציאם מן הקליפה כעופות].

^א הלכתא כרב אשי, דהוא בתראה. ויש להתיר אותן דגים שקורין מרנייש, הנמצא תוך דג בלנייא, ואף על גב דלא חזינן דבלע. ואין להקשות ממתניתין, דשריא דג טמא שבלע דג טהור, לרב ששת דאסר מי רגלים של חמור, דאפילו ללישנא בתרא דרב ששת, דאסר אף של סוסים וגמל, לא דמי, חדא, דמתניתין לא איירי אלא נמצא תוכו דג טהור, ואפילו יצאו, הכא פשיטא דדגים עייל דגים נפיק, אבל מים שהבהמה שותה, לחלוטית הנוף מתערב עמהם... [תוס'].
^ב במסכת עבודה זרה פרק אין מעמידין מפרש, תרווייהו מטילי ביצים נינהו, זה משריץ מבחוץ, וזה משריץ מבפנים. [תוס'].
^ג יליע אב דווקא כשילדו זה מזה הם מניקים זה את זה, או שאין הולדה והנקה תלויים זה בזה, ולעולם יונקים זה מזה, אף כשלא נולדו זה מזה, כגון כבש גמור יונק מעז גמור.

כל המוליד [שילד עובר ממש], **מניק** [שיש לו דדים]. **וכל המטיל ביצים**, אין לו דדים, אלא **מלקט** פירורים ומפרנס בניו.
חוץ מעטלף, [=דומה לעכבר ויש לו כנפים], שאף על פי **שמטיל ביצים, מניק**.

דף ח'

הדולפנין, הם דגים הנקראים בארמית בני ימא [=בני הים. חציים צורת אדם, וחציים צורת דג], **פריס ורביס מבני אדם**, [שאם בא אדם עליהם, מתעברות הימנו].

כל שזכרותו [=הגיד] **מבחוץ, מוליד**, כלומר העובר נוצר במעי האם, ונולד שלם. **וכל שזכרותו מבפנים, מטיל ביצים**.

כל שתשמישו ביום, [=תרנגול], **יולד ביום. כל שתשמישו בלילה**, [=עטלף], **יולד בלילה. וכל שתשמישו בין ביום בין בלילה**, [=אדם וכל הדומים לו], **יולד בין ביום בין בלילה**. ומאחר שלמדנו, שאין תרנגול מטיל ביצים אלא ביום, מי שבדק את לול התרנגולים בתחילת ליל יום טוב, ולא ראה בו ביצה, והשכים לפנות בוקר וראה בו ביצה, ודאי שלא נולדה הביצה בלילה, אלא קודם הלילה בערב יום טוב, והרי היא מותרת באכילה ביום טוב^ג, כדין ביצה שנולדה קודם יום טוב, ומה שלא ראה אותה בתחילת הלילה, כנראה שחזרה לתוך התרנגולת בשעה שבדק, ומכל מקום מאחר שכבר נולדה קודם, לכן הותרה באכילה, ואינה נאסרת מחמת חזרתה.

כל שתשמישו ועיבורו שוה, [כגון כשב ועז, ששניהם פנים כנגד עורף, וימי עיבורם שוה, ששוהים חמשה חדשים], אם בא אחד על מין חבירו, **יולדים, וכן מגדלים** [=מניקים] **זה מזה^ד**.

הכל משמשים פנים כנגד עורף, חוץ משלשה, שמשמשים פנים כנגד פנים, ואלו הם, דג, ואדם, ונחש. והסיבה לכך שאלו נשנתנו משאר בריות, לשמש פנים כנגד פנים, הואיל

^ג מכאן מתירין לקנות ביצים בליל שני של יו"ט של גליות, [שודאי נולדו ביום הראשון], חוץ משני ימים טובים של ראש השנה, לפי שקדושה אחת הן. [תוס'].
^ד יליע אב דווקא כשילדו זה מזה הם מניקים זה את זה, או שאין הולדה והנקה תלויים זה בזה, ולעולם יונקים זה מזה, אף כשלא נולדו זה מזה, כגון כבש גמור יונק מעז גמור.

ודברה עמהם שכינה^א. וגמל משמש אהור כנגד אהור.

זמני עיבור בעלי חיים וגידולי קרקע שכנגדם

בצומח	בחי	ימי העיבור
י"א לא מצינו לחש חבר. וי"א מצינו לו חבר והוא מוכססים'	נחש	[2520 יום או 2555 יום =] שבע שנים

אפעה^א דומה לחרוב בדבר נוסף, והוא, שהאפעה אינו מתעבר פעם ראשונה, אלא שבעים שנה אחר שנולד, והחרוב אינו גומר פירותיו פעם ראשונה, אלא שבעים שנה אחר נטיעתו^ב.

מניין שעיבורו של נחש הוא שבע שנים

רב יהודה אמר רב או רבי יהושע בן חנניא ביארו מניין לנו שעיבורו של נחש שבע שנים.

שבקללת הנחש נאמר, "אָרוּר אַתָּה מְקַל הַבְּהֵמָה וּמְכַל חַיֵּת הַשָּׂדֶה", ואם כוונת הכתוב לומר שנתקל רק בכך שיהא עיבורו יותר מכל שאר בעלי חיים, כלומר יותר משלוש שנים, ודיו שיתקלל שיהא עיבורו שלוש שנים ויום אחד, לא היה צריך להזכיר בכתוב גם "מְקַל הַבְּהֵמָה", וגם "ומְכַל חַיֵּת הַשָּׂדֶה", ודי היה להזכיר את זה שעיבורו מרובה ביותר, כגון חית השדה שעיבורה שלוש שנים, ובזה היינו יודעים שעיבור הנחש מרובה ממנו.

ומתוך שאמר הכתוב, "אָרוּר אַתָּה מְקַל הַבְּהֵמָה וּמְכַל חַיֵּת הַשָּׂדֶה", על כרחך כך כוונת הכתוב, שיהא הנחש מקולל מהבהמה, באותו שיעור שהבהמה מקוללת מהחיה.

ומאחר שעניין זה נאמר לרעתו, יש לנו לחפש את ההפרש הגדול ביותר בין עיבור בהמה לעיבור חיה, והוא הפרש של שבע פעמים, שכן עיבור בהמה טמאה הוא שנה, והוא פי שבע מעיבור חיה קטנה כחתול, שעיבורה 52 יום, [7 x 52 = 364], וכשם שהבהמה הזו מקוללת מהחיה הזו פי שבע, כך הנחש מקולל מהבהמה הזו פי שבע, ואם כן, עיבורו של הנחש הוא שבע שנים.

^א מין בנות שוח ולא בנות שוח ממש. [רש"י].

^ב כאן פירש הקונטרס דברדלס הוא אפא. ובפרק קמא דסנהדרין פירש פוטוי"ש. וסוף פרק קמא דבבא קמא אמרינן, ברדלס זו אפא, ואמרינן צבוע זה אפא, "וגיא הצבועים", מתרגם "מישר אפעיאי". מיהו ברדלס דהכא משמעו דהוא כעין פוטוי"ש, ויולד לשלש שנים, מדשינה אפעה לשבעים שנה, ושני מיני ברדלס הן. [תוס']. ומיהו מתוך פירוש רש"י נראה, שאפעה יולד לשלוש שנים, אלא שבפעם הראשונה מתעבר אחר שבעים שנה.

^ג לכאורה אינם שווים לגמרי, כי האפעה רק מתעבר אז, ועדיין עליו להמתין עוד שלוש שנים עד שילד, אבל החרוב כבר גומר פירותו אז, מפרח שכבר יצא שלוש שנים קודם לכן.

זמני עיבור בעלי חיים וגידולי קרקע שכנגדם

בצומח	בחי	ימי העיבור
אילן לוז ^א	תרנגולת ^ב	21 יום
אילן תאנה	כלב	50 יום
אילן תות ^ג	חתול	52 יום
אילן תפוח	חזיר	60 יום
אילן גפן	בהמה דקה טהורה	[150 יום =] חמישה חודשים
אילן תבואה ^ד	שועל וכל מיני שרצים	[180 יום =] ששה חודשים
אילן זית	בהמה גסה טהורה	[270 יום =] תשעה חודשים
אילן דקל ^ה	בהמה גסה טמאה כחמור	[360 יום =] שנים עשר חודש
אילן בנות שוח ^ו וכן חרוב	הזאב והארי והדוב והנמר והברדלס והפיל והקוף והקיפוף ^ז	[1080 יום או 1105 יום =] שלוש שנים

^א יתכן שהסיבה לכך, כי אין ראוי להפנות עורף, למי שדברה עמו שכינה.

^ב עם הדג דברה שכינה, כמו שנאמר בספר יונה, "ויאמר ה' לָךְ וַיָּקָא אֶת יוֹנָה אֶל הַזַּבְּחָה". ועם אדם דברה שכינה, כמו שנאמר בהרבה מקומות, ואלו שנים מהם, "וַיִּצְוָה ה' אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לֵאמֹר מִכֹּל עֵץ הַגֵּן אָכַל תֹּאכְלוּ", "וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים אֶל הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אֲנִי הֵנִי וְעַם הַנֶּחֱשׁ דְּבַר שְׂכִינָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר, "וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים אֶל הַנֶּחֱשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹאת אָרוּר אַתָּה מְקַל הַבְּהֵמָה וּמְכַל חַיֵּת הַשָּׂדֶה עַל חֲזֹנְךָ תֵּלֵךְ וְעַרְךָ תֹּאכַל כָּל יְמֵי חַיֵּיךָ".

^ג לאחר שנתעברה מן התרנגול, שוהה ביצתה ליגמר בתוך מעיה עד אחד ועשרים יום. [רש"י].

^ד משעת פרחיו עד שעת גמר פריו (שנים) [אחד] ועשרים יום. [רש"י]. פירש הקונטרס לוז הוא קורדליא (=עץ אלסר) שגדלים בו אגוזים קטנים. וריב"א מפרש שקדים שקורין אמנדליידי, ד"בטנים ושקדים, מתרגם ירושלמי, "לוזים" "מקל שקד", מתרגם "חוטרא דלוזא". וי"מ מקל שקד אחד לכ"א, אף מי"ז בתמוז לתשעה באב, כך "וינאץ השקד", מתרגם "שיגדא" "ויגמל שקדים" מתרגם "וכפית שגדיו", עוד אמרינן, "וינאץ השקד" זה לוז של שדרה, ממנה עתידים מתים להחיות לעתיד לבא, "לוז" תרגום של "שקד". [תוס'].

^ה אין ראיה מכאן שמברכין עליהן בורא פרי העץ, דהכי אמרינן באילן דגן, דאתיא כמאן דאמר, עץ שאכל ממנו אדם הראשון חטה היתה, אלמא קרי לתבואה אילן, ולא מברכין בהם פרי העץ. ומיהו תותים הגדלים באילן, מברכין פרי העץ, אבל לא אתותי שדה, דאי שקלת לפירא לא הדר גוואא ומפיק, ואין מברכין פרי העץ אלא כי הדר גוואא ומפיק. [תוס'].

^ו כמאן דאמר, עץ שאכל אדם הראשון חטה היתה, קרי לתבואה אילן. [רש"י].

^ז שגדלים בו תמרים. [רש"י].

^ח כעין קוף הוא ויש לה זנב. [רש"י]. מין חיה הוא, מדחשיב להו בהדי פיל ... ויש קפוף אחר מין עוף ... [תוס'].

^ט על משנה דשבעית שלהן בשניה, פירש בירושלמי, בכל שנה חונטין בה פירות, ופירות שחונטין בשנה אחת, אין נגמרין עד שלש שנים. ולא כפירוש ר"ח, שפירש ... לא מפקין בכל שתא אלא ... לשלוש שנים. [תוס'].

רבי יהושע וסבי דבי אתונא

המעשה שמחמתו הלך רבי יהושע לזקני אתונא <

הקיסר שאל את רבי יהושע בן חנניה – כמה ימי עיבורו של הנחש.

ענה לו רבי יהושע – שבע שנים.

אמר הקיסר – והלא זקני אתונא הרביעו נחש, והוליד לשלוש שנים.

ענה רבי יהושע – אותו נחש כבר היה מעובר ארבע שנים קודם לכן, והם טעו, כשחשבו שהוליד שלוש שנים אחר ההרבעה.

הקשה הקיסר – והלא הם הרביעו את הנחש, ושימש, ואם היה מעובר קודם לכן, לא היה משמש, [שכן דרך חיה ובהמה מאחר שמתעברות אינן מקבלות זכר].

ענה רבי יהושע – הנחש דרכו לשמש גם אחר העיבור, שבוה דומה הוא לבני אדם.

הקשה הקיסר – והלא זקני אתונא חכמים הם, ובוודאי בדקו היטב מה שעשו.

ענה לו רבי יהושע – אנו חכמים מהם.

אמר לו הקיסר – אם חכם אתה, לך נחם, והביאם לי.

שאל רבי יהושע – כמה הם אותם זקני אתונא.

ענה הקיסר – ששים בני אדם.

ביקש רבי יהושע – עשה לי ספינה שיש בה ששים חדרים, ובכל חדר ששים כסאות. ועשה לו הקיסר בקשתו. והלך רבי יהושע להביאם.

כיצד גילה רבי יהושע את פתח בי אתונא <

כשהגיע רבי יהושע לכרך של אתונא נכנס לבית מטבחיים ופגש אדם חותך בהמה לאברים.

שאל אותו רבי יהושע – האם תמכור לי את הראש שלך.

ענה לו – כן.

שאל רבי יהושע – בכמה.

ענה לו – בחצי זוז.

שילם רבי יהושע, ואותו האיש נתן לו את ראש הבהמה.

אמר לו רבי יהושע – וכי דיברתי עמך על ראש הבהמה,

הלא את ראשך קניתי, אם רוצה אתה שאניח לראשך, לך

לפני, והראה לי היכן פתח של בית אתונא, [מקום זקני

אתונא].

אמר לו אותו האיש – ירא אנוכי, כי כל מי שמראה את

פתח מקומם, הורגים אותו.

אמר לו רבי יהושע – טול חבילה של קנים, ולך, וכשתגיע

ליד הפתח שלהם, העמד אותה על הארץ, כאדם העומד

לנוח, [וכך לא יבינו שאתה מראה לי את הפתח].

וכך עשה.

כיצד נכנס רבי יהושע לבי אתונא <

הלך רבי יהושע, ומצא שהיו שומרים באותו פתח, חלקם מבפנים, [שלא יניחו לשום אדם להיכנס], וחלקם מבחוץ, [שלא יצא אחד מהזקנים לחוץ], והפתח היה עבה, והיו בו סובין או

עפר, שניכר בהם מדרס רגלים, וכשהיו הזקנים רואים בו

סימנים של אדם שנכנס, היו הורגים את השומרים

החיצונים, על שהניחו אדם להיכנס, וכשהיו רואים בו

סימנים של אדם שיצא, היו הורגים את השומרים

הפנימיים, על שהניחו אדם לצאת.

מה עשה רבי יהושע, הפך סנדלו האחת, ובא להיכנס

בפתח, וקודם שדחפוהו השומרים לחוץ שלא יכנס, הספיק

לדרוך בתוך הפתח פסיעה אחת בכל רגל, ועל ידי שדרך

ברגלו שבה היה הסנדל כראוי, נעשה סימן של סנדל כלפי

פנים, ועל ידי שדרך ברגלו שבה היה הסנדל ההפוך, נעשה

סימן של סנדל כלפי חוץ.

וכשבאו הזקנים, ראו כן, ודימו לחשוב, שסימני רגלים של

שני בני אדם הם, אחד נכנס ואחד יוצא, והרגו את כל

השומרים.

וכשלא היו שם שומרים, נכנס רבי יהושע.

תחילת דיבורו של רבי יהושע עם זקני בי אתונא <

כשנכנס, ראה שהבחורים יושבים למעלה, והזקנים יושבים

למטה, [ולהרע לכנסים היו יושבים כן, שהנותן שלום לעליונים

תחלה, הורגים אותו התחתונים, שאומרים לו, אנו הזקנים, ולנו

היה לך ליתן שלום תחילה, והנותן שלום לזקנים תחילה, הורגים

אותו הבחורים, שאומרים לו, הלא אנו חשובים מהם, שאנחנו

למעלה והם למטה].

אמר לעצמו רבי יהושע, אם אתן שלום לעליונים תחילה,

הזקנים יהרגוני, ואם אתן שלום לזקנים תחילה, העליונים

יהרגוני, מה עשה, אמר סתם – "שלום עליכם".

שאלו אותו הזקנים – מדוע באת לכאן.

ענה להם רבי יהושע – חכם היהודים אנוכי, ורוצה אני

ללמוד חכמה מכם.

אמרו לו – אם חכם אתה, נשאל אותך קושיות, [ונראה חכמתך].

אמר להם – מסכים אני שתבחנו אותי, ואם תנצחוני עשו בי כרצונכם, ואם אני אנצח אתכם, תבואו לאכול עמי בספינה.

והסכימו לתנאו.

מליחת מלח שלא יסריח <

יש מי שמתאים לו המכובד ולא הפחות <

שאלו אותו הזקנים – במה מולחים מלח שלא יסריח.

ענה להם – בשלייה של פרדה.

שאלוהו – וכי יש לפרדה שלייה [הלא אינה יולדת].

אמר להם – וכי יש מלח שמסריח.

בניית בית באויר <

אמרו לו הזקנים – בנה לנו בית באויר העולם.

אמר רבי יהושע שם, ותלה עצמו בין שמים לארץ, ואמר להם – העלו לי לבנים וטיט ואבנה הבית. ולא יכלו.

אמצע העולם <

שאלוהו הזקנים – היכן אמצע העולם.

הרים רבי יהושע אצבעו ואמר – כאן.

שאלוהו – ומי יוכיח שכן הוא.

אמר להם – הביאו חבלים ומדדו.

הבאת בור מהמדבר לעיר <

אמרו לו – יש לנו בור במדבר הכנס אותו לעיר.

אמר להם – עשו לי חבלים מסובין ואביא בהם את הבור לעיר, [ואם אינכם עושים שאלתי, אף אני לא אעשה שאלתכם, וסובין הוא דבר שאי אפשר לעשות ממנו חבלים].

תפירת ריחיים שבורות <

אמרו לו – יש לנו ריחיים שבורות תפור אותן.

אמר להם – הוציאו לי ממנה חוטים, [כדרך נשים, שמוציאים חוטים מן הבגד, ותופרים אותו בהם], ואתפור אותן בחוטים הללו.

קצירת ערוגה של סכינים <

שאלו אותו – ערוגה של סכינים במה קוצרים אותה.

ענה להם – בקרן של חמור.

שאלוהו – וכי יש לחמור קרניים.

אמר להם – וכי יש ערוגה של סכינים.

אמרו לו – אם חכם אתה, נשאל אותך קושיות, [ונראה חכמתך].

אמר להם – מסכים אני שתבחנו אותי, ואם תנצחוני עשו בי כרצונכם, ואם אני אנצח אתכם, תבואו לאכול עמי בספינה.

והסכימו לתנאו.

מליחת מלח שלא יסריח <

יש מי שמתאים לו המכובד ולא הפחות <

שאלו הזקנים את רבי יהושע – זה שרצה לשאת אשה מסוימת, ולא נתנו לו אותה, מה ראה שהולך לבקש אשה מיוחסת מן הראשונה, הרי היה לו לומר, הואיל ולא נתנו לו את הראשונה, כל שכן שלא יתנו לו את זו.

נטל רבי יהושע יתד, והשפיל ידו לנעוץ את היתד בכותל במקום נמוך שלא היה בו חור, ולא ננעץ בו, הגביה ידו לנעוץ את היתד בכותל במקום גבוה שהיה בו חור, וננעץ בו. ואמר – אדם זה ששאלתם עליו, הרי הוא כיתד זה, שנכנס במקום גבוה, אף שלא נכנס במקום הנמוך, כי המקום הגבוה מתאים לו יותר, וכן אותו אדם, המיוחסת יותר היא בת מזלו, וראויה לו יותר מזו שאינה מיוחסת.

לשתדל עד שירוויח ולא להתבטל מחמת הפסד <

שאלו הזקנים את רבי יהושע – זה שהלווה מעות לחבירו, ולא נפרע ממנו חובו אלא בקושי, על ידי שטרף נכסים משועבדים שהיו ביד הלוקחות של הלווה, מה ראה להלוות שוב לאחרים, ולא חשש שיהיה הפירעון בקושי, כמו שהיה אצל הלווה הראשון.

אמר להם רבי יהושע – ההולך ליער לחטוב עצים, ואינו יכול לשאת בעצמו חבילה ראשונה שחוטב, בכל זאת ממשיך לחטוב עד שיבואו אחרים לסייע לו לשאת את הכל, כי אומר, מאחר שבין כך אינו יכול לשאת חבילה ראשונה, וצריך להמתין לסיוע, למה יעמוד בטל, ימשיך לחטוב, ולבסוף כשיבוא סיוע, ישאו הכל, ויהא הרווח גדול. וכמו כן, מלווה זה אומר, מאחר שכשיבטלו המעות אצלו לא ישתכר, וצריך הוא להלוות לאחרים כדי שישתכר, אף שבהלוואה ראשונה לא הרוויח, ילווה עוד, עד שיהיה הלווה אדם נאמן, וישתכר בהלוואה שמלווה לו.

מילי דבדיאי שאמר להם <

אמרו לו הזקנים – אמור לנו דברי רוח [וי"ג דברי שקר].

הקיסר שהם מעונים ושפלים, [על ידי שגלו ממקומם]. ואמר – אלו אינם זקני בי אתונה, [שהם גאים ולא שפלים]. נטל רבי יהושע את עפר מקומם, והשליך עליהם, ועל ידי שהריחו ריח ארצם, נעשו עזים וגאים, לדבר קשות את המלך, [שמחמת הריח היו סבורים להיות קרובים לארצם וכמי שלא גלו].

סופם של זקני בי אתונא <

אמר הקיסר לרבי יהושע – עשה להם כרצונך. הביא את המים ששאב בבי בליעי, ונתנם בכלי, ואמר לזקנים – מלאו מים בכלי זה, ותוכלו ללכת. מילאו בו מים, וכל מים שהיו נותנים בו, היו נבלעים במים של בי בליעי שהיו בתוכו, וכך היו מוכרחים להמשיך ולמלא עוד ועוד, עד שנשמטו כתפיהם, ובלו והלכו לאבדון.

רחל שלא בכרה וילדה שני זכרים

בדף י"ז יתבאר בעזה"י שנחלקו חכמים מה הדין כשבהמה טהורה ילדה שני זכרים בלידה הראשונה.

לדעת רבי יוסי הגלילי – אם יצאו שני ראשיהם בבת

אחת, שניהם קדושים בבכורה, שנאמר, "והעברת כל פטר חסם לה" וכל פטר שגר בהמה אשר יקנה לך הזכרים לה"', ללמד, שפעמים יהיו אף שני זכרים לה', וזה יתכן כשיצאו שני זכרים בבת אחת.

ולדעת חכמים – לעולם לא יצאו שנים בבת אחת, [ואם כן,

לא בא הכתוב ללמד על דבר שאינו], **ואין כאן אלא אחד שיצא תחילה, והוא לבדו הבכור.** [ובדף י"ז יתבאר בעזה"י מי מהם ניתן לכהן, ומה דינו של זה שנשאר ביד ישראל].

ואין לומר, מאחר שיצאו יחד, אף שאחד הקדים להוציא ראשו, מכל מקום קודם שהוציא כל ראשו, כבר החל חבירו להוציא ראשו, ונמצא חוצץ ביציאת הראשון, בינו לבין חלק מפתח הרחם, ואם כן אינו נחשב כפטר רחם, ולא יהא בכור. והסיבה לכך שאין לומר זאת, כי מאחר ששניהם מין אחד, אין האחד חוצץ בפני חבירו, שכלל הוא בידינו, מין במינו אינו חוצץ.

חמורה שלא בכרה וילדה שני זכרים

< **דעת התנא של משנתנו.**

– כשחמורה ילדה שני זכרים בלידה ראשונה, **אפילו אם נראה לנו שיצאו שניהם כאחד, ודאי לא יצאו שניהם**

איזו תרנגולת הטילה ביצה ומאיזו עז נעשית הגבינה <

הביאו לפני שני ביצים ואמרו לו – אמור, איזו ביצה מתרנגולת שחורה ואיזו ביצה מתרנגולת לבנה.

הביא הוא לפנייהם שתי גבינות ואמר – אמרו אתם, איזו גבינה מעז שחורה ואיזו גבינה מעז לבנה.

יציאת רוחו של אפרוח שמת בקליפתו <

שאלו אותו – אפרוח שמת בקליפתו מהיכן יצאה רוחו.

אמר להם – מאותו מקום שנכנסה, משם יצאה.

כלי שהפסדו יותר משווי <

אמרו לו – הראה לנו כלי שמפסיד יותר ממה שהוא שווה.

אמר להם – הכניסו לבית מחצלת פתוחה.

ולא יכלו להכניסה כי היתה גדולה מהפתח.

אמר להם – הביאו פטיש והרחיבו הפתח כדי שתוכלו להכניס את המחצלת.

ומחצלת זו, היא כלי, שמפסיד יותר ממה שהוא שווה.

הכנסת הזקנים לספינה <

ומאחר שניצח אותם, היה עליהם לבוא עמו לספינה. ולא הביאים יחד, אלא הביא כל אחד בפני עצמו, והכניס כל אחד לחדר אחר.

וכל אחד, כשנכנס, וראה ששים כסאות, היה סבור כל חברי יבואו לכאן, [והמתין בסבלות בלא חשש שישע משם].

ומאחר שנכנסו כולם, אמר רבי יהושע לרב החובל, התר ספינתך וסע.

והביא עמו רבי יהושע עפר ממקומם של זקני בי אתונא.

דף ט'

בדרכם, עברו במקום הנקרא בי בליעי, הוא מקום שהמים שבו בולעים כל מימות שבעולם שנופלים לתוכם^א, ומלא רבי יהושע כלי חרס באותם מים.

הבאת הזקנים לפני הקיסר <

כשהגיעו רבי יהושע והזקנים, העמידם לפני הקיסר. ראה

^א פירש הקונטרס בי בליעי, מי אוקיינוס שבולעות כל מימות שבעולם, ופולטות אותן דרך תהום, דכתיב, "והים אינו מלא". וקשה, דבסמוך קאמר, שדיניהו בתיגרא, שם כלי, ושוב היאך יורדין לתהום. ואי אמר שדיניהו בגומא או חריץ נחא. ויתכן מי בליעי שם מקום ... [תוס'].

כאחד, אלא אחד מהם יצא תחילה, והוא לבדו טעון פדיון, את שני הטלאים לכהן.

ולכן הבעלים פודה את הבכור הטעון פדיון, בשה, [ואפילו

אינו יודע מי משני הנולדים הוא בכור יאמר שבשה זה

פודה את מי שהוא באמת בכור], ונותן את השה לכהן.

< דעת רבי יוסי הגלילי.

נחלקו אמוראים מה דעת רבי יוסי הגלילי בדין זה.

– לדברי רבי ירמיה, [שמבואר בבביתא כמותו], רבי יוסי

הגלילי חולק על משנתנו, ולדעתו, אם יצאו שני ראשי

הזכרים בבת אחת, שניהם טעונים פדיון, כדין האמור

בבכור בהמה טהורה כמבואר לעיל, ולכן יפדה את שני

הנולדים בשני טלאים, וייתן את שני הטלאים לכהן. [ואם

הוא מסופק אם יצאו שניהם בבת אחת, או שאחד הקדים את

חבירו, יפדה את שני הנולדים בשני טלאים, וייתן רק טלה אחד

לכהן, ושני שאיר לעצמו, עד שיביא כהן ראיה, ששניהם נולדו

כאחד].

– לדברי אביי, לעניין פטר חמור מודה רבי יוסי, שלעולם

לא יתקדשו שני נולדים יחד, ואפילו נולדו בבת אחת, כי

לעניין בהמה טהורה נאמר, "הַזְכָּרִים לַה' א", בה"א, והרי זה

מיעוט, לומר, דווקא בטהורה יתכן שיהיו שני זכרים לה',

אבל בטמאה לא יהיה אלא אחד, ולכן פודה את הבכור

בשה אחד, ונותן אותו לכהן. [ודברי אביי נדחו].

חמורה שלא ביכרה וילדה זכר ונקבה

כשחמורה ילדה זכר ונקבה בלידה ראשונה, ואין ידוע מי

נולד תחילה, הזכר הוא ספק פטר חמור, שכן אם הוא נולד

ראשון, הוא פטר חמור הטעון פדיון, ואם הנקבה נולדה

תחילה, הזכר אינו פטר חמור ואינו טעון פדיון.

ולפיכך, [לדעת משנתנו, שפטר חמור קודם פדיונו אסור

בהנאה], כדי שיהיה מותר להנות מן החמור, מספק יש

לפדותו בשה.

ומאחר שיש ספק אם השה הוא פדיון פטר חמור השייך

לכהן, או שהוא שה של בעליו, השה נשאר ביד בעליו

המוחזק בו, כי המוציא מחבירו עליו הראיה.

שתי חמורות שלא ביכרו וילדו שני זכרים

כששתי חמורות ילדו שני זכרים בלידה ראשונה, [כל אחת

ילדה זכר אחד], [אף ששתיהן של אדם אחד], שני הזכרים

הם פטרי חמור הטעונים פדיון.

ולכן הבעלים פודה את שני החמורים בשני טלאים, ונותן

שתי חמורות שלא ביכרו וילדו זכר ונקבה

כששתי חמורות ילדו פעם ראשונה זו זכר וזו נקבה, [אף

ששתיהן של אדם אחד, והנקבה נולדה תחילה], הזכר הוא

פטר חמור הטעון פדיון.

ולכן הבעלים פודה את החמור בשה, ונותן את השה לכהן.

שתי חמורות שלא ביכרו וילדו שני זכרים ונקבה

כששתי חמורות ילדו פעם ראשונה זו זכר וזו נקבה.

הזכר שנולד יחיד, הוא פטר חמור הטעון פדיון בוודאי,

ובעליו פודה אותו בשה, ונותן את השה לכהן.

והזכר שנולד עם הנקבה, [כשאין ידוע מי נולד תחילה],

הוא ספק פטר חמור, ולכן הבעלים פודה אותו בשה, והשה

נשאר ביד הבעלים [כפי שנתבאר לעיל].

שתי חמורות שלא ביכרו וילדו שתי נקבות וזכר

כששתי חמורות ילדו פעם ראשונה זו נקבה וזו זכר ונקבה.

הנקבות פטורות בוודאי מן הפדיון.

והזכר שנולד עם הנקבה, [כשאין ידוע מי נולד תחילה],

הוא ספק פטר חמור, ולכן הבעלים פודה אותו בשה, והשה

נשאר ביד הבעלים [כפי שנתבאר לעיל].

שתי חמורות שלא ביכרו וילדו שני זכרים ושתי נקבות

כששתי חמורות ילדו פעם ראשונה זו זכר ונקבה וזו זכר

ונקבה, ואין ידוע מי יצא תחילה.

כל אחד מהזכרים שנולד עם הנקבות, הוא ספק פטר

חמור, ולכן הבעלים פודה אותו בשה, והשה נשאר ביד

הבעלים [כפי שנתבאר לעיל]. [ומאחא שהשה נשאר ביד

הבעלים, יכול לפדות את שני החמורים באותו שה].

שתי חמורות אחד בכרה ואחת לא בכרה וילדו שני זכרים.

כששתי חמורות ילדו שני זכרים, זו בלידה ראשונה, וזו

בלידה שניה או יותר, רק זה שנולד בלידה ראשונה הוא

פטר חמור, [ואפילו אין הבעלים יודע מי הוא], הבעלים

פודה אותו בשה, [בכל מקום שהוא], ונותן את השה לכהן.

שתי חמורות אחד בכרה ואחת לא בכרה וילדו זכר ונקבה.

כששתי חמורות אחת ילדה זכר ואחת ילדה נקבה, זו

בהנאה, ולא מצינו שדבר אסור נפדה בדבר אחר ופדיונו מותר, אלא כל דבר אסור הנפדה, פדיונו אסור תחתיו, ומתוך כך שהשהה הזה, שהוא פדיון החמור, מותר, ודאי גם החמור היה מותר קודם הפדיון. [ואף שמצינו, פירות שביעית, שהם אסורים אחר הביעור, ופדיונם מותר, מכל מקום אין זה אלא כשאותו פדיון חזר ונפדה במשהו אחר, אבל האחרון לעולם אסור, כמו שאמרנו, לקח בפירות שביעית בשר, אלו ואלו מתבערים בשעת הביעור, לקח בבשר יין, יצא בשר ונכנס יין, יין בשמן, יצא יין ונכנס שמן, ואחרון נתפס בשביעית להתבער, ופרי עצמו שגדל בשביעית שבאו אלו מכחו, בכל מקום שהוא, אסור מן הביעור ואילך. ולא מצינו בשום מקום דבר אסור שיהא פדיונו מותר לגמרי].

ב. נחלקו מקרא.

לדעת רבי שמעון – הכתוב "וְלֹא תִגְזֹז בְּכוֹר צֹאֲנֶךָ", בא ללמד, שדווקא את בכור צאנך לא תגוז, אבל את בכור חמורך מותר אתה לגוז, ומכאן, שפטר חמור מותר בהנאה אף קודם פדיונו. [אבל אין לומר שכוונת הכתוב לומר שדווקא בכור שכולו שלך אסור בגיזה אבל כשיש בו שותפות הגוי מותר בגיזה כי לדעת רבי שמעון בכור שיש בו שותפות לגוי אינו קדוש כלל בבכורה ודין פשוט שמוותר הוא בגיזה ועבודה].

ולדעת רבי יהודה – הכתוב "וְלֹא תִגְזֹז בְּכוֹר צֹאֲנֶךָ", בא ללמד, שדווקא בכור שכולו שלך, אסור בגיזה, אבל כשיש בו שותפות הגוי, אף שהוא קדוש ויש לתת לכהן מחצית שוויו, [כפי שנתבאר בתחילת הפרק], מכל מקום הוא מותר בגיזה. [ושוב אין ללמוד מהכתוב הזה, שמוותר להנות מפטר חמור, והרי הוא בכלל שאר בכורות האסורים בכך].

ועל סברת רבי שמעון הקשו, שאם בא הכתוב לומר, שהאיסור הוא בצאן ולא בחמור, די היה לכתוב "וְלֹא תִגְזֹז בְּכוֹר צֹאֲן", ולמה נאמר, "וְלֹא תִגְזֹז בְּכוֹר צֹאֲנֶךָ". אבל לדעת רבי יהודה, כך ראוי לכתוב, "וְלֹא תִגְזֹז בְּכוֹר צֹאֲנֶךָ", כי בא הכתוב לומר, שדווקא צאן שכולו שלך אסור בגיזה.

פטר חמור שלא נפדה

לעיל נתבאר, שנחלקו רבי יהודה ורבי שמעון, אם מותר להנות מפטר חמור קודם פדיונו, ולהלן יתבאר בעזה"י מה דינו, אם לא נפדה, וערפוהו, כמו שכתוב, "וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְּשֶׁה וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעֵרְפֹתוּ".

בלידה ראשונה, וזו בלידה שניה או יותר, ואין ידוע מי ילדה את מי.

הזכר הוא ספק פטר חמור, ולכן **הבעלים פודה אותו בשה**, **והשה נשאר בידי הבעלים** [כפי שנתבאר לעיל].

הנאה מבכור אדם קודם פדיונו

בכור אדם מותר בהנאה גם קודם פדיון, [ומעשה ידיו אינם נאסרים], שלא מצינו בשום מקום שיהא אסור. וללשונו שני הביאו כתוב ללמד זאת, והוא מה שנאמר, "לֹא תִעֲבֹד בְּבִכֹר שׁוֹרְךָ", דווקא בבכור שורך לא תעבוד, אבל אתה מותר לעבוד בבכור אדם.

הנאה מפטר חמור קודם פדיונו

רבי יהודה ורבי שמעון נחלקו, האם מותר להנות מפטר חמור קודם פדיונו.

– **לדעת רבי יהודה**, פטור חמור אסור בהנאה עד שיפדו אותו.

– **ולדעת רבי שמעון**, פטר חמור מותר בהנאה קודם פדיונו, [ומבואר בגמרא *בדף י'*, שלדעת רבי שמעון, הוא מותר בין בהנאת דמים, כגון להשכירו בדמים, ובין בהנאת גופו, כגון לגוז שערו ולעבוד בו], [ורק כשלא נפדה, ונערף, הוא נאסר בהנאה, כפי שיתבאר בעזה"י להלן]. ונאמרו בגמרא שני ביאורים למחלוקתם.

א. [לדברי עולא] נחלקו מסברא.

לדעת רבי יהודה – סברא היא, שפטר חמור אסור בהנאה קודם פדיונו, שכן הקפידה תורה על פדיונו, [שאם אינו נפדה בשוויון] **שיהא דווקא בשה**, ומאחר שכל כך הקפידה על פדיונו מסתבר שעד שיפדה הוא אסור בהנאה. [ומכל מקום, אף שהבכור אסור בהנאה, מודה רבי יהודה, שאשה מתקדשת בו, כי יודעת האשה שהוא אסור, ואינה מתכוונת להתקדש בו, אלא במה שתוכל להרוויח בו, שתפדה אותו בשה, ויהא בידה חמור השווה יותר משה. שכן הדין לדעת רבי יהודה לעניין מקדש אשה במעשר שני, שגם עליו הקפידה תורה שיהא פדיונו בצורה מסוימת בלבד, והיא בכסף שיש עליו צורה, ואם כן מהסברא הנ"ל הוא אסור בהנאה קודם הפדיון, ובכל זאת לדעת רבי יהודה אשה מתקדשת בו, כי יודעת שהוא אסור, ודעתה לעלות לירושלים לאוכלו בהיתר].

ולדעת רבי שמעון – סברא היא, שפטר חמור מותר בהנאה קודם פדיונו, שכן הוא נפדה בשה, והשה הזה מותר

מקום נפקא מינה שמטמאה טומאת אוכלים, לענין פחות מכזית ממנה שאינו מטמא טומאת נבילות, ומצטרף לאוכל אחר להשלימו לשיעור כביצה לטמא טומאת אוכלים]. (ה) **צפוי מצורע**. (ו) **פטר חמור** [ששחטו, ועדיין מפרכס, שאינו מטמא טומאת נבילות אלא אחר גמר הפירכוס, וטומאת אוכלים מטמא משעת שחיטה. אי נמי ערפו, שיש בו טומאת נבילות, מכל מקום נפקא מינה שמטמא טומאת אוכלים, לענין פחות מכזית ממנו, שאינו מטמא טומאת נבילות, ומצטרף לאוכל אחר להשלימו לשיעור כביצה, לטמא טומאת אוכלים]. (ז) **בשר בחלב**.

ולדעת רבי שמעון – כל הדברים הללו, [חוץ מאיסור בשר בחלב], מאחר שאסורים בהנאה ובאכילה, **אינם נחשבים כאוכל, ולכן לא נוהגים בהם דיני טומאת אוכלים**. **ורק בשר בחלב נוהג בו דיני טומאת אוכלים**, [מטעמים שיתבאר בעזה"י להלן].

ונאמרו בגמרא כמה ביאורים למחלוקת זו.

ביאור א. [לדברי רבי אסי אמר רבי יוחנן] **נחלקו כשחשב על הדברים הללו להאכילם**.

כשלא חשב על הדברים הללו להאכילם, מודים חכמים שאינם מטמאים טומאת אוכלים, כי מעולם לא עמדו לאכילה, [חוץ מבשר בחלב שהיה עומד לאכילה קודם שנאסר, ומטמא טומאת אוכלים], ולא נחלקו אלא כשחשב להאכיל את הדברים הללו [לגוי].

לדעת חכמים – אף על פי שכל הדברים הללו אסורים באכילה, מכל מקום, מאחר שהוא חשב להאכילם, החשיבם כאוכל, ולכן נוהגים בהם דיני טומאת אוכלים.

ולדעת רבי שמעון – אף על פי שהוא חשב להאכיל את הדברים הללו, מכל מקום, מאחר שהדבר אסור, לא נוהגים בהם דיני טומאת אוכלים, כי נאמר בכתוב, "מִכֶּלֶת הָאֶכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יִבּוֹא עָלָיו מִיַּם ?טָמֵא וְכֵל מִשְׁקָה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה בְּכֵל כְּלֵי ?טָמֵא", ללמוד, שאין הכתוב מדבר אלא באוכל שמוותר להאכילו, להוציא איסורי הנאה שאסור להאכילם לשום אדם, [לא לישראל ולא לגוי]. [ורק בשר בחלב האסורים, מטמאים טומאת אוכלים ושתי סיבות לכך. (א) כי היתה להם שעת הכושר, כלומר, תחילה קודם שנתבשלו הבשר והחלב יחד, כל אחד מהם היה מותר, ובאותה שעה, מאחר שהיו מותרים, נחשבו כאוכל, ונהגו בהם דיני טומאת אוכלים, ולכן אף כשנאסרו אחר כך, לא פקעו מהם דיני טומאה, ואינם כשאר איסורים המנויים כאן, שמעולם לא היו אוכל מותר. (ב) כי לדעת רבי שמעון,

< לדברי רבה^א [בדף זה], וכן לדברי רב נחמן אמר רבה בר אבוא וכן לדברי ריש לקיש [בדף י'] – אחר שערפו את פטר חמור שלא נפדה, הכל מודים שהוא אסור בהנאה, [ואסור להאכילו לכלבים], שיש ללמוד זאת בגזרה שווה, שנאמר בו לשון עריפה, "וְעָרְפְתוּ", וכן נאמר בענין עגלה ערופה, "וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֵגְלָה בְּנַחֲלִי", וכשם שעגלה ערופה אסורה בהנאה, [שנאמר בה "שָׁם", ללמד, ששם תהא קבורתה, ולא יהנו ממנה], כך פטר חמור שנערף אסור בהנאה. [ומבואר בגמרא בדף י', שגם לדברי רבי יהודה, האומר, שכבר מחיים הוא אסור בהנאה, נצרכים אנו ללמוד מגזרה שווה, שאסור בהנאה גם אחר מיתה, כי היה מקום לומר, שעריפתו תחת פדיונו היא, ועל ידה הוא מותר בהנאה]

- רבא רצה להביא ראיה לדבריו, מהדין המבואר להלן בענין טומאת אוכלים בפטר חמור, [וכפי ביאור א' של מחלוקת רבי שמעון וחכמים], אולם ראייתו נדחית, [כי ניתן לבאר את המחלוקת באופנים אחרים, כמבואר להלן, ואם כן אין ראיה לדברי רבא ממנה].

< ולדברי רבי יוחנן או רבי אלעזר [בדף י'] ויתכן שגם לדברי אביי – כשם שנחלקו רבי יהודה ורבי שמעון אם פטר חמור מותר בהנאה בחייו קודם פדיון, כך נחלקו אם הוא מותר בהנאה כשנערף ולא נפדה, שלדעת רבי יהודה הוא אסור בהנאה, ולדעת רבי שמעון הוא מותר בהנאה.

טומאת אוכלים באיסורי הנאה

לדעת חכמים – כל שבעה איסורי הנאה המנויים להלן, אף על פי שאסורים בהנאה ובאכילה, הם נחשבים כאוכלים, ונוהגים בהם דיני טומאת אוכלים, [שאם נגע בהן שרץ, הם טמאים, וכשיגעו אחר כך באוכל אחר, יחזרו ויטמאו אותו]. ואלו הם: (א) ערלה. (ב) כלאי הכרם. (ג) שור הנסקל [ששחטו אחר שנגמר דינו לסקילה, שאין בו טומאת נבילות, כי לא נסקל בפועל, אלא נשחט, ומכל מקום אסור בהנאה משעה שנגמר דינו לסקילה. אי נמי אפילו סקלו, שיש בו טומאת נבילות, מכל מקום נפקא מינה שמטמא טומאת אוכלים, לענין פחות מכזית ממנו, שאינו מטמא טומאת נבילות, ומצטרף לאוכל אחר להשלימו לשיעור כביצה לטמא טומאת אוכלים]. (ד) עגלה ערופה [ששחטה אחר ירידתה לנחל, שאין בה טומאת נבילות, כי לא נערפה בפועל אלא נשחטה, ומכל מקום אסורה בהנאה משעה שירדה לנחל. אי נמי אפילו נערפה, שיש בה טומאת נבילות, מכל

^א וי"ג רבא.

בשר בחלב מותר בהנאה, [כמו שיתבאר בעזה"י להלן], ואם כן ניתן להאכילו לגוים, ולכך עומד, ואם כן, מחמת זה הוא נחשב לאוכל, ונוהגים בו דיני טומאת אוכלים].

ביאור ג. [לדברי רבא] מחלוקתם אם האיסור מחשיב כאוכל כששחט להתלמד.

אמנם לדברי הכל, דבר שאסרה תורה, אינו נחשב כאוכל מחמת איסורו, כל זמן כשהבעלים אינו מתכוון לכך, אבל אם הבעלים מתכוון לכך שיהא אוכל, הוא נחשב כאוכל. ולכן העורף פטר חמור לדברי הכל אין בו טומאת אוכלים שלא החשיבו לאכילה. והשוחטו לאוכלו לדברי הכל יש בו טומאת אוכלים כי החשיבו לאכילה. ונחלקו כששחטו שלא על מנת להאכילו אלא כדי ללמוד מלאכת השחיטה

לדעת חכמים – מאחר ששחטו, הרי הוא כמי ששחטו שחיטה גמורה לאכילה, שהחשיבו כאוכל, ולכן מטמא טומאת אוכלים.

ולדעת רבי שמעון – מאחר שלא נתכוון להאכילו, אלא לשוחטו לשם לימוד בלבד, לא החשיבו לאוכל, ואינו מטמא טומאת אוכלים.

איסורו בשר בחלב

לדעת חכמים – בשר בחלב אסור בין באכילה בין בהנאה. [כמבואר במסכת חולין].

ולדעת רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון – בשר בחלב אסור באכילה, ומותר בהנאה, שנאמר בעניין איסור בשר בחלב "כי עם קדוש אתה לה' אלקיך לא תבשל גדי בחלב אמו", וכעין זה נאמר בעניין איסור טרפה "וְאֶגְשֵׁי קִדְשׁ תִּהְיֶינָה לִי וּבֶשֶׂר בְּשֵׁדָה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ לְקֶלֶב תִּשְׁלַכּוּן אֹתוֹ", ויש ללמוד בגזרה שווה שכשם שטרפה אסורה באכילה ולא בהנאה [שנאמר בו "לְקֶלֶב תִּשְׁלַכּוּן אֹתוֹ"] כך בשר בחלב אסור באכילה ולא בהנאה.

טומאת אוכלים בנבלת עוף טהור

נבלת עוף טהור אין בה טומאת נבלות אלא בבליעה, כלומר מי שאוכל את הנבלה הזו נטמא בכך, אבל הנוגע בה אינו נטמא טומאת נבלות.

ולעניין טומאת אוכלים, [כגון שתקבל טומאה משרץ, ועל ידי כן תיטמא בעצמה, ותטמא את האוכלים הנוגעים בה], מבואר בתחילת מסכת טהרות, ש**מן הסתם, מאחר שאינה**

< ולפי הביאור הזה, יש ראייה ממחלוקת זו, שלדעת רבי שמעון, פטר חמור אסור בהנאה כשלא נפדה, שכן אם היה מותר בהנאה, הרי זה דבר שמותר להאכילו לגוים, וגם בו היה רבי שמעון מודה, שהוא מטמא טומאת אוכלים, ומתוך כך, שחולק רבי שמעון על חכמים בזה, ואומר, שפטר חמור אינו מטמא טומאת אוכלים, יש ראייה, שלדעתו הוא אסור בהנאה.

דף י'

ביאור ב. [דברים שאמרו רבנן קמיה דרב ששת] נחלקו כשלא חשב על הדברים הללו להאכילים.

כשחשב להאכיל את הדברים הללו [לגוין] מודה רבי שמעון שכולם מטמאים טומאת אוכלים אף על פי שאסורים בהנאה כי מכל מקום כוונתו להאכילם ולא נחלקו אלא כשלא חישוב עליהם להאכילם.

לדעת רבי שמעון – מאחר שמעולם לא עמדו הדברים הללו לאכילה, וגם עתה אינם עומדים לכך, אינם נחשבים כאוכל, ולא נוהג בהם טומאת אוכלים. [ורק בשר בחלב, מטמאים טומאת אוכלים, והסיבה לכך כי היתה להם שעת הכושר, כלומר, תחילה קודם שנתבשלו הבשר והחלב יחד, כל אחד מהם היה מותר, ובאותה שעה, כבר היו עומדים לאכילה, ונחשבו כאוכל, ונהגו בהם דיני טומאת אוכלים, ולכן אף כשנאסרו אחר כך, לא פקעו מהם דיני טומאה, ואינם כשאר איסורים המנויים כאן, שמעולם לא היו עומדים לאכילה].

ולדעת חכמים – אף על פי שמעולם לא עמדו הדברים הללו לאכילה, מאחר שאסרה אותם תורה באכילה, בכך החשיבה אותם כמאכל [=איסורו חושבו], שכן, אם לא היו ראויים לאכילה, למה אסרה בהם התורה את האכילה, ולכן כולם נוהגים בהם דיני טומאת אוכלים.

< ולפי הביאור הזה, אין ראייה, שלדעת רבי טרפון פטר חמור אסור בהנאה כשלא נפדה, כי הסיבה שלדעתו כשלא חישוב עליו לאכילה אינו מקבל טומאת אוכלים, אינה משום שהוא אסור בהנאה, אלא משום שאין רגילים לאוכלו, ולא חישוב עליו לאוכלו.

- וביאור זה נדחה בגמרא, כי יש ראייה מברייתא, שלא

עומדת לאכילה, אינה מקבלת טומאת אוכלים^א, ורק אם חשב עליה בפירוש להאכילה, היא נחשבת כאוכל, ומקבלת טומאת אוכלים, [וכשחישב עליה לאכילה, היא מקבלת טומאת אוכלים אף בלא הכשר משקה, הואיל ויש בה טומאת נבילות בבליעה, שכל דבר שסופו לטמא טומאה חמורה, מטמא טומאה קלה בלא הכשר].

- **ומתחילה אמרו, שמשנה זו היא רק כדעת רבי שמעון**, כי רק לדעתו, גם דבר שאסרה תורה באכילה, אינו נחשב כאוכל, עד שיחשוב עליו בפירוש להאכילו. אבל לדעת חכמים, כל דבר שאסרה תורה באכילה, איסורו מחשיבו לאוכל, ושוב אין צריך מחשבה מפורשת להאכילו, כדי שיחשב כאוכל.

- **אולם למסקנה, גם לדעת חכמים**, אין האיסור מחשיב את הדבר כאוכל, ומשנה זו היא כדברי הכל.

דברים נוספים שטעונים מחשבה לקבל טומאת אוכלים

לעיל נתבאר שנבלת עוף טהור אינה מטמאה טומאת אוכלים, אלא אם כן חישוב עליה בפירוש להאכילה, אבל כל זמן שלא חישוב עליה להאכילה, מאחר שמן הסתם אינה עומדת לאכילה, אינה נחשבת כאוכל.

- **אולם למסקנה, גם לדעת חכמים**, אין האיסור מחשיב את הדבר כאוכל, ומשנה זו היא כדברי הכל.

דברים נוספים שטעונים מחשבה לקבל טומאת אוכלים

לעיל נתבאר שנבלת עוף טהור אינה מטמאה טומאת אוכלים, אלא אם כן חישוב עליה בפירוש להאכילה, אבל כל זמן שלא חישוב עליה להאכילה, מאחר שמן הסתם אינה עומדת לאכילה, אינה נחשבת כאוכל.

ובברייתא מבואר, שכן הדין בכל הדברים הבאים: (א) **נבלת בהמה טמאה^ב**. [שהיא מאוסה באכילה משום שלא נשחטה ומשום שהיא בהמה טמאה]. (ב) **שומן^ג של נבלת בהמה טהורה בכפרים** [שהם עניים ואינם רגילים לאכול שומן]. (ג) **נבלת עוף טהור בכרכים** [שיש בהם רוב עם ועשירים הם ורגילים לאכול שומן]. [וכל אלו טמאים טומאת אוכלים אף בלא הכשר משקה, נבלת בהמה ועוף, משום שטמאים טומאה חמורה, וחלב שחוטא בשווקים, משום שכבר הוכשר בשחיטה^ד].

ורבי שמעון מוסיף את הדברים הבאים, שלדעתו נחשבים כאוכל, אף בלא מחשבה להאכילם, משום שאינם מאוסים כל כך, כי יש בהם סימן טהרה אחד. ואלו הם: (א) **הגמל**. (ב) **הארנבת**. (ג) **השפן**. (ד) **החזיר**. [ולדעתו גם וכל אלו טמאים טומאת אוכלים אף בלא הכשר משקה]

- ומתוך שאמרו בברייתא הזו, שלדברי הכל נבלת בהמה טהורה נחשבת כאוכל, אף בלא מחשבה מפורשת, יש ללמוד, שכן הדין דווקא בנבלת בהמה טהורה, אבל נבלת בהמה טמאה, אינה מטמאה בלא מחשבה מפורשת, ואין לומר שבכך שאסרה אותה תורה, החשיבה אותה כאוכל, ואם כן לדברי הכל אין האיסור מחשיב את הדבר כאוכל [=כלומר אין אומרים איסורו חושבן].

טומאת אוכלים בעורב

מבואר בברייתא, שלדברי אחיו של רבי יהושע הגרסי, [כפי שסח לרבי יוסי], לעולם אין העורב נחשב כאוכל, לקבל טומאת אוכלים, אלא אם כן שחטו על מנת להאכילו.

^א דכיון דלא בעי מחשבה, אהני ליה הכשר שחיטה. [רש"י].

^א מהברייתא משמע, שדין זה אמור רק בכפרים, אבל בכרכים, מן הסתם נבלת עוף עומדת לאכילה, ומקבלת טומאת אוכלים.

^ב ואם תאמר, נבלת בהמה טמאה, טומאת אוכלים למה לה, הא מטמאה אדם וכלים, כל שכן אוכלים. תריץ, כדאמר בכריתות ... דאי איכא פחות מכזית ... דאין עליה טומאת נבלות, שהרי אין בה שיעור, וצירפו לפחות מכביצה אוכלים, אם חישוב על פחות מכזית זה לאכילה, מצטרף עם שאר אוכלים להשלימם לכביצה, שאם יגע בהן שרץ יטמאו. [רש"י].

^ג והחלב לא גרסינו, דליכא למימר ביה אין צריך הכשר, דאי בחלב נבלה, הא אין מטמא טומאה חמורה ... ואמאי לא ניבעי הכשר. ואי בשחוטא, ומשום שכבר הוכשר, הא שנינו ... חזר רבי עקיבא להיות שונה כרבי יהודה, דהכשר שחיטה לא מהניא לחלב, משום דאכתי לאו אוכל הוא, דהא דכפרים לאו בר אוכל הוא עד דחשיב עליה, ובטרתה במשנה לא גרסינו ליה. [רש"י].

ולדעת רבי אליעזר, העורב מקבל טומאת אוכלים, אף

כשלא שחטו לאכילה.

<מתחילה אמרו:

- **שדברי הכל, אם לא שחטו כלל, אלא נחרו, אינו נחשב כאוכל.**

- ולדברי הכל, אם שחטו על מנת להאכילו, נחשב כאוכל.

- ולא נחלקו אלא כששחטו להתלמד בו,

לדעת רבי אליעזר – מאחר שהעורב אסור באכילה, כל ששחטו, בין על מנת לאוכלו, ובין להתלמד מלאכת השחיטה, איסורו מחשיבו להיות כאוכל גמור, ומקבל **טומאת אוכלים**, [ורק מחמת צירוף שני הטעמים הללו הוא נחשב כאוכל, (א) שהוא אסור. (ב) שנשחט].

ולדעת אחיו של רבי יהושע הגרסי – אף על פי שהעורב אסור באכילה, מכל מקום **אינו נחשב כאוכל**, אלא אם כן חישב עליו לאכילה, ששחטו להאכילו.

< ושוב אמרו:

יתכן שסברת רבי אליעזר היא כסברת רבי שמעון, שכל שיש לו סימן טהרה נחשב כאוכל, ואם כן, העורב הואיל ויש לו סימן טהרה^א, [כמבואר בפרק שלישי], **אפילו נחתך שלא בכונת שחיטה כלל**, [ולכאורה הוא הדין כשנחרו], **לדעת רבי אליעזר הוא נחשב כאוכל**, ומקבל טומאת אוכלים.

דם העורב נחשב משקה להכשיר את האוכלים^ב, ובכל האופנים שהעורב עצמו נחשב כאוכל, דמו מכשיר גם אותו.

פטר חמור שלא בעליו לפדותו

פטר חמור שלא רצו בעליו לפדותו, [לאחר שלוש יום], **נערף**, שנאמר, "וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעִרְפְּתוּ", ומבואר בברייתא, שדווקא באופן הזה הוא נהרג, כלומר על ידי עריפה מאחורי הצוואר, [בקופיץ, שהוא סכין גדול, שכן היא דרך העריפה]. **אבל לא ימיתנו לא בקנה, ולא במגל, ולא בקרדום, ולא במשור, ולא ברעב.**

וביאר לוי, שהסיבה לכך, שאמרה תורה, שיש לערוף את החמור שאינו נפדה, היא מידה כנגד מידה, שכן זה שלא רצה לפדות חמורו, ולתת שה לכהן, הפסיד ממונו של כהן,

^א הוא הדין עשרים וארבעה עופות חוץ מנשר, כדמוכח פרק אלו טרפות. [תוס'].]

^ב ותימה פירש, דם נחירה מכשיר לעלמא, דמה טעם יכשיר, כיון דלא הוי דם שחיטה, ודם חללים, לא שייך בבהמה אלא באדם. [תוס'].

לפיכך יופסד ממונו שלו. - ולדעת האומרים, שקודם העריפה החמור מותר בהנאה, ולאחר מכן נאסר, מובן מה ההפסד שיש לבעלים, שבעריפה הם מפסידים את כל שווי החמור, שקודם היה מותר בהנאה ועכשיו נאסר. [=כן דעת רבי שמעון לדברי רבא]. - אולם גם לדעת האומרים, שגם קודם הפדיון החמור אסור בהנאה, יש לבעליו הפסד במה שנערף, כי קודם העריפה יכולים היו לפדותו בשה, ובכך להרוויח חמור, שהוא יקר משה, ועתה שהוא נערף, מפסידים את הרווח הזה. [=כן דעת רבי יהודה לדברי הכל].

- ואף לדעת האומרים שהוא מותר בהנאה בין קודם העריפה ובין אחר העריפה יש לבעליו הפסד במה שנערף כי חמור מת שווה הרבה פחות מחמור חי. [=כן דעת רבי שמעון לדברי רבי יוחנן].

המקדש אשה בפטר חמור, בכל האופנים שהוא מותר בהנאה, היא מקודשת, ובכל האופנים שהוא אסור בהנאה, היא אינה מקודשת.

אולם לדברי האומרים שאין פדיונו של פטר חמור, בשה שהוא פחות משקל, אם שווי החמור עצמו גם כן שקל, אף שהוא מותר בהנאה, מאחר שיש לפדותו בשוויו, הרי הוא כמי שאינו שווה כלום, ולכן אפילו אם הוא מותר בהנאה, אין האשה מקודשת.

ממתי ניתן לפדות פטר חמור

שתי פעמים נאמר בתורה לפדות את החמור בשה, ומתוך שנאמר בפעם הראשונה, "וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְּשֶׁה", יש ללמוד, שמיד שנולד פטר חמור, הוא בר פדיון, ואין צריך להמתין לו שלוש יום כבכור אדם, [אף על פי שהוקשו זה לזה בכתוב "אֵךְ פְּדֵה תִפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִפְדֶּה"].

שיעור השה שניתן לפדות בו חמור

לדעת תנא קמא [שרב נחמן פוסק כמותו] – מתוך שנאמר פעם שניה, "וּפְטֹר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְּשֶׁה", יש ללמוד, שבכל שה ניתן לפדות את החמור, ואפילו אינו שווה אלא כלשהו, כגון פטרוזא [=שה כחוש] בר דנקא [=שווה דנקא כלומר ששית של דינר שהוא מעה אחת]. ואין צריך לפדותו בחמישה סלעים כבכור אדם.

ולדעת רבי יוסי בר יהודה – אין פודים את פטר חמור בשה

ששוויו פחות משקל, שנאמר, "וְכָל עֶרְכָּךְ יִהְיֶה בְשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה יִהְיֶה הַשֶּׁקֶל", ללמד שכל דבר שאתה מעריך ופודה בו לא יהא פחות משקל. [אבל לדעת חכמים, לא בא הכתוב הזה ללמד שווי שה שפודים בו פטר חמור, אלא ללמד, שהאומר ערכי עלי, ואין לו לתת כפי הערך הקצוב בתורה, שדינו לתת כפי מה שתשיג ידו, מכל מקום שקל חייב לתת].

ויפדה אותו, **הרי זה פדוי**.
< ולדברי רבי שמעון, האומר, שגם קודם הפדיון החמור מותר בהנאה, **דין פשוט הוא, שאף כשפדו אותו אחרים, הוא נשאר אצל בעליו**, כי שלו הוא, ואינו ניתן לפודה, והפודה אינו יכול לתבוע מהבעלים כלום, [אלא הניח מעותיו על קרן הצבין].

< ואף לדעת רבי יהודה, האומר, שקודם הפדיון החמור אסור בהנאה, מכל מקום, בין כשפדאו בעליו, ובין כשפדאו אחר, **הוא נשאר ביד הבעלים**, ואין הפודה יכול לומר אני פדיתי אותו מאיסורו, והרי הוא שלי, [כדרך שהפודה דבר הקדש, נוטל אותו לעצמו, אף כשאחר הקדישו], והסיבה לכך, כי אף שקודם הפדיון היה החמור אסור בהנאה, מכל מקום היה בו לבעלים זכות ממונית, שהיה יכול לפדותו בשה שאינו שווה הרבה, ולזכות בחמור השווה הרבה, ומאחר שהיה לבעלים חלק בחמור, נחשב הוא כשלו, ואינו ניתן לפודה. וראיה לדבר, מהברייתא, בה מבואר, שאף לדעת רבי יהודה, מי שגונב פטר חמור מחבירו, משלם לו תשלומי כפל, כדין גונב מהדיוט, ואף שבשעת הגנבה עדיין לא נפדה, והיה אסור לבעליו בהנאה, מכל מקום מאחר שהיה יכול לפדותו, כבר עתה נחשב כשלו.

דף י"א

שיעור השה שיש לפדות בו פטר חמור לכתחילה

לעיל נתבאר שאף בשה כל שהוא ניתן לפדות פטר חמור אלא שכן הדין בדיעבד שאף הפודה פטר חמור בשה השווה כלשהו חמורו פדוי אבל תקנת חכמים היא שלכתחילה יש לתת שה גדול יותר.

לדברי רבי טרפון – עין יפה בסלע [=ארבע זוזים]. **עין רעה בשקל** [=שני זוזים]. **ועין בינונית ברגיא** [=שלושה זוזים].
ואמר רבא – הלכה היא שיש לתת שה בשיעור רגיא.

וכן מורים למי שבא להימלך באיזה שה יפדה פטר חמור שלו^א. [אבל מי שלא שאל, ופדה בשה השווה כלשהו, חמורו פדוי, ואין כופים אותו לתת יותר].

באיזה שה פודים את החמור

נאמר בתורה, "וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׁה", ובכלל זה **כבש ועז, בין זכר בין נקבה, בין גדול ובין קטן, בין תמים ובין בעל מום**^ב.

שה אחד פודים בו פעמים הרבה

- רש"י מפרש, שהכוונה לשה שפדו בו פטר חמור, ונתנהו לכהן, שאם חזר ישראל וקנה אותו מהכהן, חוזר ופודה בו פעם שניה.

- ורבינו תם מפרש, שהכוונה לשה שפדו בו ספק פטר חמור, שהוא נותר ביד ישראל, כי המוציא מחבירו עליו הראיה, ורשאי ישראל זה, לחזור ולפדות בו פטר חמור אחר.

מי שיש לו פטר חמור ואין לו שה לפדותו

מי שאין לו שה לפדות פטר חמור שלו, ואינו יכול לקיים את הכתוב, "וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׁה", **רשאי לפדות את החמור בשווייו אף בשאר דברים**, שלא אמרה תורה, "וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בְשֶׁה", אלא להקל, שניתן לפדות את החמור בשה, אפילו אינו שווה כמו החמור, אבל בשווייו של החמור, ניתן לפדותו בכל דבר, שלא יהא פדיון פטר חמור, חמור מן ההקדש, שפודים אותו בשווייו בכל דבר.

וכן עשה רב נחמן בריה דרב יוסף, שפדה את חמורו בעשבים שלוקות, בשווי החמור.

הפודה פטר חמור של חבירו

לדברי רב שיזבי אמר רב הונא, כשם שפטר חמור נפדה על ידי בעליו, כך הוא נפדה על ידי אחר^ג, וכל שיבוא אחד

מעשר בהמה בטלאים של פדיון פטר חמור

אין מעשר בהמה נוהג אלא בבהמות שנולדו ברשותו של

^א והתם כתיב "גם אתם", לרבות שלוחכם, ובעיני מה אתם לדעתכם, אף שלוחכם לדעתכם, אבל הכא לא כתיב בעלים. [תוס'].

^ב עיי' יומא מ"ט ע"ב שלדעה אחת למדו זאת מריבוי תפדה תפדה

^א וכד פריק ליה, מברך "על פדיון פטר חמור", ולא בשעת נתינה לכהן, דמעידנא דאפרשיה, ברשותיה דכהן קאי, כדאמר לקמן בשמעתין. [תוס'].

^ג לא דמי לתורם משלו על חבירו, דאיבעיא לן פרק אין בין המודר, אם צריך דעת,

בפדיון, ולכן אף כשנכנס לרשות הכהן, אינו נפטר מפדיון, אלא מאחר שהוא ברשות הכהן, שהפדיון ניתן לו, כשהוא פודה, אינו מחוייב לתת את השה לכהן אחר, ורשאי לשיירו לעצמו.

ומעתה, מאחר שיש לכהן פטר חמור שטעון פדיון, ויש לכהן הזה זכות ליטול את הפדיון לעצמו, אף אם חזר והוריש את החמור הזה לנכדו [בן בתו] שהוא ישראל, אותו הנכד יורש את כל הזכויות של סבו, ולכן, **אחר שפודה את החמור בשה, רשאי לשיירו לעצמו**, כמו שסבו היה רשאי.

ב. ישראל שירש מכהן תבואה החייבת במעשרות.

כשם שישראל חייבים להפריש תרומות ומעשרות מתבואותיהם כך כהן חייב להפריש תרומות ומעשרות מתבואתו אלא שהוא רשאי לשייר לעצמו את התרומות והמעשרות ואינו מחוייב לתת אותם לכהן אחר.

ומעתה, מאחר שיש לכהן תבואה החייבת בהפרשת תרומות ומעשרות, ויש לכהן הזה זכות ליטול את התרומות והמעשרות לעצמו, אף אם חזר והוריש את התבואות הללו לנכדו [בן בתו] שהוא ישראל, אותו הנכד יורש את כל הזכויות של סבו, ולכן, **אחר שמפריש את התרומות והמעשרות, רשאי לשיירם לעצמו**, כמו שסבו היה רשאי, [ותרומה שאינו רשאי לאוכלה בעצמו, מוכרה לכהנים, והדמים שלו].

ודין זה הוא לא רק כשנתחייבה התבואה במעשרות ביד הכהן, אלא אף כשנתחייבה במעשרות ביד סבו של הכהן הזה, [אבי אמו], שהוא ישראל, אף על פי שכשנתחייב הראשון במעשרות, לא היה רשאי לשיירם לעצמו, מאחר שהיתה יד כהן באמצע, הוא זכה בכך שרשאי לשייר לעצמו את התרומות והמעשרות, ומעתה, הוא מוריש זכות זו לנכדו הישראל.

תרומות ומעשרות של תבואה שנקנית מהגוי

תבואה שגדלה בארץ ישראל, ומירחה ישראל, [כגון שהיה אריסו של הגוי^א], חייבת במעשרות, ואפילו היתה הקרקע של גוי, כי אין קניין הגוי מפקיע את קדושת הארץ לפטור את תבואתה מחיוב מעשרות. [ודווקא כשישראל מירח את

בעליהם ולא יצאו מרשותו.

- ולכן, כשכהן מקבל טלאים של פדיון פטר חמור, מאחר שלא נולדו ברשותו, אינו צריך לעשרם.

- והוא הדין אם חזר הפודה, וקנה את הטלאים הללו מן הכהן, אף שנולדו ברשותו של ישראל זה, אינו צריך לעשרם, כי כבר יצאו מרשותו לרשות הכהן, קודם שחזרו לרשותו.

< אבל יש כמה אופנים, שבהם יהיו ביד האדם טלאים שנולדו ברשותו ולא יצאו מרשותו, שהם פדיון פטר חמור, ובכל זאת חייבים במעשר בהמה.

א. היו לו עשרה ספק פטרי חמורים.

כבר נתבאר שמי שיש לו ספר פטר חמור פודה אותו בשה כדי להתירו בהנאה אבל אינו נותן את השה לכהן אלא משאירו ברשותו [שהמוציא מחבירו עליו הראיה], ונמצא שיש בידו שה שנולד ברשותו ולא יצא מרשותו שהוא פדיון פטר חמור.

ושה כזה מאחר שנולד ברשותו, ולא יצא ממנה, מצטרף הוא לשאר צאנו לחיוב מעשר בהמה אף על פי שהיה פדיון פטר חמור.

והוא הדין אם היו לו עשרה טלאים כאלו עליו לעשר מהם מעשר בהמה.

ב. היו לו עשרה פטרי חמורים גמורים.

ישראל שיש לו פטרי חמורים, מתחייב לפדותם, ומעתה אף אם יכנסו לרשות כהן כגון שירשם מסבו [אבי אמו], שהוא ישראל, [אינם כפטרי חמורים שנולדו ברשות כהן שהם פטורים, אלא] חייבים הם בפדיון, אלא שהכהן רשאי לשייר לעצמו את הכבשים שבהם פודה.

ונמצא שכשכהן פודה עשרה פטרי חמורים שנכנסו לרשותו, על עשרה טלאים שברשותו, יש בידו עשרה טלאים שנולדו ברשותו ולא יצאו ממנה, שהם פדיון פטר חמור, והרי הם חייבים במעשר, משום שנולדו ברשותו, ואינם נפטרים מכך, אף על פי שנעשו פדיון פטר חמור.

ישראל שירש מכהן דבר שראוי להינתן לכהן

א. ישראל שירש מכהן פטר חמור הטעון פדיון.

פטר חמור שנולד ברשות כהן, אינו טעון פדיון, אבל יתכן שיהיה בידו פטר חמור הטעון פדיון, כגון שירשו מסבו [אבי אמו], שהוא ישראל, שבכך שנולד אצל ישראל נתחייב

^א פירש הקונטרס, ישראל אריס של עובד כוכבים. וקשה לפירושו, אי בחלק עובד כוכבים, היינו מריחת עובד כוכבים, אי בחלק ישראל, אין זה לוקח טבלים. ונראה לפרש, מרחינהו ישראל ברשות עובד כוכבים אחר שלקחן ישראל, והכי קא אמר, הלוקח טבלין מן העובד כוכבים, והן עכשיו ממורחין. [תוס'].

[ואין התבואה פטורה אלא מתרומת מעשר].
ולדעת רבי שמעון – אין הפירות נדונים כפירות הגוי בוודאי, אבל יש לחוש לכך שמא החליפם, ולכן מספק המפקיד יחזור ויעשר את הפירות, אבל מאחר שאין אלו מעשרות ודאי, אלא ספק, אינו חייב לתת אותם לכהנים וללוויים [כדין דמאי].

-

המפריש שה לפדיון פטר חמור, מיד נעשה השה כמי שנכנס לרשות הכהן, ולכן אפילו מת השה קודם שניתן לכהן, הרי זה ניתן לכהן מת, והחמור פדוי. [לכאורה הוא הדין שאם החמור מת, יתן השה לכהן, אף על פי שהבעלים הפסיד את החמור].

דף י"ב

"תפדה בשה"

מצד אחד יש ללמוד בגזרה שווה, שכשם ששה האמור בעניין קרבן פסח, "ויקחו להם איש ששה לבית אבות ששה לבית", אינו אלא זכר [כבש או עז], תמים ובן שנה, כך שה האמור בעניין פדיון פטר חמור, אינו אלא זכר [כבש או עז] תמים ובן שנה.

ומצד שני, מתוך שנכפל הכתוב בעניין פדיון פטר חמור, "ויקח פטר חמור תפדה בשה", "ויפטר חמור תפדה בשה", יש ללמוד, שבה הכתוב לרבות אף שאר דברים שניתן לפדות בהם.

ומאחר שמצד אחד יש לרבות דברים נוספים, ומצד שני יש למעט דברים אחרים, יש לרבות מקצת דברים ולמעט שאר דברים.

< הדברים הבאים הם מתרבים מכפילות הכתובים, וניתן לפדות בהם פטר חמור – כבשים ועזים, זכרים ונקבות, גדולים וקטנים, תמימים ובעלי מום. [הדברים שנוספו על השה האמור בפסח מסומנים בקו].

< והדברים הבאים אינם מתרבים, ואין פודים בהם פטר חמור³ – עגלים. חיות [כגון צבי ואיל]. שחוטים [אפילו כבשים ועזים]. טרפות [כגון שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה]. כלאים [כגון תייש הבא על הרחל]. כוי, [ספק חיה ספק בהמה]. ורבי אלעזר מתיר בכלאים, מפני שהוא שח, [שכן בין רחל

התבואה אבל הגוי מירח אותה היא פטורה ממעשרות שנאמר "ראשית דגןך תירשן ויצהרנך וראשית גז צאנך תתן לו", ללמד שרק דיגון שלך, כלומר מירוח של ישראל, מתחייב במעשרות].

ולדברי רבי שמואל בר נתן אמר רבי חנינא, הקונה מהגוי תבואה זו שחייבת במעשרות, אף שמחויב להפריש ממנה תרומות ומעשרות כדי שלא תהא טבל, אינו צריך לתת את התרומות והמעשרות לכהן וללוי, כי אם לא היה קונה אותה מיד הגוי, הגוי לא היה נותן אותם לכהנים ולוויים, ולא היו יכולים להוציא מידו בכח, ואם כן בטלה זכותם בתרומות ומעשרות אלו, והרי הם של הקונה.

אולם למסקנת הגמרא על פי דברי רבי יהושע בן לוי, הלוקח מהגוי תבואה החייבת בתרומות ומעשרות, חייב לתת ממנה לכהן תרומה גדולה, ואינו פטור אלא מלתת תרומת מעשר⁴, שנאמר בעניין תרומת מעשר, "וְאֵל הַלְוִיִּם תִּדְבֹר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעְשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאֵתֶם בְּנַחֲלַתְכֶם וְהִרְמַתֶם מִמֶּנּוּ תְרוּמַת ה' מֵעֵשֶׂר מִן הַמַּעְשֵׂר", ללמד, שאין תרומת מעשר אלא בתבואה הבאה מבני ישראל, ולא מתבואה הבאה מהגוי.

המפקיד פירות אצל כותי או אצל עם הארץ

המפקיד פירות אצל כותי או אצל עם הארץ, כשבא ליטול ממנו פקדונו, אינו צריך לחשוש שמא אין אלו הפירות שהפקיד, כי השומר הזה נטל לעצמו מה שקיבל, ועתה מחזיר אחרים תחת הראשונים, אלא ודאי אלו הם הפירות עצמם שהפקיד.

ולכן, אם היו מעושרים, אוכל אותם בלא לחשוש שהוחלפו, ומה שקיבל אינו מעושר. ואם היו פירות של ששה שנים, אוכל אותם בלא לחשוש שהוחלפו, ומה שקיבל הם פירות שביעית.

המפקיד פירות אצל גוי

לדעת תנא קמא – המפקיד פירות אצל גוי, כשבא ליטול ממנו פקדונו, יש לו לנהוג בפירות הללו כפירות של הגוי כי ודאי החליף הגוי את מה שקיבל ומחזיר פירות אחרים וצריך לעשרם², ולתת התרומות לכהן והמעשרות ללוי,

⁴ כן משמעות לשון הגמרא, שהלוקח פטור מתרומת מעשר. אולם לכאורה הכוונה לכך שהלוי אינו מחויב להפריש תרומת מעשר מהמעשר של תבואה זו, אבל הקונה את התבואה מהגוי, נותן לכהן תרומה גדולה, וללוי נותן מעשר ראשון. ויליע בדבר.

² האי תנא סבר, דאין מירוח העובד כוכבים פוטר, ופלוגתא היא במנחות בפרק רבי שרי. [תוס'].

¹ ישמעאל. [רשי"י].

³ כל הנך דווקא שלא בשוויי פטר חמור אין פודים בהם, דאי בשוויי, אפילו בשלקי שרי. [תוס'].

ובין עז קרויים שה, ואוסר בכוי, מפני שהוא ספק שה ספק חיה. מתקדש. [כפי שנתבאר בדף ה'].

ד. מעשר בהמה – כל שאינו כמינו, ודומה אף במקצת למין אחר פסול, [כמו לעניין קדשים], שנאמר במעשר בהמה "תחת", וכן נאמר בקדשים, ולמדים זה מזה בגזרה שווה.

פדיון פטר חמור בפסולי המוקדשים

< מתחילה אמרו, שלדעת רבי שמעון, האומר, שפטר חמור מותר בהנאה, דין פשוט הוא, שפודים אותו אף בשה פסולי המוקדשים, [=שה שהוקדש לקרבן, ונפסל במום, ונפדה]. אבל לדעת רבי יהודה, האומר, שפטר חמור אסור בהנאה, יש מקום להסתפק בדבר, שכן מצד אחד יש לומר, מאחר שפסולי המוקדשים אסורים בגיזה ועבודה, אינן יכול להטיל עליהם את איסורו של פטר חמור, כי אין איסור חל על איסור, ולכן אין פודים בהם פטר חמור. אולם מצד שני יש לומר, שאין כאן איסור חל על איסור, כי איסורו של פטר חמור אינו מוטל על השה, אלא פוקע לגמרי על ידי הפדיון, ואין כאן איסור נוסף הבא לחול על שה פסולי המוקדשים.

< אולם למסקנת הסוגיה אמרו, שיתכן שלדברי הכל, אין פודים פטר חמור בשה פסולי המוקדשים, שכן פסולי המוקדשים הוקשו לצבי ואיל, שנאמר בהם "הַטָּמֵא וְהַטְּהוֹר יֵאָכְלוּ כַּצְּבִי וְכַאֲיֵל", וכבר נתבאר, שאין פודים פטר חמור בחיה, ואם כן, הוא הדין בפסולי המוקדשים שהוקשו לה.

פדיון פטר חמור בבהמת שביעית

[=בהמה שנקיט במעות שביעית]

ודאי פטר חמור, אין פודים אותו בשה שיש בו קדושת שביעית, כי זה הפודה את החמור בשה, הרי הוא כקונה את החמור מהכהן תמורת השה, ונאמר בתורה, "וְהִיָּתָה שֵׁבֶת הָאָרֶץ לְכֶם לְאֶכְלָהּ", ללמד, שאין להחליף דמי שביעית אלא בדבר אכילה, ולא בחמור שאינו ראוי לכך. אבל ספק פטר חמור, שלדעת רבי יהודה טעון פדיון כדי להפקיע ממנו איסורו, ונשאר הוא ביד בעליו, מותר לפדותו בשה שיש בו קדושת שביעית, כי מאחר שאינו צריך לתת את השה לכהן, אין הדבר נראה כסחורה בפירות שביעית.

עוד מדיני בהמה שיש בה קדושת שביעית

א. פטורה מן הבכורה – כלומר, בן בכור שיוולדת, אינו

פדיון פטר חמור בן פקועה

< לדעת רבי מאיר – בן פקועה [עובר הנמצא חי במעי אמו] טעון שחיטה, והרי הוא כשאר כבשים ועיזים, ואם כן, דין פשוט הוא שפודים בו פטר חמור.

< אבל לדעת חכמים – בן פקועה אינו טעון שחיטה, אלא נותר הוא בשחיטת אמו, ומאחר שנשחטה אמו, ניתן להרגו בכל דרך, ולאוכלו, ולדעה זו, יש להסתפק אם פודים בו פטר חמור.

- לדברי מר זוטרא, מאחר שניתר בשחיטת אמו, אינו נחשב כשה בפני עצמו, אלא כאבר של אמו, ואין פודים פטר חמור באבר של כבשים ועיזים, אלא רק בשה שלם, ולכן אין פודים פטר חמור בן פקועה. [וכמו כן יש ללמוד זאת, ממה שנאמר בכתוב "שה", כמו בקרבן פסח, ובן פקועה פסול לקרבן פסח והוא הדין לפדיון].

- ולדברי רב אשי, מאחר שבן פקועה זה רץ והולך כשאר בהמות, הרי זה שה גמור, ופודים בו פטר חמור.

פדיון פטר חמור בנדמה [כגון בן כבש הדומה לעז]

לדעת רבי אלעזר, דין פשוט הוא, שכבשה שילדה כמין עז, או עז שילדה כמין כבש, פודים בו פטר חמור, שכן לדעתו, אף הנולד מכלאים של כבש ועז פודים בו פטר חמור, וכל שכן שהוא רק נראה ככלאים. [וכל זה שהאם ובנה מין שה, אבל פרה שילדה ולד הדומה לכבש, אין פודים בו].

אבל לדעת חכמים, יש להסתפק בדבר, האם דווקא כלאים גמורים אין פודים בהם פטר חמור, או שגם זה שנראה ככלאים, אין פודים בו, ולא נפשט הספק בגמרא.

דברים שבהם ברור שלדעת

חכמים נדמה דינו ככלאים ופסול

א. קדשים [=קרבנות] – כל שאינו כמינו, ודומה אף במקצת למין אחר, פסול, שנאמר, "שור או כֶּשֶׁב [ולא כלאים] או עז [ולא הנדמה] פִּי יִנְלַד וְהָיָה שֵׁבֶת יָמָיו תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה לְרֶצְחָהּ לְקַרְבָּן אִשָּׁה לָהּ".

ב. בכור בהמה טהורה – אם אינו דומה למינו כלל, אינו מתקדש להיות בכור, שנאמר "אֵךְ בְּכֹר שׁוֹר או בְּכֹר כֶּשֶׁב או בְּכֹר עִז", ללמד שאין הכתוב מדבר אלא במי שהוא

קדוש להיות בכור, כי נאמר בתורה בעניין קדושת שביעית "לְאֶקְלָהּ", ובכור אינו נאכל כולו אלא קרב למזבח, ומאחר שהבכור קרב למזבח דבר שיש בו קדושת שביעית אינו ראוי להיות בכור.

ב. חייבת במתנות – כלומר, השוחט בהמה שיש בה קדושת שביעית, נותן ממנה את הזרוע הלחיים והקיבה לכהן כי הכהן אוכל אותם, ואם כן הנתניה לכהן אינה מפיקעה מהכתוב "לְאֶקְלָהּ".

לפדייה בלבד.

ולדעת חכמים – מי שיש לו פטר חמור, והפריש שה לפדותו, מיד יצא ידי חובת פדיונו, אף קודם שנתן את השה לכהן, ומעתה אף אם מת השה בידו, אינו מחויב לתת לכהן שה אחר. שכן מצינו בעניין פדיון מעשר שני שמיד כשנפדה הוא מותר באכילה בכל מקום אף אם אחר כך יאבדו מעות פדיונו. וכן העיד רבי יהושע ורבי צדוק, על שה של פדיון פטר חמור שמת, שאין כאן לכהן כלום.

הפריש שה לפדיון פטר חמור

ומת פטר חמור קודם שנתן השה לכהן

לדעת רבי אליעזר – מאחר שאין הפודה יוצא ידי חובת פדיון עד שיגיע השה ליד הכהן, כל זמן שלא קיבל הכהן את השה, הרי הוא של הפודה, והחמור אינו פדוי, ואם כן, **החמור המת אסור בהנאה**, כחמור שלא נפדה, **והשה ישאר ביד בעליו**, כי מאחר שמת החמור, שוב אין צריך לפדותו בשה.

ולדעת חכמים – מאחר שבהפרשת השה זכה בו הכהן, ונפדה החמור, **החמור המת מותר בהנאה**, כחמור שנפדה, **והשה ינתן לכהן** כי כבר זכה בו.

הערכין בשעתן

האומר ערכי עלי, נותן להקדש את הערך הקצוב בפרשה לפי שנותיו, ואפילו לא נתן מיד, אלא אחר כמה שנים, לעולם נותן לפי הערך הקצוב בפרשה, כמניין שנותיו בשעה שאמר ערכי עלי.

יתכן שגם בדבר זה נחלקו כמו לעניין פטר חמור. וי"א שלכתחילה יוכל לשלם להקדש אחר שלושים יום, ואינו מצווה לתת מיד. וי"א שלכתחילה מצווה לתת מיד, אבל עד שלושים יום אינו עובר עבירה, בכך שמאחר את התשלום.

עיסה של שביעית חייבת בחלה

אף על פי שנאמר בעניין שביעית "לְאֶקְלָהּ", ללמד, שכל דבר שיש בו קדושת שביעית, לא יהיה ממנו דבר שאינו נאכל, עיסה של שביעית חייבת בחלה, אף על פי שאם טמא העיסה, תלך החלה לשרפה, כדין חלה טמאה, שנאמר בעניין חלה, "מִרְאֵשִׁית עֲרִסְתֶּיכֶם תִּתְּנוּ לָהּ תְרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם", ללמד, שלעולם העיסות חייבות בהפרשת חלה.

ואין ללמוד מכאן, שכמו הדין בשאר דברים שיש בהם קדושת שביעית, כגון בהמה שיש בה קדושת שביעית, שתתקדש בבכורה אף על פי שחלק ממנה נשרף על המזבח ואינו נאכל, כי יש לחלק בין חלה, שתחול על דבר שיש בו קדושת שביעית, אף על פי שעלולה לבוא לידי שריפה, כי עיקרה עומדת לאכילה, ורק אם נטמאת נשרפת, לבין בכור, שמעיקרו עומד למזבח ולהישרף, ולכן לא יחול בדבר שיש בו קדושת שביעית.

נתינת פטר חמור לכהן

הנותן פטר חמור לכהן, [במקום לפדותו בשה, ולתת את השה לכהן], הרי פטר חמור שביד כהן זה טעון פדיון כבתחילה, ואין הכהן רשאי לקיימו אפילו שעה אחת, עד שיפדהו בשה.

ומאחר שנחשדו כהנים להנות מפטר חמור בלא פדיון, ישראל שהיה לו פטר חמור בתוך ביתו, ואמר לו הכהן, תנהו לי, ואני אפדהו, הרי זה לא יתנו לו, אלא אם כן פדאו בפניו.

הפריש שה לפדיון פטר חמור ומת השה קודם שנתנו לכהן

לדעת רבי אליעזר – מי שיש לו פטר חמור, לא יצא ידי חובתו לפדותו, עד שיגיע השה ליד הכהן, ולכן, אם הפריש שה לפדיון, ומת השה בידו, הרי זה כמי שלא הפריש שה,

"יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה ויבמה ... וְחִלְצָה נַעֲלוּ מֵעַל כָּגְלוֹ", ומתחילה כשהיבמים היו מתכוונים לשם מצווה, מצוות יבום היתה קודמת למצוות חליצה, שנאמר, "וְיָאֵם לֹא יִחַפֵּץ הָאִישׁ לְקַחַת אֶת יְבִמְתּוֹ ... וְנִגְשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחִלְצָה ...", דווקא אם לא יחפוץ לייבם, תחלוץ, אבל היבום עדיף. אבל עתה, שאין היבמים מתכוונים למצווה, יחלצו, ולא ייבמו, [שהמייבם את יבמתו שלא לשם מצווה, הרי הוא כבא על אשת אחיו שאינה יבמתו, שהיא ערווה עליו].

שתי אפשרויות נאמרו לעניין פדיון בהמה טמאה, שהקדישוה לבדק הבית, או יגאלוה בעליה שהקדישוה, או תמכר לאחרים, שנאמר, "וְיָאֵם בְּבִהְמַת הַטְּמֵאָה וּפְדָה בְּעֶרְכָּךְ וְיִסֵּף מִמֶּשְׁתּוֹ עָלָיו וְיָאֵם לֹא יִגְאֵל וְנִמְכַר בְּעֶרְכָּךְ", ומצוות הגאולה באדון קודמת למכירה לאחרים, שנאמר, "וְיָאֵם לֹא יִגְאֵל וְנִמְכַר בְּעֶרְכָּךְ", דווקא כשלא יגאלו הבעלים, תמכר לאחרים, אבל עדיף שיגאלו הבעלים.

סליק פרק הלוקח עובר המורו

פרק שני הלוקח עובר פרתו

דף י"ג

לדעת התנא של משנתנו אין הבכור

קדוש אלא אם כן כולו וכל אמו של ישראל

כבר נתבאר בתחילת פרק ראשון, שלדעת התנא של משנתנו, אין הבכור קדוש, אלא אם כן, גם כולו של ישראל, וגם כל אמו של ישראל, אבל אם יש לגוי חלק, או בו עצמו, או באמו, הרי זה אינו קדוש. שנאמר, "הַקִּדְשֹׁתַי לִי כָּל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל", ללמד שאין הבכור קדוש עד שיהא כולו של ישראל. ונאמר, "וְכָל מִקְנֶךָ תִּזְכָּר", ללמד, שאין הזכר של המקנה קדוש, עד שיהא כל המקנה שלך, כלומר עד שתהא כל האם של ישראל.

וכמו שנשנו בתחילת פרק ראשון, כמה אופנים, שבכולם אין פטר חמור מתקדש, כי יש לגוי חלק בו או באמו, כמו כן באותם אופנים אין בכור בהמה טהורה מתקדש, ונשנו אופנים אלו בתחילת פרק זה, לעניין בכור בהמה טהורה:

זמן פדיון הבן

פדיון הבן, זמנו אחר שלושים יום מלידת הבן, שנאמר, "וּפְדוּתוֹ מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכָּךְ כֶּסֶף חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֶּרָה הוּא"^א ולדעת רב, בדיעבד, אם פדאו קודם הזמן הזה, בנו פדוי, ובלבד שיאמר, "הנני נותן מעות עכשיו כדי שיחול הפדיון אחר שלושים יום", אבל אם אמר, "בני פדוי מעכשיו", הכל מודים אין בנו פדוי.

זמן פדיון פטר חמור

לדעת רב נחמן – לכתחילה זמן פדיון פטר חמור אחר שלושים יום, אולם בדיעבד, אם נתן את הפדיון לכהן קודם לכן, אפילו אמר שיחול הפדיון מיד, הרי זה חל.

דף י"ג

ולדעת רב ששת – לכתחילה זמן פדיון פטר חמור מיד מלידתו, אלא שעד שלושים יום, אין לו עבירה אם מתעכב מלפדות, אבל אחר הזמן הזה, או יפדה, או יעבור, ויערפו את חמורו.

ולדעת רבא – נחלקו חכמים בדין זה. לדעת רבי אליעזר, שהוקש דין פדיון בכור אדם לפדיון פטר חמור, כשם שאין אדם נפדה אלא אחר שלושים יום, כך פטר חמור אינו נפדה אלא אחר שלושים יום. ולדעת חכמים, שלא הוקשו פדיון בכור אדם ופדיון פטר חמור זה לזה, זמן פדיון פטר חמור הוא מיד משעת לידתו.

שני ציוויים נאמרו בעניין פטר חמור, או יפדה או יערף, שנאמר "וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר תִּפְדֶּה בֶּשֶׁה וְיָאֵם לֹא תִפְדֶּה וְעֶרְפְתּוֹ", ומצוות פדייה קודמת למצוות עריפה, שנאמר "וְיָאֵם לֹא תִפְדֶּה וְעֶרְפְתּוֹ", כלומר אם לא תפדה, ערוף, אבל עדיף לפדות ולא לערוף.

שני ציוויים נאמרו לקונה אמה עבריה או יעידנה כלומר יקחנה לאשה או יסייע בפדיונה שנאמר "אם רעה בעיני אֲדִינָה אֲשֶׁר לוֹ" יַעֲדָה וְהִפְדָּה לְעַם נְכָרִי לֹא יִמְשַׁל לְמַכְרָהּ בְּבָגְדוֹ בָּהּ", ומצוות יעוד קודמת למצוות פדייה, שנאמר, "אֲשֶׁר לֹא יַעֲדָה וְהִפְדָּה", כלומר אם לא ייעד, יפדה, אבל עדיף לייעד.

שני ציוויים נאמרו ליבם וליבמה, יבום או חליצה, שנאמר,

^א "לא" כתיב.

מכן פרק הלוקח עובר פרתו, המדבר בדיני בכור בהמה טהורה.

א. משום שמצוות פטר חמור מצווה חביבה היא, שכן מצווה זו ניתנה דווקא בחמורים, על שסייעו את ישראל בשעת יציאתם ממצרים, שאין לך כל אחד ואחד מישראל, שלא היו עמו תשעים חמורים לובים, טעונים מכספה וזהבה של מצרים.

ב. משום שדיני פטר חמור מועטים הם, שאינם אלא פרק אחד, ולכן תחילה שנו פרק זה, וסיימו בו את דיני פטר חמור, ולאחר מכן האריכו בדיני בכור בהמה טהורה שהם מרובים ונשנו בהם כמה פרקים.

קניינים המועילים לקנות כשישראל קונה מישראל

א. ישראל קונה מישראל את גופו, [כלומר שיהיה עבדו], בקניין כסף^א.

ב. ולענין האופן שבו ישראל קונה מישראל את ממונו המטלטל, נחלקו חכמים.

< לדעת ריש לקיש – ישראל קונה מישראל את ממונו המטלטל, [כגון את פרתו], **בקניין משיכה,** שנאמר, "וכי תמכרו מִמְכָר לְעַמִּיתְךָ אוֹ קָנָה מִיַּד עַמִּיתְךָ אֶל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו", הרי שהקניין נעשה על ידי ההעברה מיד ליד, כלומר על ידי משיכה.

< ולדעת רבי יוחנן – מדין תורה ישראל קונה מישראל את ממונו המטלטל, [כגון את פרתו], **בקניין כסף,** שנאמר, בעניין פדיון הקדש, "וְיָאֵם גָּאֵל יִגְאֵל אֶת הַשְּׂדֵה הַמִּקְדָּשׁ אֹתוֹ וְיִסַּף חֲמִשִּׁית כֶּסֶף עֶרְכָּךְ עָלָיו וְקָם לוֹ", ללמד, שהפודה מהקדש פודה בכסף, ומכאן יש ללמוד, שגם הקונה מהדיוט קונה בכסף^ב. **אבל תקנת חכמים היא, שלא יקנה הכסף אלא**

א. ישראל הלוקח עובר פרה של גוי.

כשישראל קונה מהגוי את עובר פרתו, נמצא שהעובר של ישראל, והאם של גוי, ולפיכך, **מאחר שהאם של גוי, כשהעובר בכור אינו מתקדש.**

ב. ישראל המוכר עובר פרתו שלו לגוי.

כשישראל מוכר לגוי את עובר פרתו שלו, [דבר שאסור לעשותו], נמצא שהעובר של גוי, והאם של ישראל, ולפיכך, **מאחר שהעובר של גוי, כשהעובר בכור אינו מתקדש.**

ג. ישראל המשתתף עם הגוי.

כשישראל וגוי קונים בהמה בשותפות, [דבר שאסור לעשותו], האם וגם העובר שמתעברת שייכים לשניהם, ולפיכך, **מאחר שיש לגוי חלק באם ועובר, כשהעובר בכור אינו מתקדש.**

ד. ישראל המקבל פרה מהגוי לגדל וולדות.

כשישראל מקבל מהגוי פרה של גוי, על מנת שיגדל וולדותיה, ויחלוק בוולדות בשכרו, האם כולה שייכת לגוי, והוולדות שייכים לישראל ולגוי בשותפות, ולפיכך, **מאחר שהאם כולה של הגוי, וגם מאחר שיש לגוי חלק בוולדות, הבכור הנולד אינו מתקדש.**

ה. ישראל הנותן פרה להגוי בקבלה לגדל וולדות.

כשישראל נותן לגוי פרה שלו בקבלה, על מנת שיגדל הגוי וולדותיה, ויחלוק בוולדות בשכרו, [דבר שנסתפקו בגמרא בפרק ראשון אם מותר או אסור לעשותו], האם כולה שייכת לישראל, והוולדות שייכים לישראל ולגוי בשותפות, ולפיכך, **מאחר שיש לגוי חלק בוולדות, הבכור הנולד אינו מתקדש.**

בכור בהמה טהורה של כהן ושל לוי מתקדש, ודינו בכבור בהמה טהורה של ישראל, [שאם הוא תמים הוא קרב למזבח, ואם הוא בעל מום נאכל במדינה].

ולא נפטרו כהנים ולוויים מדיני בכורה, אלא לענין פדיון הבן, ופדיון פטר חמור. [מטעמים שנתבארו בדף ד'].

פרק עובר חמורו קודם לפרק עובר פרתו

אף על פי שלכאורה יש סברא להקדים דיני בכור בהמה טהורה, שיש בו קדושת הגוף, לפני דיני פטר חמור, שאין בו אלא קדושת דמים, משתי סיבות שנו תחילה את פרק הלוקח עובר חמורו, המדבר בדיני פטר חמור, ורק לאחר

^א לא נתבאר כאן בסוגיה, מניין לנו דין זה, שישראל קונה עבד עברי בכסף, ולכן הנני להצתיק בקצרה, ממה שכתב ב"בקיצור" על מסכת קידושין דף י"ד:

ארבעה מיני עבדים עברים נמכרים לעבדות מתוך חירות, וכולם נקנים בכסף, ואלו הם ... ב. המוכר את עצמו לישראל. ג. מי שמכרוהו ב"ד, [כשנגב ולא היה לו לשלם]. ד. אמה עבריה, [הנמכרת על ידי אביה] ... באמה עבריה נאמר "והפדה", ללמד שיוצאת לחירות על ידי שפוחתת מדמי מכירתה את שווי העבודה שעבדה כבר, ומשלמת את המותר לאדון, ומזה יש ללמוד שמתחילה נקנית לאדון בכסף ... ומי שמכרוהו ב"ד למד מאמה עבריה בהיקש, שנאמר "העברי או העבריה" ... ומוכר עצמו לישראל, למד מעבד שמכרוהו ב"ד בגזרה שווה שכיר שכיר, א"נ הוא נלמד ממוכר עצמו לגוי בהיקש ...

^ב כן פירש רש"י. ועוד מפרש רבי טעמא דרבי יוחנן דמעות קונות, מגופיה דקרא, דאז קנה מיד עמיתך, דסתם קנין דקרא במעות, דכתיב "שדות בכסף יקנו" וכתב "מכסף מקנתו". [תוס'].

^ג ... ריגל רבינו תם לפסוק כרבי יוחנן, דאמר דבר תורה מעות קונות, משום דפסיק

יקנה ממון מישראל בקניין כסף, כמו שהוא קונה גוף ישראל בקניין כסף, ולעיל נתבאר, שלדעת ריש לקיש, ישראל אינו קונה ממון ישראל בקניין כסף, אלא בקניין משיכה.

א. ישראל קונה מגוי את גופו, [כלומר שיהיה עבדו], **באחד מהקניינים הבאים**, (א) **כסף** (ב) **שטר** (ג) **וחזקה**, שנאמר בעבדים כנענים, "וְהִתְנַחֲלֶתֶם אֹתָם לְבָנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לְרֵשֶׁת אֶחְזָה לְעַלְמָם בְּהֵם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֲכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאֶחָיו לֹא תִדְרֹה בּוֹ בְּפָנָיו", הרי שהוקשו עבדים לאחוזות, כלומר לקרקעות, וכשם שקרקע נקנית בכסף שטר וחזקה, [כמבואר במסכת קידושין], כך עבדים כנענים נקנים בכסף שטר וחזקה².

קניינים המועילים לקנות כשישראל קונה מגוי

ב. ולעניין האופן שבו ישראל קונה מגוי את ממונו המטלטל נחלקו חכמים.

א. ישראל קונה מגוי את ממונו המטלטל נחלקו חכמים.

<< **לדעת רבי יצחק בר נחמני אמר ריש לקיש משום רבי אושעיא** – ישראל קונה מהגוי את ממונו המטלטל בקניין כסף. [ולכן, כשישראל נתן מעות לגוי, לקנות ממנו את בהמתו, אף על פי שלא משכה, נעשית שלו, ואם ילדה בכור, הרי זה קדוש].

מתחילה רצו לומר, שלדעתו, דין זה שיששראל קונה מהגוי את ממונו בקניין כסף, למד בקל וחומר, שכן אם את גופו של הגוי, ישראל קונה ממנו בכסף, כל שכן שאת ממונו, יוכל לקנות בכסף.

אולם דחו זאת, משני טעמים. (א) אם קניין ממונו, למד בקל וחומר מקניין גופו, יקנה את ממונו גם בשטר וחזקה, כמו שקונה את גופו, ולמה אמר שהוא קונה בכסף בלבד. (ב) אם קניין ממון למד בקל וחומר מקניין גוף, ישראל

רבה בחולץ בכל דוכתא כוותיה, היכא דפליג עליה ריש לקיש בר מתלת, וקשה מסוגיין, דרב אשי דהוא בתרא יותר מרבא, סבר כריש לקיש ... ויש לומר, דרב אשי דהכא הדר ביה לגבי אמיר, כדמוכח פרק בתרא דמסכת עבודה זרה ... וגם ... שמע מינה דרב אשי גופיה כשהיה אומר מתחלה משיכה אינו קונה, לאו משום דסבר לה כריש לקיש, דלעולם כרבי יוחנן סבירא ליה ... ואף על גב דאמרינן בהזבח קרא ומתניתין מסייע לריש לקיש, היינו לכאורה, אבל אפשר לשנויי לקרא שפיר אליבא דרבי יוחנן ... ומיהו יש לדחות ראייה דרבא, כיון דריש לקיש לאו משמיה דנפשיה אמר, אלא משום רבי אושעיא ... כפי האי גוונא לא איירי רבא לפסוק כרבי יוחנן לגבי ריש לקיש, בדבר שהיה ריש לקיש אומר בשם רבותיו ... ומיהו אשכחן אמר רבא אמר רב הונא מכור לי באלו קנה ... ומפרש הש"ס דסבר כרבי יוחנן דאמר דבר תורה מעות קונות. ונראה דרבה גרס ולא רבא ... ועוד יש לדקדק דהלכתא כרבי יוחנן, דמעות קונות דבר תורה, מדאמר, וכן אמר רב נחמן דבר תורה מעות קונות, ופסק לוי כמתניתין, וקיימא לן כוותיה בדיני. [תוס'].

^א מטעם המבואר במסכת בבא מציעא.

^ב כן משמע מלשון הגמרא, שעבד כנעני נקנה בכל הקניינים הללו, גם כשהוא עצמו מוכר עצמו לישראל, אולם התוס' כתבו, שקניינים אלו אינם אלא כשקונה עבד כנעני מישראל, אבל כשקונה אותו מגוי, לא מסתבר שיועיל שטר, לפי שקנין שטר לא שייך בגוי, כדאמרינן פרק חזקת הבתים ... [תוס'].

ואין לומר, שכוונת הכתוב, שדווקא מעמיתו ישראל, ישראל קונה ממון המטלטל, אבל מהגוי אין ישראל קונה ממון המטלטל כלל. כי מאחר שלמדנו שאפילו את גוף הגוי ישראל קונה ממנו, כל שכן שיקנה ממנו את ממונו.

וכמו כן אין לומר, שכוונת הכתוב, שדווקא מעמיתו ישראל, ישראל קונה ממון המטלטל במשיכה בלבד, אבל מהגוי, ישראל קונה ממון המטלטל על ידי משיכה וכסף יחדיו. כי מאחר שלמדנו שאפילו את גוף הגוי, ישראל קונה ממנו בקניין אחד, כל שכן שיקנה ממנו את ממונו בקניין אחד, ולא יהא נצרך לשני קניינים.

וכמו כן אין לומר, שכוונת הכתוב, שדווקא מעמיתו ישראל, ישראל קונה ממון המטלטל במשיכה בלבד, אבל מהגוי ישראל קונה ממון המטלטל או על ידי משיכה או על ידי כסף. כי מאחר שכשישראל קונה מעמיתו, אין לו אלא קניין אחד לכך [=משיכה], הוא הדין שכשקונה מגוי, לא יהא לו אלא קניין אחד לכך [=כסף].

<< **ולדעת אמרימר** [ולכאורה כן דעת רבי יוחנן] – **ישראל קונה מהגוי את ממונו המטלטל בקניין משיכה.**

- והנה, אם לעניין קניין ישראל מישראל, דעת אמרימר כדעת רבי יוחנן, שמדין תורה ישראל קונה מישראל בקניין כסף, מתוך שאמר הכתוב לעניין קניין ישראל מישראל, "או קנה מיד עמיתך", יש ללמוד דין זה, שכן הכתוב הזה מלמד, שיש קניין מיוחד לישראל הקונה מעמיתו, ולדעת

¹ ואם תאמר, דלמא הא מיד עובד כוכבים [אינו קונה במשיכה אלא] בשטר ובחזקה, דחזקה נמי שייכא במטלטלין אם עשה בהן שום תיקון כעין נעל וגדר ופרץ בקרקע. יש לומר, דשני קניינים הללו, [משיכה וכסף], הויין מצויין, ושייכי זה במוכר וזה בלוקח, שזה נתן מעות, וזה מושך אצלו החפץ, [ולכן אם אמרה תורה שאינו קונה במשיכה על כרחך קונה בכסף] ... ואם תאמר, מנלן שהן חשובין קנין כלל, דמוקמינן מסברא קניין דקרא בהני. יש לומר, דאשכחן כסף שקונה במקום אחר בקרקע ובחזקת, ומשיכה במציאה והפקר. [תוס'].

אמימר הוא קניין כסף, ואם כן, כשישראל קונה מגוי, אינו קונה בקניין כסף, אלא בקניין משיכה.

מתחילה רצו לומר, שלדעתו, דין זה שגוי קונה מישראל את ממונו בקניין כסף, למד בקל וחומר, שכן אם את גופו של ישראל, הגוי קונה ממנו בכסף, כל שכן שאת ממונו, יוכל לקנות בכסף.

- אולם אם לעניין קניין ישראל מישראל, דעת אמימר כדעת ריש לקיש, שמדין תורה ישראל קונה מישראל בקניין משיכה, נמצא שלדעת אמימר, אין חילוק בין קניין ישראל מישראל, לבין קניין ישראל מגוי, ובשני האופנים יש קניין משיכה, ואם כן יש להבין, למה נאמר, "או קנה מיד עמיתך", שמשמע שיש דין מיוחד לקניין ישראל מעמיתו. ואמנם לדעת האומרים, שגזל הגוי אסור, ניתן לומר, שכשאמרה תורה "או קנה מיד עמיתך", באה ללמד שלעניין מה שאמור בסוף הכתוב, "אל תזנו איש את אחיו", חלוק קניין מגוי מקניין מישראל עמיתך, שבקניין מישראל יש איסור אונאה, ובקניין מגוי אין איסור אונאה [ושני כתובים שנאמרו בעניין אונאה, (א) "או קנה מיד עמיתך אל תזנו" (ב) "אל תזנו איש את אחיו", שמשניהם משמע שרק במקח מישראל יש איסור הנאה, צריכים הם, האחד מלמד שבקניין מהקדש אין איסור אונאה, והאחד מלמד, שבקניין מגוי אין איסור אונאה]. אולם לדעת האומרים, שגזל הגוי מותר^א, דין פשוט הוא שגם אונאתו מותרת, ולא נצרך הכתוב ללמד היתר אונאה בקניין מגוי, ולא יתכן להעמיד את דברי אמימר כדעת ריש לקיש.

אולם דחו זאת, שכן, אם קניין ממון בקל וחומר מקניין גוף, ישראל יקנה ממון מישראל בקניין כסף, כמו שהוא קונה גוף ישראל בקניין כסף, ולעיל נתבאר, שלדעת ריש לקיש, ישראל אינו קונה ממון ישראל בקניין כסף, אלא בקניין משיכה.

- ולפיכך אמר אביי, שדין זה, שגוי קונה מישראל את ממונו בקניין כסף, למד מהכתוב האמור בעניין קניין ממון המטלטל שישראל קונה מישראל, "וכי תמכרו ממכר לעמיתך", שמשמע ממנו, דווקא כשישראל מוכר לעמיתו ישראל, הוא מוכר במשיכה, אבל כשהוא מוכר לגוי, אינו מוכר במשיכה אלא בכסף, ואם כן הגוי קונה מישראל בקניין כסף.

ואין לומר, שכוונת הכתוב, שדווקא לעמיתו ישראל, ישראל מוכר ממון המטלטל, אבל לגוי אין ישראל מוכר ממון המטלטל כלל. כי מאחר שלמדנו שאפילו את גופו, ישראל מוכר לגוי, כל שכן שמוכר לו את ממונו.

וכמו כן אין לומר, שכוונת הכתוב, שדווקא לעמיתו ישראל, ישראל מוכר ממון המטלטל במשיכה בלבד, אבל לגוי, ישראל מוכר ממון המטלטל על ידי משיכה וכסף יחדיו. כי מאחר שלמדנו שאפילו את גופו, ישראל מוכר לגוי בקניין אחד, כל שכן שימכור לו את ממונו בקניין אחד, ולא יהא נצרך לשני קניינים.

וכמו כן אין לומר, שכוונת הכתוב, שדווקא לעמיתו ישראל, ישראל מוכר ממון המטלטל במשיכה בלבד, אבל לגוי, ישראל מוכר ממון המטלטל או על ידי משיכה או על ידי כסף. כי מאחר שכשישראל מוכר לעמיתו, אין לו אלא קניין אחד לכך [=משיכה], הוא הדין שכשמוכר לגוי, לא יהא לו אלא קניין אחד לכך [=כסף].

קניינים המועילים לקנות כשגוי קונה מישראל

א. גוי קונה מישראל את גופו, [כלומר שיהיה עבדו], בקניין כסף שנאמר בעניין עבד עברי הנמכר לגוי "וכי תשיג יד גר ותושב עמך וימך אֶחֶיד עִמּוֹ וְנִמְכַר לְגֵר תּוֹשֵׁב עִמָּךְ או לְעֶקֶר מִשְׁפַּחַת גֵר. אֲחֵרֵי נִמְכַר אֶגְלָה תִּהְיֶה לוֹ ... וְחָשַׁב עִם קִנְיָהּ מִשְׁנֵת הַמִּכְרָו לוֹ עַד שְׁנַת הַיָּבֵל וְהָיָה כֶּסֶף מִמֶּכְרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים כִּימֵי שְׁכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ. אִם עוֹד רַבּוֹת בְּשָׁנִים לְפִיָּהּ וְשִׁיב אֶגְלָתוֹ מִקִּנְיָתוֹ", הרי שהגוי קנה אותו בכסף.

ב. ולעניין האופן שבו גוי קונה מישראל את ממונו המטלטל נחלקו חכמים.

<< ולדעת אמימר – גוי קונה מישראל את ממונו המטלטל בקניין משיכה.

<< לדעת רבי יצחק בר נחמני אמר ריש לקיש משום רבי אושעיא – גוי קונה מישראל את ממונו המטלטל בקניין כסף. [ולכן, כשגוי נתן מעות לישראל, לקנות ממנו את בהמתו, אף על פי שלא משכה, נעשית שלו, ואם ילדה בכור,

- והנה, אם לעניין קניין ישראל מישראל, דעת אמימר כדעת רבי יוחנן, שמדין תורה ישראל קונה מישראל בקניין כסף, מתוך שאמר הכתוב לעניין קניין ישראל מישראל, "וכי תמכרו ממכר לעמיתך", יש ללמוד דין זה, שכן הכתוב הזה מלמד, שיש קניין מיוחד לישראל המוכר לעמיתו, ולדעת אמימר הוא קניין כסף, ואם כן, כשישראל מוכר לגוי, אינו מוכר בקניין כסף, אלא בקניין משיכה.

- אולם אם לעניין קניין ישראל מישראל, דעת אמימר כדעת ריש

^א ואם תאמר, וגזל הכנעני היכי שרי, הכתיב "וחשב עם קונהו" ובכנעני שהוא תחת ידך משתעי, דאי אין תחת ידו מי ציית לפי שנים שעבר היובל. יש לומר, היכא דאיכא חלול השם ודאי אסור, וכי שרי היכא דאית ליה לאישתמוטי, וגזל ממנו בעלילה או בכמה עניינים. [תוס']

- ולדעת רבא, אמנם מעיקר הדין היה מקום לטענה זו, אלא מאחר שכבר נתן לגוי את המעות, אם יבטל המקח, ונמצא ישראל מחזיר לגוי את העבודה זרה, ומקבל חזרה את המעות, הדבר נראה כאילו ישראל מוכר לגוי עבודה זרה, ומאחר שחששו חכמים שמא הרואה יאמר שמותר למכור לגוי עבודה זרה, התקינו, שלא יוכל ישראל לבטל המקח בטענת מקח טעות^א.

וכל זה כשדנו כדיני תורה, אולם לדברי אביי ורבא כשהתנו ביניהם, שלא יחול המקח על ידי נתינת המעות, אלא במשיכת הגרוטאות, מעתה רק כשישראל מושך את הגרוטאות חל המקח, שעל ידו זוכה ישראל בעבודה זרה, ושוב אינו רשאי להשיבה לגוי. <ולדברי אביי ורבא אלו הם דיני הברייתא>

אלא שבאופן הזה, כשהיתה משיכה בלבד בלא נתינת מעות, מודים אביי ורבא, שישראל רשאי להחזיר לגוי את העבודה זרה, בטענה שלא חל המקח כלל, משום שלא נתכוון ישראל לקנות עבודה זרה, והרי זה מקח טעות.

ורק כשיחד עם המשיכה כבר נתן ישראל את המעות לגוי, לא יוכל להשיב את העבודה זרה לגוי, בטענת מקח טעות.

- לדעת אביי, הסיבה לכך, כי מאחר שישראל כבר נתן את המעות, ודאי עיין בסחורה, וקיבל עליו כל מה שבתוכה^ב.

- ולדעת רבא, אמנם מעיקר הדין היה מקום לטענה זו, אלא מאחר שכבר נתן לגוי את המעות, אם יבטל המקח, ונמצא ישראל מחזיר לגוי את העבודה זרה, ומקבל חזרה את המעות, הדבר נראה כאילו ישראל מוכר לגוי עבודה זרה, ומאחר שחששו חכמים, שמא הרואה יאמר שמותר למכור לגוי עבודה זרה, התקינו, שלא יוכל ישראל לבטל המקח בטענת מקח טעות.

ולדברי רבינא, <דין הברייתא הוא>, שכשישראל לא משך ולא נתן מעות, אלא רק סיכם עם הגוי לקנות ממנו, מותר לישראל לחזור בו, ואינו נחשב מחוסר אמנה, כדין החוזר בו ממה שמסכם עם חברו ישראל לקנות ממנו, כי רק המסכם עם ישראל, שרגילים לעמוד בדבריהם, כשחוזר בו, הוא נחשב מחוסר אמנה, אבל החוזר בו ממה שמסכם עם גוי, מאחר שגוים רגילים לחזור בהם, זה החוזר בו ממה

^א לכאורה יליע אם סברא זו היא אף כשלא היתה משיכה על ידי ישראל, שאין כאן מסירה של העבודה זרה לגוי, אלא רק החזרת מעות מהגוי, או רק כשהיתה כבר משיכה על ידי ישראל, שכשהוא מבקש המעות מהגוי, הוא נותן תמורתם את העבודה זרה שאצלו.

^ב ואף על גב דבשאר מקח טעות לא אמרינן הכי, שאני לוקח גרוטאות מיד עובד כוכבים, דאיבעי ליה לאסוקי אדעתא טפי, שמא יש בהן עבודת כוכבים. [תוס'].

לקיש, שמדין תורה ישראל מוכר לגוי בקניין משיכה, נמצא שלדעת אמימר, אין חילוק בין קניין ישראל מישראל, לבין קניין גוי מישראל, ובשני האופנים יש קניין משיכה, ואם כן יש להבין, למה נאמר, "וכי תקפרו מִמְּכָר לְעִמִּיתְךָ", שמשמע שיש דין מיוחד למכירת ישראל לעמיתו. ואמנם לדעת האומרים, שגזל הגוי אסור, ניתן לומר, שכשאמרה תורה "וכי תקפרו מִמְּכָר לְעִמִּיתְךָ", באה ללמד, שלעניין מה שאמור בסוף הכתוב, "אל תונו איש את אחיו", חלוקה מכירה לגוי ממכירה לישראל עמיתך, שבמכירה לישראל יש איסור אונאה, ובמכירה לגוי אין איסור אונאה נשני כתובים שטאמרו בעניין אונאה, (א) "וכי תקפרו מִמְּכָר לְעִמִּיתְךָ" (ב) "אל תונו איש את אחיו", שמשניהם משמע שרק במכירה לישראל יש איסור הנאה, צריכים הם, האחד מלמד שבמכירה להקדש אין איסור אונאה, והאחד מלמד, שבמכירה לגוי אין איסור אונאה. אולם לדעת האומרים, שגזל הגוי מותר, דין פשוט הוא שגם אונאתו מותרת, ולא נצרך הכתוב ללמד היתר אונאה במכירה לגוי, ולא יתכן להעמיד את דברי אמימר כדעת ריש לקיש.

הלוקח גרוטאות מן הגוי ומצא בהן עבודה זרה

לעיל נתבאר, שלדעת רבי אושעיא, קניין מטלטלים של ישראל מגוי הוא בכסף.

ונחלקו אמוראים כיצד ליישב ברייתא כדעתו, ומתוך דבריהם למדנו, מה דעתו, כשישראל קנה מהגוי גרוטאות [=חתיכות כסף], ומצא בהן עבודה זרה, שהיא אסורה לו בהנאה, באיזה אופן רשאי לבטל המקח ולהשיב לגוי את העבודה זרה.

לדברי כל האמוראים, [דעת רבי אושעיא] **שמדין תורה, קניין ישראל מגוי הוא בכסף, וכל זמן שישראל לא נתן מעות לגוי, אף על פי שמשך ממנו את הגרוטאות, יכול לחזור בו, ולבטל את המקח.**

אבל כשישראל כבר נתן לגוי כסף תמורת הגרוטאות, [אף שלא משך ממנו את הגרוטאות], **קנה ממנו את העבודה זרה עם הגרוטאות, ומעתה אם יבוא להחזירה לגוי, הרי הוא כמוכר לגוי עבודה זרה שלו [=של ישראל], ודבר זה אסור לעשותו, אלא יוליך העבודה זרה לים המלח, שלא יהנה ממנה.** <ולדברי רב אשי אלו הם דיני הברייתא>.

ומתוך דברי אביי ורבא יש ללמוד שבאופן הזה שישראל נתן מעות, אין להתיר לו להחזיר לגוי את העבודה זרה, בטענה שלא חל המקח כלל, משום שלא נתכוון ישראל לקנות עבודה זרה, והרי זה מקח טעות.

- לדעת אביי, הסיבה לכך, כי מאחר שישראל כבר נתן את המעות, ודאי עיין בסחורה, וקיבל עליו כל מה שבתוכה.

שסיכם עימהם, אינו נחשב מחוסר אמנה.

לדבריו, כי יתכן, שלא נאמר כאן איסור גיזה ועבודה בכל בהמות של קדשי בדק הבית, אלא רק באותם שהוקדשו להביא בדמיהם קרבן, שהן דומות יותר לבהמות שיש בהן קדושת הגוף.

דף י"ד

כל הקדשים שקדם מום קבוע להקדשם

בהמת חולין שיש בה מום קבוע, אינה ראויה להיות קרבן, ואין להקדישה קדושת הגוף, שתקרב היא עצמה, אלא קדושת דמים בלבד, שיפודה, ויקדשו הדמים תחתיה^א, להביא מהם קרבן שאין בו מום.

<< וכל זמן שלא נפדית כך דינה.

< בכמה דברים היא חמורה כעין בהמת שיש בה קדושת הגוף.

א.ב. פטורה מהבכורה ומן המתנות.

כל זמן שהבהמה הזו לא נפדית, אף שאין בה קדושת הגוף, אלא רק קדושת דמים, מועילה קדושת דמים שבה, לפטורה מן הבכורה, ומן המתנות, כקדושת הגוף, ולכן, אם בהמה זו נקבה, וילדה בכור, הרי זה אינו קדוש, [שאין הבכור קדוש, אלא כשנולד מבהמת הדיוט], ואם שחט בהמה זו, אינו נותן ממנה את הזרוע הלחיים והקיבה לכהן, [שאין המתנות לכהן אלא מבהמת חולין]^ב.

ג.ד. אסורה בגיזה ועבודה.

כל זמן שהבהמה לא נפדית, היא אסורה בגיזה ועבודה, כבהמה שיש בה קדושת הגוף^ג, והנהנה ממנה הרי זה מעל בקדשים. [לדעת רבי אלעזר, כן דין כל הקדשים שיש בהם קדושת דמים, כגון בהמות שהוקדשו לבדק הבית, כלומר שהוקדשו על מנת שיפדו וינתנו המעות לבדק הבית, שהן אסורות בגיזה ועבודה. ומכל מקום אין מכאן ראייה

^א לאו בקדשי בדק הבית איירי אלא בהקדשין למזבח לדמיהן, דאין חילוק בין רישא לסיפא, אלא שזה קדם הקדשו למומו, וזה קדם מומו להקדשו, ואף על פי שעובר כשהקדיש בעל מום למזבח ... מכל מקום אשמעינן דינו, והתם מפרש מאי שטא מדקלא בעלמא ... [תוס'].

^ב פירש הקונטרס, קדושת דמים פוטרת מן הבכורה כקדושת הגוף, כדמפרש לקמן מקראי, דפוטרת מן הבכורה ומן המתנות. וקשה לפירוש, דהתם פטרינן בפסולי המוקדשין, אף על פי דנפדו, מדאיתקש לצבי ואיל, והכא דוקא בלא נפדו. אלא היינו טעמא בקדושת דמים, משום דכתיב גבי בכור, "בישראל", ובמתנות כתיב "מאת העם". [תוס'].

^ג ומכל מקום מבואר בברייתא בדף ט"ו, שהגוזזה או עובד בה, אינו לוקה על כך, כי הכתוב, "לא תעבד ... ולא תגז ...", אינו מדבר אלא בקדשים שקדשו קדושת הגוף, והאיסור האמור כאן, הוא מחמת הנאה מהקדש, כשאר נהנה מהקדש, ולא מחמת הכתוב "לא תעבד ... ולא תגז ...".

ה.ו. חלבה וולדה אסורים.

כל זמן שהבהמה לא נפדית, חלבה וכל וולדות שיוולדת, קדושים כמותה, ומאחר שנולדו מבהמה בעלת מום, שאין בה אלא קדושת דמים ועומדת לפדיון, כך הוולדות, אף על פי שבהם אין מום, קדושתם קדושת דמים כקדושת האם, ונפדים הם אף בלא שיפול בהם עצמם מום. [ואינם כבהמה שיש בה קדושת הגוף שאינה נפדית בלא מום], ואחר שנפדים דינם כחולין גמורים לכל דבר.

< ובכמה דברים אף קודם הפדיון היא קלה מבהמה שיש בה קדושת הגוף.

א.ב. פטורה מהבכורה ומן המתנות.

ז. השוחטה בחוץ פטור – כשוחט בהמת חולין בחוץ כי אין חיוב שחוטיו חוץ אלא בשוחט בחוץ בהמה הראויה להיקרב בפנים. ושוחט בהמה זו בחוץ פטור, אפילו המום שבה אינו מום המעכב קרבן מלהיקרב בדיעבד, כגון שמומה הוא דוקין שבעין, שלדעת רבי עקיבא, אם עלה למזבח קרבן שיש בו מום כזה, אינה יורד, מכל מקום בהמה זו, מאחר שהיה בה המום קודם הקדשה, לא חלה עליה מעולם קדושה להיקרב, ולכן השוחטה בחוץ פטור, כשוחט בחוץ דבר שאינו ראוי להיקרב בפנים.

ח. אינה עושה תמורה – כלומר אם אמרו עליה שתהא תמורת בהמת קדשים, אינה נעשית תמורה להיות קדושה קדושת הגוף^ד. שנאמר בעניין תמורה, "טוב בָּכַע או כַּע בְּטוֹב ... וְהִיָּה הוּא וְתִמּוּנָתוֹ יְהִיָּה קִדְשׁ", ללמד שאף רע, כלומר בעל מום, נעשה תמורה, ובתנאי שהיה מתחילה טוב, כלומר כשתחילה כשהוקדש לא היה בו מום, אבל רע מעיקרו, כגון זה שהיה בו מום קודם שהוקדש, אינו עושה תמורה^ה.

^ד העירוני שדברים אלו טעות הם, וכך צריך להיות: כלומר אם אמרו על בהמת חולין אחרת שתהא תמורת זו אינה נעשית תמורה. שנאמר ...

^ה עיקרא דהך סוגיא בפרק קמא דתמורה, ורבא סבר אין מזהירין מן הדין, ודריש התם בעניין אחר, ואביי לא חשיב ליה דינא ... ונקט הכא דרשא דאביי, לפי שפשוט לו יותר. [וכהאי גוונא איכא בסנהדרין, גבי אין רואין את הנעעים אלא ביום, ומייתי עלה דרשא דאביי דביום ולא בלילה, ושביק דרשא דרבא דמפיק ליה מלי ולא לאורין] ... [תוס'].

נאמר בתורה בפרשת אמור, "וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל אֶהְרֹן וְאֶל בְּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִקְרִיב קִרְבָּנוּ לְכָל נְדָרֵיהֶם וְלִכְל נְדָבוֹתָם אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לַה' לְעֹלָה. לְרִצְוֹנָם תִּמְּיָם זָכַר בַּבֶּקֶר בַּפְּשָׁבִים וּבַעֲוִיּוֹם. כָּל אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם לֹא תִקְרִיבוּ כִּי לֹא לְרִצְוֹן יִהְיֶה לָכֶם. וְאִישׁ כִּי יִקְרִיב זָבַח שְׁלָמִים לַה' לְפָלֵא נֶדֶר אוֹ לְנִדְבָה בַּבֶּקֶר אוֹ בַצֹּאן תִּמְּיָם יִהְיֶה לְרִצְוֹן כָּל מוֹם לֹא יִהְיֶה בוֹ. עֹוֹרֹת אוֹ שְׂבוּר אוֹ חֲרוּץ אוֹ יִבְלַת אוֹ גֶרֶב אוֹ יִלְפַת לֹא תִקְרִיבוּ אֵלָה לַה' וְאִשָּׁה לֹא תִתְּנוּ מִמֶּה עַל הַמִּזְבֵּחַ לַה'. וְשׂוֹר נֶשֶׁה שְׂרוּעַ וְקָלוֹט נְדָבָה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ וְלִנְדֹר לֹא יִרְצָה. וּמַעֲנֵד וְכַתּוּת וְנִתּוּק וְכֹרוֹת לֹא תִקְרִיבוּ לַה' וּבְאֲרָצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ. וּמִיָּד בֶּן נֶגֶר לֹא תִקְרִיבוּ אֶת לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל אֵלָה כִּי מִשְׁחָתָם בָּהֶם מוֹם בָּם לֹא יִרְצוּ לָכֶם", **ומכאן שבהמות בעלות מום פסולות להקרבה.**

אמנם, אם לא היו כתובים נוספים, ללמד דין זה, **היה מקום לומר, שלא פסלה תורה להקרבה, אלא רוב קרבנות הקרבים במקדש**, [ובבמה גדולה כנוב וגבעון, שהיא לעניין הקרבה כמקום המקדש], **אבל יש קרבנות שקרבים אף כשהם בעלי מומים, כי מסברא הם קלים משאר קרבנות. ולפיכך נאמרו עוד כתובים**, לפסול בהמות בעלות מום להקרבה, **ללמד שהן פסולות לכל הקרבנות, ולהלן יתבאר בעזה"י הכתובים הפוסלים בהמות בעלות מום גם לקרבנות שהיה מקום להתירן.**

ב. בכור.

מסברא היה מקום לומר, שהבכור שונה משאר קרבנות, שאין מקריבים אותם בעלי מומים, שכן הבכור מתקדש בבכורה אף כשהוא בעל מום, ואם כן היה מקום לומר, **שכשם שהוא מתקדש אף כשהוא בעל מום, כך הוא קרב למזבח גם כשהוא בעל מום.**

ולשלול סברא זו, כתבה תורה בפירושו, שגם הבכור אינו קרב כשהוא בעל מום, שנאמר, "כֹּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יוֹלַד בְּבָרְךָ וּבְצֵאֲנֶךָ הַזָּכָר תִּקְדִּישׁ לַה' אֲקִיֵּךָ לֹא תַעֲבֹד בְּבָכֶר שׂוֹכֵן וְלֹא תִגְזֹז בְּכוֹר צֹאֲנֶךָ. לִפְנֵי ה' אֲקִיֵּךָ תֹאכְלֶנּוּ שְׁנֵה בְשָׁנָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֶתְּךָ וּבֵיתְךָ. וְכִי יִהְיֶה בּוֹ מוֹם פֶּסֶחַ אוֹ עֵרָו כָּל מוֹם כֶּעַל לֹא תִזְבְּחֶנּוּ לַה' אֲקִיֵּךָ. בְּשַׁעֲרֵיךָ תֹאכְלֶנּוּ הַשְּׂמֵא וְהַסְּהוֹר יִחַדּוּ בְּכַזֵּיב וְכֹאֵיל. רַק אֶת דָּמּוֹ לֹא תֹאכַל עַל הָאֲרֶז תִּשְׁפְּכֶנּוּ בַּמַּיִם".

ג. מעשר.

מסברא היה מקום לומר, שמעשר שונה משאר בהמות, שאין מקריבים אותם בעלי מומים, שכן בהמה נעשית מעשר אף כשהיא בעלת מום, [שנאמר, "וְכָל מַעֲשֵׂר בָּקָר וְצֹאֵן כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט הַעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה'. לֹא

ט. אם מתה נפדית – ואפילו אינה ראויה אלא לאכילת כלבים, ואינה כקדשי הגוף, שאין פודים אותם להאכילם לכלבים, אלא נפדית לכל דבר.

י. אינה טעונה העמדה והערכה לפדיונה – ואינה כקדשי הגוף, שנפדים על ידי מום, שטעוניהם העמדה והערכה בפדיון.

<< **וכל זה קודם שהבהמה הזו נפדית, אבל אחר שהבהמה הזו נפדית, דינה כחולין גמורים לכל דבר**, [ולא כבהמות שהיו קדושות קדושות הגוף לקרבן, ונפדו מחמת מום שנפל בהם אחר הקדשם, שאף אחר שנפדו, אסורות בכמה דברים, כפי שיתבאר בעזה"י להלן] ולפיכך, אלו הדינים הנוהגים בה כחולין:

- א. חייבת בבכורה** – כלומר אם בהמה זו נקבה, וילדה בכור, הרי זה קדוש כמי שנולד מבהמת חולין גמור.
- ב. חייבת במתנות** – כלומר השוחט אותה חייב לתת ממנה לכהן זרוע לחיים וקיבה כדין שוחט בהמת חולין.
- ג-ד. מותרת בגיזה ועבודה** – כדין בהמת חולין גמור.
- ה-ו. חֲלָבָה וּוּלָדָה מותרים** – ואפילו נתעברה בעודה קדושה קדושת הגוף מאחר שילדה אחר שנפדית הוולד חולין גמור הוא.

כן דין רוב הבהמות שנפל בהם מום קבוע ואחר כך הקדישום. אולם יש יוצאים מן הכלל הזה, ואלו הם בכור בהמה ומעשר בהמה, שאף על פי שקדם המום לקדושה, [כגון שנולד הבכור במומו, ויצא העשירי בעל מום], **חלה עליהם קדושה חמורה**, [שכן הבכור הרחם מקדשו, בין תם ובין בעל מום. ובמעשר נאמר "לא יבקר בין טוב לרע", ללמד שבין תם ובין בעל מום, העשירי, הרי זה קדוש], אלא שאינם קרבים, אלא נאכלים בלבד בכל מקום, אבל אסורים בשאר דברים.

הקדיש זכר לדמיו

לדברי רבא, המקדיש איל לדמיו, כלומר שלא יקרב הוא עצמו, אלא ימכרוהו, ובדמים שיקבלו תמורתו יביא קרבן עולה, מאחר שהוא עצמו ראוי להיקרב לעולה, הוא עצמו **קדוש קדושת הגוף**, וקרב עולה, ואינו נמכר.

בהמות בעלות מום פסולות לכל הקרבנות

א. רוב הקרבנות שבמקדש.

יבקר בין טוב לרע... " כלומר לא יבדיל בין תם לבעל מום, ואיזה שיצא עשירי יהיה קדוש], ואם כן היה מקום לומר, **שכשם שהוא מתקדש אף כשהוא בעל מום, כך הוא קרב למזבח גם כשהוא בעל מום.**

ומכל מקום יש ללמוד בגזרה שווה, שאין הדין כן, ואף מעשר בהמה אינו קרב כשהוא בעל מום, שנאמר בעניין

מעשר בהמה לשון העברה, [וְיָכַל מְעַשֵׂר בְּקָרָא וְצֹאן כָּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט הַעֲשִׂירִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה'"], **וכן נאמר בעניין בכור**, [וְיִהְיֶה בְּכֹרֶךָ כָּל פֶּטֶר רְחֵם לַה' וְכָל פֶּטֶר שֶׁנֶּרְבָּה בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַה'"], **והרי זה מלמד בגזרה שווה, שכשם שהבכור אינו קרב כשהוא בעל מום, כך מעשר בהמה אינו קרב כשהוא בעל מום.**^א

ד. תמורה.

מסברא היה מקום לומר, שבהמה שהיא תמורת קדשים^ב שונה משאר בהמות, שאין מקריבים אותם בעלי מומים, שכן בהמה מתקדשת להיות תמורה אף כשהיא בעלת מום, [שנאמר, "לא יחליפנו ולא ימיר אתו טוב בְּרַע או רַע בְּטוֹב וְאִם הָמֵר יִמִּיר בְּהֵמָה בְּהֵמָה וְהָיָה הוּא וְתִמְוֹרְתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ"], כלומר אם עבר והמיר טוב ברע או רע בטוב, הרי זה מומר, ורע היינו בעל מום], ואם כן היה מקום לומר, **שכשם שהיא מתקדשת אף כשהיא בעלת מום, כך היא קרבה למזבח, גם כשהיא בעלת מום.**

ומכל מקום יש ללמוד בהיקש, שאין הדין כן, ואף תמורת קדשים אינה קרבה כשהיא בעל מום, שנאמר "וְהָיָה הוּא וְתִמְוֹרְתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ", להקיש את התמורה לזה שהמירה בו, וללמד, שכשם שהראשון אינו קרב כשהוא בעל מום, כך תמורתו אינה קרבה כשהיא בעלת מום.^ג

ה. וולדות קדשים.

מסברא היה מקום לומר, שבעלי מומים שנולדו מבהמות קדשים, מאחר שקדושתם מחמת האם שהיא קרבה, גם הם יקרבו למרות מומם.

ומכל מקום יש ללמוד בהיקש, שאין הדין כן, כמו שדרש תנא דבי רבי ישמעאל את הכתוב, "רק קדשין אֲשֶׁר יִהְיוּ

^א מצוי למימר תחת תחת מקדשים, ולפי שהמעשר ובכור שוין בכמה עניינים, נקט העברה העברה. [תוס'].

^ב בהמה חולין שאמרו עליה, זו תהא תמורת בהמת קדשים אחרת, הרי זו מתקדשת, שנאמר, "ואם המר ימיר בהמה בבהמה וְהָיָה הוּא וְתִמְוֹרְתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ", והיא נקראת תמורה.

^ג לכאורה יש ללמוד זאת גם מההיקש המבואר באות ה'. שו"ר שבעין זה כתבו התוס' שהבאתי בהערה הבאה.

^ד אינו מן הברייתא בתמורה ... ורבא מפרש כן בפני עצמו. ולקמן בשמעתין יש ברייתא אחרת דמפקא תמורת וולדות מזכר ונקבה, ופליגא אתנא דבי רבי ישמעאל דהכא ... וההוא תנא נמי נפקא שפיר שהקיש תמורת וולדות לגוף הקרבן, דבגוף הקרבן איירי, אם זכר ואם נקבה, אלא דמיתורא דרשינן נמי תמורת וולדות, ומהשתא לא צריכא להקישא דלעיל דמקיש תמורתו לו. [תוס'].

לה"י, או שכוונת הכתוב גם לזו וגם לזו.

כל הקדשים שקדם הקדשם למום קבוע

בהמה תמימה בלא מום [קבוע], שהקדישה לקרבן חלה עליה קדושת הגוף, ומעתה אף אם ייוולד בה מום קבוע, שמחמתו לא תקרב, ותצא לפדיון, מכל מקום כשתפדה לא תעשה כחולין גמורים, אלא חלוקה משאר חולין בדברים הבאים:

א-ב. פטורה מן הבכורה ומן המתנות – כלומר, אם בהמה זו נקבה, וילדה בכור, הרי זה אינו קדוש, ואינו כמי שנוולד מבהמת חולין. וכמו כן השוחט בהמת קדשים שנפדית מחמת המום, פטור מלתת ממנה לכהן זרוע לחיים וקיבה, ואינו כשוחט בהמת חולין.

והטעם לכך, **כי נאמר בעניין פסולי המוקדשים**, [הם קדשים שנפדו מחמת מומם], "אֵךְ כַּאֲשֶׁר יֵאָכֵל אֶת הַצְּבִי וְאֶת הָאֵיל כִּן תֹּאכְלֵנוּ", **להקיש אותם לצבי ואיל, וללמד, שכשם שצבי ואיל פטורים מן הבכורה ומן המתנות**, [שלעניין בכורה נאמר "וּבְכֹרֶת בְּקֶרֶךְ וְצֹאנֶךָ" ולעניין מתנות נאמר "אִם שׂוֹר אִם שֶׁה", וצבי ואיל אינם בכלל אלו], **כך פסולי המוקדשים, פטורים מן הבכורה ומן המתנות.**

והסיבה שהוצרכה תורה להקיש את פסולי המוקדשים לחיות הטהורות שתי פעמים, (א) "הַצְּבִי" (ב) "הָאֵיל", ולא די היה להקישם להן פעם אחת, כי אם היה היקש אחד, היה מקום לומר, שלא הוקשו אלא לעניין זה שיהיו פטורים מן הבכורה, שאינה דבר הנוהג בכל, שכן אינה נוהגת אלא בוולדות זכרים, ומאחר שאינה נוהגת בכל, לכן לא תהא נוהגת בפסולי המוקדשים, אבל מתנות, הנוהגות בכל הבהמות, תהיינה נוהגות גם בפסולי המוקדשים, לכן הקישם הכתוב פעם שניה לחיות הטהורות, ללמד, שאף לעניין מתנות הוקשו, ופסולי המוקדשים פטורים מן המתנות.

ומכל מקום, אף שהוקשו פסולי המוקדשים לצבי ואיל, לפוטרים מן הבכורה ומן המתנות כצבי ואיל, **לא הוקשו להן לכל דבר אף להקל, כגון שיהא חֲלָב פסולי המוקדשים מותר כחֲלָב חיה, ושיהא מותר לשחוט פסולי המוקדשים אותו ואת בנו ביום אחד**, כמו שמותר לשחוט חיות טהורות אותו ואת בנו ביום אחד.^א

< **והסיבה שלא הוקשו להן לעניין זה, שיהא חלבם מותר כחלב חיה.**

דעת תנא דבי לוי	דעת רבי שמעון במשנה בתמורה	דעת חכמים במשנה בתמורה	
טעונים העמדה והערכה	טעונים העמדה והערכה	לדברי רבי יוחנן טעונים העמדה והערכה ולדברי ריש לקיש אינם טעונים העמדה והערכה	קדשי מזבח שנפל בהם מום אחר הקדשם
טעונים העמדה והערכה	אינם טעונים העמדה והערכה	אינם טעונים העמדה והערכה	קדשי מזבח שהיה בהם מום מעיקרם קודם הקדשם
טעונים העמדה והערכה	אינם טעונים העמדה והערכה.	טעונים העמדה והערכה	קדשי בדיק הבית

והנה במשנתנו מבואר, שקדשי מזבח שהיה בהם מום קודם הקדשם, יפדו, אבל קדשי מזבח שנפל בהם מום אחר הקדשם, לא יפדו, אלא יקברו.

- **ונמצא, שלדברי רבי יוחנן, משנתנו היא כדעת כל התנאים במשנה במסכת תמורה**, כי כולם מודים שקדשים שנפל בהם מום אחר הקדשם טעונים העמדה והערכה, ולכן אם מתו ואי אפשר להעמידם, לא יפדו, וכולם מודים שאם היה בהם מום מתחילה, אינם טעונים העמדה והערכה, ואף כשמתו, בני פדיון הם. [אבל לדעת תנא דבי לוי, אלו ואלו טעונים העמדה והערכה, ואינם בני פדיון, והוא חולק על הדין המובא ברישא של משנתנו, שקדשים שהיה בהם מום קודם שהוקדשו ומתו נפדים].

- **ולדברי ריש לקיש, משנתנו היא רק כדעת רבי שמעון במשנה במסכת תמורה**, האומר, שקדשים שנפל בהם מום אחר הקדשם טעונים העמדה והערכה, ולכן אם מתו לא יפדו, וקדשים שהיה בהם מום מתחילה, אינם טעונים העמדה והערכה, ואף כשמתו, בני פדיון הם. [אבל לדעת חכמים, אלו ואלו בני פדיון, ואינם טעונים העמדה והערכה, והם חולקים על הדין המובא בסיפא של משנתנו, שקדשים שנפל בהם מום אחר הקדשם אינם נפדים. ולדעת תנא דבי לוי, אלו ואלו טעונים העמדה והערכה, ואינם בני פדיון, והוא חולק על הדין המובא ברישא של משנתנו, שקדשים שהיה בהם מום קודם שהוקדשו, ומתו, נפדים].

דף ט"ו

^א לא מצי למיפרד, מה צבי ואיל טעון כסוי, אף פסולי המוקדשין כן, דבהדיא דרשינן פרק כיסוי הדים, גבי פסולי המוקדשין, על הארץ תשפכנו כמים ... [תוס'].

מחמת המום "תִּזְבַּח" ללמד שאין בהם אלא היתר שחיטה לאכול, אבל אין בהם היתר גיזה ועבודה אחרת. ויש אומרים, שדין זה נדרש מהכתוב, "תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ", המלמד, שאין לך בבהמות אלו היתר, אלא אכילה אחר הזביחה, אבל גיזה ועבודה שקודם לכן אסורה. והעובר על כך, וגוזז או עובד בה, לוקה ארבעים, שנאמר, "לא תֵעָבֵד ... וְלֹא תִגֹז ...".

ה. **חֲלָבָה אֲסוּר** – שנאמר בעניין קדשים הנפדים מחמת המום "וְאָכַלְתָּ בְשָׂרָהּ", ללמד שאין בהם אלא היתר אכילת בשר, אבל אין בהם היתר חלב. ויש אומרים, שדין זה נדרש מהכתוב, "תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ", המלמד, שאין לך בבהמות אלו היתר, אלא אכילה אחר הזביחה, אבל חליבה שקודם לכן, אסורה.

ו. **וּלְדַה אֲסוּר** – כשנתעברה בעודה קדושה קדושת הגוף, אף שילדה אחר שנפדית, מאחר שנתעבר הוולד בקדושה הרי זה אסור, [אבל אינו קדוש להיקרב]. ולהלן יתבאר בעזה"י מה דינו של הוולד. [ומה שנתעברה וילדה אחר הפדיון, הרי הוא חולין גמורים, כוולד צבי ואיל].

ח. **עוֹשֵׂה תְמוּרָה** – שנאמר בעניין תמורה "טוֹב כָּרַע אוֹ כַע בְּטוֹב ... וְהִיָּה הוּא וְתִמְוִרְתּוֹ יִהְיֶה קִדְשׁ", ללמד שאף רע, כלומר בעל מום, נעשה תמורה^א, ובתנאי שהיה מתחילה טוב, כלומר כשתחילה כשהוקדש לא היה בו מום. [ולבדף ט"ז יתבאר בעזה"י, שיש חילוק בין תמורה שנעשית קודם שנפדית הראשונה, לבין תמורה שנעשית אחר שנפדית הראשונה].

< **ויש כמה דינים הנוהגים בה רק קודם פדיונה:**

ו. **וּלְדַה קְדוֹשׁ** – כשנתעברה הבהמה וגם ילדה קודם הפדיון, הוולד קדוש. [ולהלן יתבאר בעזה"י, ש"א שהוולד הזה קרב בעצמו. וי"א שאינו קרב בעצמו אלא קדוש להביא קרבן בדמיו]. **ואינו נפדה תמים**, אלא כשייפול בו מום. **ואין מתפיס בו קדושה אלא לאותו קרבן שהיתה האם עומדת לו**. [שכן בעניין בכור מבואר, שאין מתפיס בו קדושה אחרת^ב, שנאמר, "אֵךְ בְּכוֹר אֶשֶׁר יִבְכֹּר לְה' בְּבִהְמָה

^א העירוני לתקן: עושה תמורה. כלומר אם אמרו על בהמת חולין שיתהא תמורת זו בהמת החולין מתקדשת להיות תמורה.

^ב פירוש משנולד, אבל במעי אמו יכול לשנותו לזבח אחר ... ומכל מקום ילפינו מיניה שפיר ולדות פסולי המוקדשין, דאין משנן לזבח אחר אפילו במעי אמן למאן דאמר במעי אמן הן קדושין, כמו שאין יכול לשנות בכור משחלה עליו קדושת בכור, הכי

- **מתחילה אמרו** שדין זה למד **מהמיעוט** האמור בעניין "אֵךְ", הבא ללמד, שלעניין זה אין להקיש פסולי המוקדשים לצבי ואיל. [אולם דחו זאת כי הכתוב הזה בא ללמד דין אחר כמבואר להלן].

- **ולמסקנה**, דין זה למד, **ממה שנאמר** בעניין בכור בעל מום, "רק את דָּמוֹ לֹא תֹאכַל עַל הָאֶרֶץ תִּשְׁפְּכֵנוּ כְּמִים", שעל כרחק אין כוונת הכתוב לדם ממש, כי דין פשוט הוא שהדם אסור שהרי גם דם צבי ואיל שהוקש להם אסור ועל כרחק אם בא הכתוב לאסור איזה דבר בא לאסור דבר שמותר בצבי ואיל והוא החֶלֶב. [והסיבה שנכתב האיסור הזה בלשון "דם", ולא בלשון "חלב" "רק את חלבו לא תאכל", כי אם היה כתוב בלשון חלב, היה מקום לומר, מאחר שהוקשו פסולי המוקדשים לצבי ואיל שחלבם מותר, הרי זה מלמד שחלבם של פסולי המוקדשים אינו כחלב בהמות שיש בו איסור כרת, ומה שאסרה אותו תורה, לא אסרה אלא באכילה בלבד, אבל עתה, שנאמר האיסור בלשון "דם", יש ללמוד, שכשם שהדם אסור באיסור כרת, כך חֶלֶב פסולי המוקדשים, אסור באיסור כרת, כשאר חלב בהמות].

< **והסיבה שלא הוקשו לעניין זה, שיהא מותר לשחוט אותו ואת בנו ביום אחד**, כמו שמותר לשחוט חיה אותה ואת בנה ביום אחד.

- **מתחילה אמרו**, שדין זה למד **מסברא**, שכן בהמות פסולי המוקדשים שנפדו, הן בהמות שמצד אחד הן חולין, ומצד שני הן קדשים, ואם כן, בכל דבר שבהמות חולין חלוקות מבהמות קדשים, ואינך יודע איך לדון את אלו, הקש אותם לצבי ואיל שדינם כצד אחד, להכריע בדבר, אבל בכל דבר שדין בהמות חולין ודין בהמות קדשים שווה, דין פשוט הוא שגם פסולי המוקדשים דינם כן, ואפילו דין צבי ואיל שונה מהן, ומאחר שבין בבהמות חולין, ובין בבהמות קדשים, נוהג בהם איסור אותו ואת בנו, גם בבהמות פסולי המוקדשים, יהא נהג איסור אותו ואת בנו. [אולם דחו זאת, כי אם סברא זו אמת, מדוע צריך הכתוב ללמד, שחלב פסולי המוקדשים אסור, ואינו כחלב צבי ואיל המותרים, הלא מסברא זו ניתן ללמוד זאת].

- **ולמסקנה**, דין זה למד **מהמיעוט** האמור בעניין, "אֵךְ", הבא ללמד, שלעניין זה אין להקיש פסולי המוקדשים לצבי ואיל.

ג-ד. **אסורה בגיזה ועבודה** – שנאמר בעניין קדשים הנפדים

לא יקדיש איש אתו אם שור אם פה לה' הוא", ויש ללמוד

בגזרה שווה שכשם שבכור שנאמר בו, "כל הבכור ... נכי יקנה בו מום ... בשעריך תאכלנו", אין מקדישו לדבר אחר, כך וולדות פסולי המוקדשים, שנאמר בהם, "בכל שעריך", לא יתפס בהם קדושה לדבר אחר ממה שהיו עומדים לו]. **וחלבו אסור.**

ז. השוחטה בחוץ חייב – כשהמום שבה אינו מום שמעכבה מלהיקרב בדיעבד, כגון שמומה הוא דוקין שבעין^נ, שלדעת רבי עקיבא, אם עלה למזבח קרבן שיש בו מום כזה, אינה יורד, ומשום כך נחשב הקרבן הזה כראוי להיקרב בפנים, שהשוחטו בחוץ, חייב כרת של שחוטו חוץ. **אבל אם המום שבה מעכבה מלהיקרב אף בדיעבד, השוחטה בחוץ פטור.**

ט. מתה מעצמה תקבר – שנאמר בעניין קדשים הנפדים מחמת המום **"ואכלת"**, **ללמד שאינם נפדים** אלא לאכילת אדם, אבל אם מתו מעצמם, ואינם ראויים לאכילת אדם, אינם נפדים **להאכילם לכלבים** ונקברים. **וטעם נוסף** לכך שאינם נפדים, **כי פדיונם טעון העמדה והערכה**, ואחר מיתה אי אפשר להעמידם. [אבל אין לומר, שלדעת התנא של המשנה, באמת פדיונם אינו טעון העמדה והערכה, ורק משום שאין פודים קדשים להאכילם לכלבים אינם נפדים, כי אם כן, לא היה צריך לשנות "ואם מתו אינם נפדים", אלא, "ואם נעשו טרפה אינם נפדים", שזהו האופן שאף שניתן להעמידם אינם נפדים, משום שלא יהיו מותרים לאכילת אדם אלא לכלבים, ואם זו הסיבה היחידה שאינם נפדים, היא קיימת גם באופן הזה]. **ויש אומרים, שהכתוב "ואכלת"**, **נדרש באופן אחר**, [כמבואר לעיל לעניין גיזה עבודה וחלב], **ואם כן פודים את הקדשים אף להאכילם לכלבים, והסיבה שבהמת קדשים שנפל בה מום ומתה אינה נפדית אלא נקברת, אינה אלא משום שהפדיון טעון העמדה והערכה**, ואחר מיתה אי אפשר להעמידה.

י. טעונה העמדה והערכה לפדיונה – שנאמר בעניין קדשים הנפדים מחמת המום, **"והעמיד את ההמה לפני הפהו. והעריך הפהו אֶתָּה בֵּין טוֹב וּבֵין כַּעַץ כְּעָרְכָן הַפְּהוּ בְּ יָהִיָּה"**, ללמד, שאינם נפדים אלא בהעמדה והערכה, ואחר מיתה אי אפשר להעמידה.

נמי פסולי המוקדשין, שהרי קדושין כבר, אין יכול לשנות בזבח אחר, אפילו למאן דאמר בהוייתו קדושין, לא דמו לבכור קודם שנולד, דהני עומדין ליקדש מכח אמן שקדושה כבר. [תוס'].

^נ בדף ל"ח יתבאר בעזה"י מהו מום זה.

ולדות קדשים ותמורות קדשים

בעניין קרבן שלמים נאמר, "ואם זבח שלמים קרבנו אם מן הבקר הוא מקריב **אם זכר אם נקבה** תמים יקריבנו לפני ה'".

וללמד שהשלמים קרבים גם מהזכרים וגם מהנקבות, די היה לכתוב, "ואם זבח שלמים קרבנו אם מן הבקר הוא מקריב **אם זכר אם נקבה** תמים יקריבנו לפני ה'", שכן, כל זמן שלא נאמר שהם קרבים רק ממין אחד, יודעים אנו שהם קרבים מכל המינים, והסיבה שכתבה תורה "אם זכר אם נקבה", לרבות את הדברים הבאים:

"אם זכר" – לרבות את הוולד², כלומר שהמקדיש בהמה לשלמים, **וילדה, גם הוולד קרב שלמים.**

"אם זכר" – לרבות את הוולד גם כשיש באמו מום, כלומר המקדיש בהמה לשלמים, ולאחר מכן נפסלה מחמת המום, וילדה [קודם שנפדית], אף שהאם אינה קרבה לשלמים, הוולד **קדוש לשלמים**. [י"א שהוולד עצמו קרב שלמים. וי"א שהוולד עצמו אינו קרב, אלא קדוש כאמו, שהיא נפדית על ידי המום, ומביאים בדמיה קרבן, כך ממתנינים לוולד עד שיפול בו מום, ואז פודים אותו, ומביאים בדמיו נדבה].

"אם נקבה" – לרבות את התמורה, כלומר שהמקדיש בהמה לשלמים, **והמיר בה בהמה אחרת, גם התמורה קרבה שלמים.**

"אם נקבה" – לרבות את התמורה, גם כשהמירה **בבעל מום**, כלומר המקדיש בהמה לשלמים, ולאחר מכן נפסלה מחמת המום, ואחר כך [קודם שנפדית], המיר בה בהמה אחרת, אף שהראשונה אינה קרבה לשלמים, התמורה **קדושה לשלמים**. [ולכאורה גם בדינה נחלקו, אם היא עצמה קרבה או שמביאים קרבן בדמיה אחר שייפול בה מום, כמו שנחלקו בדין וולד בעלת מום. אולם התוס' בתחילת דף ט"ז כתבו, שבזה הכל מודים שהתמורה עצמה קרבה. וכתבו שגם רש"י פירש כן].

ולדות קדשים שנפדו מחמת מום

כבר נתבאר לעיל [באותו ר¹], שבהמה שנתקדשה קדושת

¹ ואי קשיא, תיפוק ליה מ"אשר יהיו לך", [לעיל דף י"ד]. תריץ, תנאי היא, איכא דמיייתי לה מהכא, ואיכא דמיייתי לה מהכא, והכי מפרש במסכת תמורה בפרק אלו קדשים. [רש"י].

הגוף להיקרב, ולאחר מכן נולד בה מום קבוע, ונפדית, הולדות שנתערבה קודם פדיון וילדה אחר הפדיון אסורים, [אבל אינם קדושים], ולהלן יתבאר בעזה"י מה דינם.

לדעת רב הונא – להקריבם אי אפשר, כי מכח קדושה דחוייה באו, [שכן תחילה כשהקדישו את האם לקרבן, היתה ראויה להקרבה, ולאחר מכן נדחית מהקרבה משתי סיבות. (א) נפל בה מום. (ב) נפדית], וכלל בדינו, שכל שקדש להקרבה, ונדחה, שוב לא יקרב בעצמו, [והוא הדין לוולד, שקדושתו באה מכח קדושה דחוייה של אמו]. וכמו כן לפדותם אי אפשר, כי כבר פקעה מהם קדושתם בפדיון האם^א, וקדושה שנתרה בהם, קלושה היא, ואינה ראויה להיתפס על פדיונה, ולכן אי אפשר לפדותה. ומאחר שהולדות אינם ראויים לא להקרבה ולא לפדיון, **כונסים אותם לכיפה** [=חדר צר] בלא מים ובלא מזון, **והם מתים ברעב**.

דף ט"ז

תמורת קדשים שנפל בהם מום

קדשים שקדשו קדושת הגוף, עושים תמורת אף אם נפל בהם מום [כמו שנתבאר לעיל] ולא רק קודם פדיונם אלא אף אחר פדיונם נתפסת קדושה בתמורתם אלא שיש חילוק בין תמורת קדשים שנפל בהם מום ועוד לא נפדו לתמורת קדשים שכבר נפדו.

< **בהמה הנעשית תמורה, לקדשים שנפל בהם מום, ועדיין לא נפדו, הרי זו מתקדשת**, [וקרבה בעצמה, או שמביאים קרבן בדמיה, אחר שייפול בה מום ותפדה^ב].

< **ובהמה שנעשית תמורה, לקדשים שנפל בהם מום, וכבר נפדו**, [שיש בהם קדושה מועטת לכמה דברים, כגון לאיסור גיזה ועבודה], לדעת רב נחמן אמר רבה בר אבון, תמורה זו **נאסרת**, אבל אי אפשר, לא להקריבה, ולא לפדותה, [להקריבה אי אפשר, כי היא תמורה של בהמה שיש בה קדושה דחוייה, שנפל בה מום ונפדית. ולפדותה אי אפשר, כי מאחר שקדושתה מועטת, אינה תופסת פדיונה, ולכן אינה יוצאת לחולין], **ולפיכך דינה שתמות**.

וכן שנינו בברייתא, שתמורת פסולי המוקדשים, [שנעשית תמורה אחר שנפדו המוקדשים], הרי זו מתה, ועליה נאמר, "ממַעַלֵי הַגֶּחָה ... טָמְאָה", ללמד, שיש בהמה שיש בה סימני טהרה, והיא טמאה, וזו היא תמורת פסולי המוקדשים הזו. [ולהלן מבואר, שמהכתוב הזה יש ללמוד, שדינה של תמורה זו למיתה, כי בכתוב הזה הקישוה לחמש חטאות המתות, שגם הן דינן למיתה].

ואין לומר שתהא מותרת לבעליה כשייפול בה מום, כדין תמורת בכור ומעשר, שאינן קרבות אלא נאכלות לבעלים אחר שייפול בהן מום, כי יש הבדל בין תמורת בכור ומעשר, שהן תמורה לדבר שגם הוא עצמו נאכל לבעלים

ולדברי בני מערבא [=בני ארץ ישראל] שאמרו **משמו של רבי חנינא** – מאחר שקודם פדיון האם יש בוולדות קדושה כמו באם, כדי שלא תפקע מהם קדושתם בפדיון האם, **סמוך לפדיון האם מתפיס בהם קדושה, לשם אותו זבח** [שעמדה לו האם], ובכך קדושה שהיתה בוולד מחמת האם אינה פוקעת ממנו, ויש בו קדושה כמו שהיתה באמו [אחר המום] עד פדיונה, שהיא קדושת דמים, ולפיכך **ימתין לוולד עד שיהא בו מום, ויפדה אותו**.

- **וי"מ שלדברי לוי, הסיבה שרב הונא לא הסכים לתקנת רבי חנינא, כי אם היתה תקנה כזו לוולדות קדשים שנפדו על ידי מום, יש לחוש שלא ימהר לפדות את האם, כי יאמר, אפילו תתעבר בינתיים קודם הפדיון, ותלד אחר הפדיון, לא אפסיד את הוולד, ובתוך כך שיתעכב מלפדות, עלול להיכשל, ולאכול את האם בקדושתה**, אבל עתה, שידע שאם תתעבר קודם הפדיון, ותלד אחר הפדיון, יפסיד את הוולד, ימהר לפדותה, כדי שלא תתעבר קודם הפדיון.

- **וי"מ שלדברי לוי, הסיבה שלא התיירו חכמים להניח את הוולדות האסורים כמו שהם, אלא אמרו שיכניסום לכיפה למות** [כדברי רב הונא], או עשו תקנה לפדותם [כדברי רבי חנינא], **כי אם לא היו מתקנים דבר, אלא מתירים להניח וולדות אסורים אלו כמות שהם, עלולים להיכשל בהם, על ידי שיגדלו מהם עדרים עדרים, שילדו גם אותן ולדות, ולדות אחרים, ויבוא לאכול**

^א דהאי דאסורין, גורה בעלמא הוא [כיי"מ השלישי להלן] ... אבל מדאורייתא עובר ירך אמו הוא, ופקעה קדושתן בפדיון אמן ... [רש"י].

^ב עיין מה שכתוב לעיל בדף ט"ו.

כשיש בו מום, לבין תמורת שאר קדשים, שהן תמורות לדבר שאינו נאכלים לבעלים כשיש בו מום.

חטאות המתות

הלכה למשה מסיני, שבחמישה אופנים, תהא בהמה קדושה בקדושת חטאת, ולא קריבה למזבח, ולא נפדית להדיוט, אלא אסורה בהנאה לכל, ודינה למיתה, [על ידי שכוונסים אותה לכיפה בלא אוכל ושתיה], ואלו הן. (א) וולד חטאת. (ב) חטאת שמתו בעליה. (ג) תמורת חטאת. (ד) חטאת שנתכפרו בעליה, [כגון שאבדה זו, והביאו אחרת תחתיה, ואחר כך נמצאת הראשונה]. (ה) חטאת שעברה שנתה, ושוב אינה ראויה להקרבה.

ומלבד הלכה למשה מסיני, נרמז דין זה בכתוב, "וממפריסי הפקסה ... טמא", המלמד, שיש בהמה שיש בה סימני טהרה, ובכל זאת טמאה היא ואסורה.

- י"א שהסיבה שנרמז דין זה בכתוב, ולא די בהלכה למשה מסיני, כי מהלכה לא ידענו אלא שחטאות אלו אסורות, אבל עדיין לא ידענו שהאוכל אותן לוקה, לכך נזכרו בכתוב הזה, שנאמר בו, "אך את זה לא תאכלו", ללמד, שהאוכל אותן לוקה, כעובר על שאר איסורי לא תעשה שבתורה.

- וי"א שהסיבה שנרמז דין זה בכתוב, כדי להקישו לדין תמורת פסולי המוקדשים, הנרמז בכתוב הקודם, "וממפריסי הפקסה", וללמד, שכשם שהחטאות הללו דינו למיתה, כך תמורת פסולי המוקדשים דינה למיתה.

אשמות הרועות

הלכה למשה מסיני, שכל דבר הגורם לחטאת שתמות, גורם לאשם שלא תקרב, אלא תרעה^א עד שייפול בה מום, ויביאו בדמיה קרבן נדבה.

המקבל צאן ברזל

המקבל צאן ברזל, הוא המקבל צאן מחבירו בהלוואה, כלומר שמקבל את הצאן על מנת שבסוף הזמן ישיב למלווה כסף [או שווה כסף], כפי מה שהיה הצאן שווה בשעת הקבלה, [ולא יחזיר את הצאן כפי שוויו בשעת ההחזרה].

וכשהמקבל הזה [=הלווה], מתחייב לחלוק את הוולדות

^א אומר רבינו תם, דרעייה מדרבנן היא, ולפי שתקנו חכמים רעייה, נקט בכל דוכתא באשם רועה. אבל הילכתא הכי איתא מדאורייתא, דכל שבחטאת מתה באשם קרב עולה ... [תוס'].

^ב כן פירש רש"י את הדין, "אין מקבלים צאן ברזל מישראל". והתוס' כתבו, ונראה כמו שפירש רבינו תם, [להעמיד את הדין הזה באופן] שהיא רבית דאורייתא, שפסק דמים על הצאן, ופסק דמי השבח, וקבל עליו לתת בכל שנה ושנה, בין יהא שם שבח, בין לא יהיה, ורבית גמורה היא, דהיינו רבית קצוצה. [תוס'].

^ג מלשון הגמרא משמע, שהסיבה שהצאן נחשבות כשייכות לגוי, כי בפועל יטרוף אותו. ודבר זה צ"ע, שכן לא מצינו בעלי חיים כסתם צאן שיהיו משועבדים

בכורה בוולדות ובוולדי וולדות

של צאן ברזל שקיבל ישראל מגוי

- אביי היה סבור, שכל שאין לגוי חלק גמור בגוף הבהמה, אף שהיא ממושכנת לו לחובו, ויכול לטרוף אותה בחובו, אינו נחשב כשותף בה, שיהיו ולדותיה פטורים מן הבכורה, ולכן, המקבל צאן ברזל מן הגוי בהלוואה גמורה, [באופן המבואר לעיל, שהקבלה היא על מנת להחזיר לגוי את שווי הצאן כפי שהיה בשעת הקבלה], מאחר ששוב אין לגוי חלק בגוף הצאן, הוולדות הבכורים של הצאן מתקדשים להיות בכורים. ורק כשאין קבלת הצאן בהלוואה גמורה, ועדיין יש בהם לגוי חלק, כגון שאין ישראל מקבל עליו להחזיר לגוי את שווי הצאן כמו שהיה בשעת הקבלה, אלא עליו להחזיר את הצאן כמו שהם, [ואפילו יזולו, ואם יאבדו באונס אינו צריך לתת אחרים תחת האבודים], באופן הזה בלבד, הוולדות הבכורים של הצאן אינם מתקדשים, כי יש לגוי חלק בצאן.

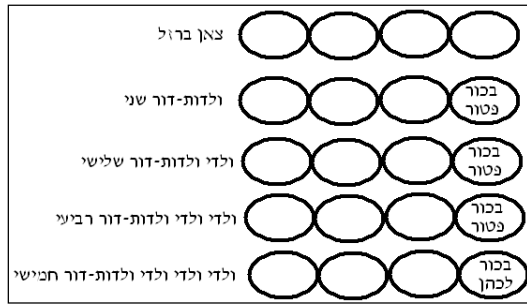
- אולם רבא הוכיח, שאף כשאין לגוי חלק בגוף הצאן, כגון שקיבל ממנו ישראל צאן ברזל בהלוואה גמורה, [באופן המבואר לעיל, שהקבלה היא על מנת להחזיר לגוי את שווי הצאן כפי שהיה בשעת הקבלה], מאחר שהצאן ממושכנת לחובו של הגוי^ג, ויכול לטרוף אותם בחובו^א, [אם לא ישלם

לו הישראל מה שקיבל עליו לשלם], **די בכך, כדי להחשיב אותו כמי שיש לגוי בהן חלק, ולכן וולדות בכורים שילדו הצאן, אינם מתקדשים.**

ולהלן יתבאר בעזה"י עד כמה דורות של צאן הגוי רגיל לטרוף כנגד חוב הקבלה של ישראל כשאין לישראל כסף לשלם לו.

< לדברי רב הונא :

דעת תנא קמא – בדרך כלל, כשאין לישראל כסף לשלם לגוי את חוב קבלת צאן ברזל, הגוי רגיל לטרוף את הצאן שמסר לישראל, וגם את הוולדות שלהם [של חלקו של ישראל], ולפיכך, מאחר שיש לגוי חלק גם בדור השני [אף בחלקו של ישראל], גם הדור השלישי [הנוולד מבהמות של דור שני של חלקו של ישראל] **אינו מתקדש בבכורה, משום שנולד מבהמות שהם בהמות שיש לגוי בהם חלק, ורק דור רביעי, הנוולד מבהמות של דור שלישי של חלקו של ישראל, מתקדש בבכורה, כי הוא נולד מבהמות שאין הגוי טורף, ונחשבות לגמרי של ישראל.**

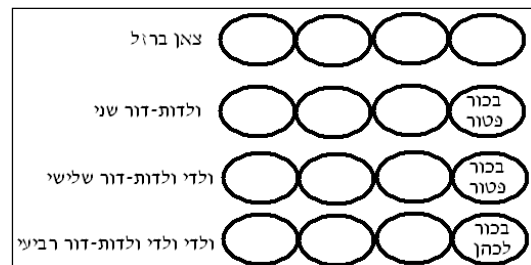

ולדעת רבן שמעון בן גמליאל – בדרך כלל, [כשישראל לא פירש לגוי כלום], הגוי רגיל לטרוף גם דור שלישי, ולכן גם בכורות של דור רביעי, אינם מתקדשים, כי נולדו מבהמות שעומדות לגביית הגוי, ורק בכורות של דור חמישי מתקדשים, כי הם נולדים מדור רביעי, שאין הגוי טורפם. וכשישראל אמר לגוי בפירוש, שאם לא ישלם לו, יטרוף גם מהוולדות, בזה הגוי רגיל לטרוף אפילו דור עשירי ויותר, ולכן לעולם הוולדות אינם מתקדשים בבכורה, אלא אם כן נולדו אחר שישראל שילם לגוי כל חובו].

< לדברי רב יהודה :

דעת תנא קמא – בכל אופן, בין כשלא אמר ישראל לגוי שיוכל לגבות מהוולדות, ובין כשישראל אמר לגוי שיוכל לגבות מהוולדות, הגוי רגיל לטרוף, גם את וולדות דור שני, שהם דור שלישי, ונמצא שבכל אופן, גם בדור שלישי יש לגוי חלק, לפטור מקדושה את וולדותיהן שהם דור רביעי, ורק וולדות דור רביעי, שהם דור חמישי מתקדשים.

ולדעת רבן שמעון בן גמליאל – בכל אופן, בין כשלא אמר ישראל לגוי שיוכל לגבות מהוולדות, ובין כשישראל אמר לגוי שיוכל לגבות מהוולדות, הגוי רגיל לטרוף, אפילו דור עשירי ויותר, ולכן לעולם הוולדות אינם מתקדשים בבכורה, [אלא אם כן נולדו אחר שישראל שילם לגוי כל חובו].

אולם כשישראל אמר לגוי בפירוש, שאם לא יהיה לו לשלם, יוכל לטרוף ממנו הגוי גם מהוולדות, [כלומר מדור שני]², בזה, כשהגוי בא לטרוף, טורף גם את וולדות דור שני, שהם דור שלישי, ונמצא שגם בדור שלישי יש לגוי חלק, לפטור מקדושה את וולדותיהן שהם דור רביעי, ורק

¹ הלואה, ואם כן לכאורה לא מהדין הוא טורף אלא מכוחו, ואם כן יליע מה מועילה בריונותו להפקיע הצאן מן הבכורה. ורש"י פירש, שהגוי יוכל לתפוס אותן כי נחשבות כמשכון, ויליע בכונתו.

² ואם תאמר, מאי שנא מבהמות ארנונה, דחייבת בבכורה, ללישנא קמא דרבא בפסחים, היכא דמצוי ישראל לסלוקיה בווזי, והכא נמי אי יהיב ליה זוזי, לא תפיס לולד. ויש לומר, התם עיקר בהמה של ישראל מתחלה, אלא שמשועבדת היא לארנונה, וכיון דאפשר לסלוקיה בווזי, לא יצאה מרשות ישראל, ולא חשיב יד עובד כוכבים באמצע, אבל הכא, דמתחלה של עובד כוכבים, כל זמן שיש לעובד כוכבים כח זה, דאי לא יהיב זוזי תפיס לבהמה, לא יצאה מרשות עובד כוכבים, ומקרי יד עובד כוכבים באמצע, שלא נסתלקה ידו לגמרי. [תוס'].]

³ העמיד ולדות תחת אמותיהן, פירש הקונטרס, שפתח לו הפתח להיות לו כח בולדות, ואמר לו, אם ימותו הבהמות, תטול הולדות המגיעות לחלקי, ויהא תחת יד, באותן דמים ... ובתוספתא קתני, מתו האמהות והעמיד הולדות. [תוס'].]

	תנא קמא		רבן שמעון בן גמליאל	
	העמיד גם	בסתם	העמיד גם	בסתם
רב הונא	דור רביעי	דור חמישי	דור חמישי	לעולם אינו מתקדש
רב יהודה	דור חמישי מתקדש	דור חמישי מתקדש	דור חמישי מתקדש	לעולם אינו מתקדש

איסור, "אתו וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בַיּוֹם אֶחָד", רק באם, או גם באב.

שלדעת חכמים, רק את האם אסור לשחוט עם וולדה ביום אחד, אבל **מוותר לשחוט האב ובנו ביום אחד**.

ולדעת חנניה, גם את האב אסור לשחוט ביום אחד עם וולדו.

ומתחילה רצו לומר, שבדבר זה נחלקו רבי מאיר וחכמים **בברייתא** שהביא רב אושעיא מנהרדעא, ובאופן שנולד כמין עז מרחל ומתייש.

לדעת רבי מאיר – השוחט תיש זה ובנו ביום אחד, מאחר שהוולד הזה דומה לאביו, הרי עובר על הכתוב, "אתו וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בַיּוֹם אֶחָד", כי הוולד הזה מדבר גם בשחיטת האב וולדו.

ולדעת חכמים – השוחט תיש זה ובנו ביום אחד, אינו עובר על הכתוב, "אתו וְאֶת בְּנוֹ לֹא תִשְׁחָטוּ בַיּוֹם אֶחָד", כי הכתוב הזה אינו מדבר אלא בשחיטת האם וולדו.

- **אולם לבסוף דחו זאת**, כי אם מחלוקתם היא, האם גם באב נאמר האיסור, היה להם לחלוק באופן שהאב והאם מאותו מין, להודיע שאף באופן הזה חכמים מתירים לשחוט האב ובנו ביום אחד, ומתוך שנחלקו דווקא באופן זה שהאם והאב שני מינים, נראה, שמחלוקת רבי מאיר וחכמים בדבר אחר היא.

עז שילדה כמין רחל וחזרה הבת וילדה בכור כמין רחל

כבר נתבאר שאין הבכור מתקדש לבכורה אלא כשהוא כמין אמו.

ויש אומרים, שנחלקו חכמים ורבי מאיר בברייתא, מה הדין כשהיה הבכור נראה כאמו, אבל אמו אינה נראית כמין שיצאה ממנו, כגון שהעז ילדה כמין רחל, ובת זו חזרה וילדה כמין בכור רחל.

לדעת רבי מאיר – מאחר שהבכור דומה לאמו הרי זה **קדוש**.

ולדעת חכמים – מאחר שהבכור הזה יצא ממין העז, ואינו **דומה למין שיצא ממנו**, אף על פי שכבר אמו נשתנית מהמין, והוא דומה לאמו, הרי זה אינו מתקדש.

רחל שילדה כמין עז וחזרה הבת וילדה בכור כמין רחל

כבר נתבאר שאין הבכור מתקדש לבכורה אלא כשהוא כמין אמו.

עז שילדה בכור כמין רחל

או רחל שילדה בכור כמין עז

כבר נתבאר בדף ה', שכשהבכור אינו דומה למין אמו כלל, **הכל מודים שאינו מתקדש** להיות בכור, ואם כן ודאי לא בזה נחלקו חכמים ורבי מאיר בברייתא, [שהביא רב אושעיא מנהרדעא].

וכמו כן כבר נתבאר שם, שכשהבכור דומה למין אמו בראשו ורובו, **הכל מודים, שהוא מתקדש** להיות בכור, [ואם כן ודאי גם בזה לא נחלקו חכמים ורבי מאיר בברייתא, שהביא רב אושעיא מנהרדעא].

וכמו כן כבר נתבאר שם, שכשהבכור דומה למין אמו **במקצת סימנים**, נחלקו חכמים ורבי שמעון, אם הוא מתקדש. **לדעת חכמים** הוא מתקדש, **ולדעת רבי שמעון** אינו מתקדש. **ואמר רב אשי** [בסוף הסוגיה], **שזו היא מחלוקת רבי מאיר וחכמים, בברייתא** שהביא רב אושעיא מנהרדעא. **רבי מאיר מחייב, לדעת חכמים**, החולקים על רבי שמעון. **וחכמים פוטרים כדעת רבי שמעון**.

חיוב ראשית הגז בצמר רחל בת עז או בצמר עז בת רחל

לדברי הכל, אין חיוב ראשית הגז, אלא בצמר של רחלה בת רחלה, שנאמר, "וּמִגֵּז כֶּבֶשׂי יִתְחַמֵּם"^א, ללמד, שאין קרוי גז אלא זה הראוי לחמם, ואין ראוי לחמם אלא צמר רחל בת רחל, שהוא רך ומחמם.

אבל צמר רחל בת עז, וכן צמר עז בת רחל, פטור מראשית הגז.

[ואם כן, ודאי לא בזה נחלקו חכמים ורבי מאיר בברייתא, שהביא רב אושעיא מנהרדעא].

איסור אותו ואת בנו בזכר וולדו

כשהוולד הוא עז שיצא מרחל ותייש

במסכת חולין נתבאר, שנחלקו חכמים וחנוניה, האם נוהג

^א הנני להעתיק מה"בקיצור" למסכת חולין דף קל"ז מסקנת הסוגיה שם, מנין שאין חיוב ראשית הגז אלא בצמר כבשים ורחלים:

לדברי רבי יהושע בן לוי, דין זה שראשית הגז נוהג בכבשים בלבד, למד, ממה שנשמך לו הכתוב, "כי בו בָּחַר ה' אֶקֶד מִכָּל שְׂבִיטֵי לְעַמֵּד לְשֵׁרֵת בְּשֵׁם ה' הוּא וּבְנָיו כָּל הַיָּמִים", הבא ללמד שלא נאמר חיוב ראשית הגז אלא בדבר שראוי לעשות ממנו בגדי כהונה לשרת בהם ואין עושים בגדי כהונה אלא מצמר כבשים [=רחלים] בלבד. ומגזרה שווה מהכתוב באיוב, "וּמִגֵּז כֶּבֶשׂי יִתְחַמֵּם", יש ללמוד, שאפילו צמר כבשים אינו חייב בראשית הגז אלא כשהוא רך וראוי להתחמם בו, אבל כבשים שצמרים קשה [כגון שהיו משונים משאר כבשים], פטורים הם מראשית הגז.

ויש אומרים, שנחלקו חכמים ורבי מאיר בברייתא, מה הדין כשהיה הבכור נראה כמין שיצא ממנו אבל אינו דומה לאמו שלו, כגון שהרחל ילדה כמין עז, ובת זו חזרה וילדה כמין בכור רחל.

ב. לדברי רב פפא, הכל מודים, שצמר של כבש, שבאחד מדורותיו היה דומה לעז, **אינו כשר לציצית**, שנאמר, "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו". גדלים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה", להקיש את הצמר הכשר לגדילים לפשתים, ללמד, שכשם שאין פשתים אלא אלו שמעולם היו פשתים [=שגדלו מפשתים], כך אין עושים גדילים אלא מצמר שמעולם היה צמר, כלומר שבכל הדורות היה נראה כמינו.

ג. לדברי רב נחמן בר יצחק, הכל מודים, שצמר של כבש, שבאחד מדורותיו היה דומה לעז, **אינו מטמא בנגעים**, שנאמר, "והבגד פי יהיה בו נגע צרעת בגד צמר או בגד פשתים", להקיש את הצמר לפשתים, ללמד, שכשם שאין פשתים, אלא אלו שמעולם היו פשתים [=שגדלו מפשתים], כך אין צמר האמור בכתוב, אלא זה, שמעולם היה צמר, כלומר שבכל הדורות היה נראה כמינו.

יין של גפן המודלה על גבי תאנה

לדעת רב אשי, מאחר שנאמר בכתוב "זבח ונסכים", יש להקיש את הנסכים לזבחים, לעניין זה, שכשם שלזבחים [=קרבנות] אין כשר אלא בהמה שלא נשתנית מעולם, שבכל הדורות היתה כמין אחד, כך לנסכים אין כשר אלא יין שלא נשתנה מעולם, שבכל דורותיו של הגפן, היה ריח יינו שווה, להוציא גפן שהדלוהו על גבי תאנה, שבכך שניק ממנה, נשתנה ריח היין היוצא ממנו, ולכן היין הזה **פסול לנסכים**.

רחל שלא בכרה וילדה שני זכרים

נחלקו חכמים מה הדין, כשבהמה טהורה ילדה שני זכרים בלידה הראשונה.

לדעת רבי יוסי הגלילי – אם יצאו שני ראשיהם בבת אחת, שניהם קדושים בבכורה, שנאמר, "והעברת כל פטר חכם לה' וכל פטר שגר בהמה אשר יהיה לך הזכרים לה'", ללמד, שפעמים יהיו אף שני זכרים לה', וזה יתכן כשיצאו שני זכרים בבת אחת.

ולדעת חכמים – לעולם לא יצאו שנים בבת אחת, [ואם כן, לא בא הכתוב ללמד על דבר שאינו], **ואין כאן אלא אחד שיצא תחילה, והוא לבדו הבכור. לדעת רבי טרפון,** [כפי שהיה סבור תחילה], **זה שהוא יפה יותר הוא ניתן לכהן,**

מה הדין כשהיה הבכור נראה כמין שיצא ממנו אבל אינו דומה לאמו שלו, כגון שהרחל ילדה כמין עז, ובת זו חזרה וילדה כמין בכור רחל.

לדעת רבי מאיר – אף על פי שהבכור הזה אינו דומה לאמו, מכל מקום **מאחר** שאמו יצאה ממין העז, **והוא דומה למין עז שיצא ממנו,** [חזרה שיות למקומה, ולכן], **הרי זה מתקדש. ולדעת חכמים – מאחר שהבכור הזה אינו דומה לאמו שלו, הרי זה אינו מתקדש.**

עז שילדה כמין רחל וחזרה הבת וילדה כמין עז

– דור שני ודור שלישי פסולים לקרבה

עז שילדה כמין רחל – רחל זו פסולה להקרבה, שנאמר, "שור או קשב או עז ... יקצה לקרבן אשה לה'", [ישור או קשב] להוציא כלאים], "או עז", להוציא את הנדמה, כלומר זה שאינו דומה לאמו.

וכשחזרה רחל זו וילדה כמין עז – לדעת חכמים, דין פשוט הוא, שהאחרון פסול להקרבה, כי אינו דומה לאמו, וכל שאינו דומה לאמו, הרי זה בכלל נדמה. **ומכל מקום, בדין זה מודה רבי מאיר,** שגם האחרון פסול, אף על פי שדומה למין שיצא ממנו, כי נאמר, "ושעיר עזים אחד לחטאת לה' על עלת התמיד יעשה ונספו", ללמד, שאין כשר אלא מי שבכל דורותיו היה אחד, ולא היה דומה למין אחר, להוציא זה, שדור אמו היה שונה מהמין שיצאו ממנו, שמכאן ולהבא הדורות הבאים פסולים, ואף שפסוק זה נאמר בעניין קרבן חובה [=שעיר ראש חודש], אחר שלמדנו שנדמה פסול לכל קרבנות, הוא הדין לזה שבדור אחד היה נדמה, שלימדה שתורה שפסול לקרבן חובה, שיהא פסול גם לשאר קרבנות.

צמר של כבש שבאחד מדורותיו היה נדמה לעז

א. לדברי רבי אחא בר יעקב, הכל מודים, שצמר של כבש, שבאחד מדורותיו היה דומה לעז, **אינו בכלל איסור כלאים,** "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו", והלובש בגד העשוי מצמר זה ומפשתים, אינו לוקה על כך, כי בכתוב הזה הוקשו הצמר והפשתים זה לזה, ללמד, שכשם שאין הכתוב מדבר אלא בפשתים שמעולם היו פשתים [=שגדלו מפשתים], כך אינו מדבר אלא בצמר שמעולם היה צמר, כלומר שבכל הדורות היה נראה כמינו. [שהפשתים אין בהם שינוי, כי

והכחוש ניתן לישראל, כי מסתבר שזה שהוא בריא יותר, הוא יצא ראשון. **ולדעת רבי עקיבא**, המוציא מחבירו עליו הראיה, ולכן **אין לכהן אלא הכחוש**, והבריא נשאר ביד ישראל המוחזק. [ומתוך הסוגיה בדף י"ח נראה, שלבסוף חזר בו רבי טרפון, והודה לרבי עקיבא, שהמוציא מחבירו עליו הראיה⁴]. ומאחר שבאמת שניהם ספק בכור ספק חולין², גם זה **שביד הכהן**, אינו קרב, אלא ממתין לו עד שיפול בו מום, ונאכל במדינה בככור בעל מום. **וגם זה שביד ישראל**, אינו נאכל כחולין גמורים, [ואסור בגיזה ועבודה], **וממתין לו עד שיפול בו מום, ונאכל במדינה בככור בעל מום**. [ובדף י"ח יתבאר בעזה"י, האם ישראל חייב לתת את הזרוע לחיים וקיבה, מהבהמה שברשותו].

חוט של סיקרא חוגרו למזבח באמצעו

יש קרבנות, שדמם ניתן על קיר המזבח בחציו העליון⁵, ויש קרבנות שדמם ניתן על קיר המזבח בחציו התחתון⁶, ולהבדיל בין חציו התחתון לחציו העליון, היה חוט של סיקרא מקיף את המזבח באמצעו.

- ואם בידי אדם אפשר לצמצם, ולכוון שיהיה החוט באמצע המזבח ממש, יכלו לעשות חוט דק, ולהעמידו בדיוק באמצע גובה המזבח.

- אולם אם גם בידי אדם אי אפשר לצמצם, ולכוון שיהא החוט באמצע המזבח ממש, על כרחך עשו חוט עבה, שבוודאי מגביה למעלה מעל חצי הגובה, ומנמיד למטה מתחת לחצי המזבח, באופן שהנותן דמים מעל החוט, בוודאי נותן בחציו העליון של המזבח, והנותן דמים מתחת החוט, בוודאי נותן בחציו התחתון של המזבח.

מידות של כלים ומזבח

לכל כלי המקדש נתנה תורה מידות, כגון "וְעָשׂוּ אֶרֶוֹן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמִתִּים וְחָצִי אֶרְכּוֹ וְאָמָה וְחָבּוֹ וְאָמָה וְחָצִי קִמְתּוֹ", "וְעָשִׂיתָ שֵׁלַחַן עֲצֵי שִׁטִּים אֲמִתִּים אֶרְכּוֹ וְאָמָה וְחָבּוֹ וְחָצִי קִמְתּוֹ", "וְעָשִׂיתָ אֶת הַמִּזְבֵּחַ עֲצֵי שִׁטִּים חֲמֵשׁ אַמּוֹת אֶרְכּוֹ וְחֲמֵשׁ אַמּוֹת רָחֵב רְבִיעַ יִהְיֶה הַמִּזְבֵּחַ וְשִׁלְשׁ אַמּוֹת קִמְתּוֹ", "וְעָשִׂיתָ מִזְבֵּחַ מִקְטָר קִטְרֹת עֲצֵי שִׁטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ. אָמָה אֶרְכּוֹ וְאָמָה וְחָבּוֹ רְבִיעַ יִהְיֶה וְאֲמִתִּים קִמְתּוֹ מִמֶּנּוּ קִרְיָתוֹ".

- ואם בידי אדם אפשר לצמצם, נצטוו לעשות את הכלים במידות הללו בדיוק גמור.

- אולם אם גם בידי אדם אי אפשר לצמצם, לא נצטוו אלא לעשות את הכלים, במידות הללו בקירוב, כפי היכולת, אבל לא נצטוו שיעשו הכלים במידות אלו בדיוק גמור.

האם אפשר לצמצם

כבר נתבאר, שלדעת רבי יוסי הגלילי, אף בלא כוונה מיוחדת לכך, יתכן שיהיה דבר בדיוק גמור, כגון שייולדו שני בכורים ויצאו ממש בבת אחת, [=בידי שמים אפשר לצמצם], **וכל שכן שהרוצה בכוונה לעשות דבר בדיוק, יוכל לעשות כן, [=בידי אדם אפשר לצמצם]**.

וכמו כן נתבאר, שלדעת חכמים, לעולם לא יארע דבר בדיוק גמור בלא שיתכוונו לכך, ולכן אמרו, שלעולם לא יצאו שני וולדות בדיוק ביחד [=בידי שמים אי אפשר לצמצם]. **ונסתפקו בגמרא, האם לדעת חכמים, גם כשיתכוונו לעשות דבר בדיוק, לא יוכלו לעשות כן, [=אף בידי אדם אי אפשר לצמצם] או שכשמתכוונים לכך, יוכלו**

⁴ לשון רש"י בדף י"ח הוא, שרבי טרפון "סבר, דלשניהם יש חלק בשניהם", ומשמע מדבריו, שכשבהמה אחת יפה מחברתה, שניהם חולקים בשבח, ואין זה כדעת רבי עקיבא. אולם נראה, שכל זה קודם שביארה הגמרא שם מחלוקת רבי טרפון ורבי עקיבא, אולם למסקנה, שנחלקו בחצר בעל בית וכהן רועה, מבואר, שלדברי הכל הדין עם המוחזק, ולא נחלקו אלא באופן הזה, מי הוא המוחזק, ולכן כתבתי, שחזר רבי טרפון, והודה לרבי עקיבא, שהמוציא מחבירו עליו הראיה. ומיהו יש לומר שמה שפירש רש"י שלדעת רבי טרפון חולקים בשווה היינו באופנים ששניהם מוחזקים לדעתו.

² ילי"ע אם דין זה הוא גם לדברי רבי עקיבא וגם לדברי רבי טרפון, שגם רבי טרפון האומר שהבריא יצא תחילה, אין זה ודאי, אלא מסתבר יותר, אבל באמת עדיין יש בדבר ספק. או שרק לדברי רבי עקיבא יש כאן ספק, אבל לדברי רבי טרפון דין ודאי הוא, שהבריא יצא ראשון, והרי זה בכור גמור, והכחוש יצא שני, והרי זה חולין גמור.

³ כן פירש בקונטרס, דבידי שמים, היינו כגון הך דלידה, דאף על גב דאין מקפידין בכך, וכל שכן בידי אדם, במתכוונים לצמצם שום מדה או שום דבר, דודאי אפשר לצמצם. וקשה לר"י ... אלא הכי קאמר, אי אפשר לברר צמצום שבידי שמים, כגון לידה דהכא, שאין פנאי לברר ולדקדק אי זה יצא תחלה, ולכן אין שניהן לכהן, אבל בידי אדם, שיש שהות לברר, מיבעיא לן ... ובמסקנא פשטינן דלרבנן אי אפשר לצמצם ואפילו אדם. [תוס'].

⁵ ומתוך הא דפליגי אמוראי ... בפרוך כעומד ... ובמחצה על מחצה כרוב, היה נראה דהלכה כרבי יוסי הגלילי, דאפשר לצמצם לכל הפחות בידי אדם ... וגבי כפרו שניהם כאחת דפריך והא אי אפשר לצמצם ... משמע דאין הלכה כר' יוסי הגלילי ... וכן ... גבי אחיות איני יודע מי שנאן ... לכך נראה, דבידי שמים אין הלכה כמותו ... [תוס'].

⁶ כגון עולת העוף, ולדעת רבי יהודה גם חטאת בהמה.

⁷ כגון עולות בהמה וחטאת העוף.

טומאת שיירי תנור

תנור כלי חרס שנטמא ונשבר, כל חלק שהוא קטן ואינו רובו של התנור נטהר בשבירה אבל אם נשאר חלק אחד שהוא רובו של התנור אינו נטהר.

ואם נחלק התנור לשני חלקים שווים, בזה הכל מודים^א, שמאחר שבכלי חרס יש גומות, כשהוא נחלק אי אפשר לדייק לחלקו לשני חלקים שווים, אלא לעולם יהיה חלק אחד גדול מעט מחבירו, ויהיה החלק הגדול רובו של תנור, ומאחר שאין לדעת איזה חלק הוא רובו של תנור, מספק שני החלקים טמאים.

חלל שנמצא מכוון בין שתי עיירות

כשנמצא חלל, ולא נודע מי הרגו, העיר הקרובה אל החלל, מביאה עגלה ערופה, שנאמר, "כִּי יִמְצָא חָלָל בְּאֶדְמָה ... לֹא נֹדַע מִי הִקְהוּ ... וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל הַחָלָל וְלָקְחוּ זֶקֶנֶי הָעִיר הַהוּא עֲגֹלַת בָּקָר ... וְהוֹרְדוּ ... אֶת הָעֲגֹלָה אֶל נַחַל אֵיתָן ... וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֲגֹלָה ...".

ונחלקו חכמים מה הדין כשנמצא חלל בין שתי עיירות.

לדעת רבי אליעזר – יתכן שיהיה חלל מכוון בין שתי עיירות בדיוק, וגם יתכן שיכוונו את המדידה בדיוק לדעת זאת, וכשיארע כדבר הזה כל אחת מהערים הללו מביאה עגלה ערופה בפני עצמה שנאמר, "וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל הַחָלָל", בין שהיא לבדה קרובה, ובין שיש עוד אחרות הקרובות כמותה, כל שאין קרובה ממנה, הרי זו מביאה עגלה ערופה, אף שיש אחרת קרובה כמותה, ולכן **כל אחת מהערים הללו, מביאה עגלה אחת בפני עצמה.**

דף י"ח

ולדעת תנא קמא בברייתא – אמנם יתכן שיהיה חלל מכוון בין שתי עיירות בדיוק, וגם יתכן שיכוונו את המדידה בדיוק לדעת זאת, אולם כשיארע כדבר הזה, אף אחת מהערים הללו לא תביא עגלה ערופה, שנאמר, "וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל הַחָלָל", ללמד, שאין מביאה עגלה ערופה, אלא עיר שהיא לבדה קרובה, ואין אחרות הקרובות כמותה, אבל כשיש כמה ערים הקרובות בשווה אל החלל, **אף אחת אינה מביאה עגלה ערופה.**

ולדעת חכמים – לעולם לא יארע כדבר הזה, שיהא החלל

^א ילי"ע גם רבי יוסי הגלילי מודה בזה, או שלדעת חכמים בזה ודאי אי אפשר לצמצם, אף שבשאר דברים מודים הם שבידי אדם אפשר לצמצם. אבל לדעת רבי יוסי הגלילי, גם בזה אפשר לצמצם.

מכוון בשווה להיות קרוב לשתי עיירות קרבה שווה^ב, ובוודאי הוא קרוב לאחת מהן יותר מחברתה, אלא מאחר שאין אנו יודעים למי הוא קרוב יותר, **שתיהן באות עם עגלה ערופה אחת, ועורפים אותה לצורך זו שהיא קרובה באמת לחלל.**

חיוב מתנות [זרוע לחיים וקיבה]

בשחיטת ספק בכור שביד ישראל

א. כשאין חליפיו ביד כהן, [כגון כשהוא ספק בפני עצמו, כגון שנולדו זכר ונקבה, וספק מי מהם נולד ראשון, ומספק משייר גם את הזכר לעצמו].

לדברי הכל – **חייב לתת לכהן את המתנות**, כי ממה נפשך הן שלו, שכן אם הבהמה הזו היא בכור, כולה של הכהן, ואם היא חולין, מתנותיה של הכהן, ולפיכך, נותן לכהן את המתנות.

ב. כשחליפיו ביד כהן, [כגון כשהוא ספק עם אחר, ואחד ודאי בכור, כגון שנולדו שני זכרים, וספק מי מהם נולד ראשון, שנותן לכהן אחד, ואחד משייר לעצמו].

<< **ודין פשוט הוא, שהבהמה שביד הכהן פטורה מן המתנות**, כי אפילו אם באמת בהמה זו אינה בכור, אלא חולין, הכהן פטור מלתת לאחרים את המתנות של בהמתו, ורשאי לשיירם לעצמו.

<< **ולעניין המתנות של הבהמה שביד ישראל**, נחלקו חכמים.

<**לדעת רבי מאיר** – **הישראל חייב לתת לכהן את המתנות מהבהמה שמשויר לעצמו**, [מהטעם הנ"ל], שכן אם הבהמה הזו היא בכור, כולה של הכהן, ואם היא חולין, מתנותיה של הכהן, ולפיכך, נותן לכהן את המתנות.

- אבל אין לומר, שהסיבה שרבי מאיר מחייב היא, כדי שלא תשתכח תורת מתנות, שאם יראו ישראל שוחט בהמה, ואינו נותן ממנה מתנות, ולא ידעו שהסיבה לכך כי

^ב מכאן הוכיחו, שלדעת חכמים, אפילו בידי אדם אי אפשר לצמצם. וקשה לר"י, [לפירוש רש"י, דבידי שמים היינו כשאין מתכוונים לעשות הדבר בצמצום] ... היכי פשיט מצמצם מכוון בין שתי עיירות, הא על כרחך נהי דיכולין לצמצם הדבר כשמתכוונין למדוד, מכל מקום אי אפשר שיהא הדבר מצומצם בין שתי עיירות, דכיון דבידי שמים הוא, שמעצמו נפל שם מתחלה, ולא נתעסקו עליו למדוד ולהניחו שם מכוון. ונראה לרבי דאפילו למאן דאמר אי אפשר לצמצם בידי שמים, פעמים שנמדד בו שהוא מצומצם. [אכן לפירוש התוס', דבידי שמים היינו כשאין פנאי לבדוק, אבל לעולם יתכן שיהא דבר מצומצם אף מעצמו ניחא, שכן מתוך שלדעת חכמים, אף כשיצאו לבדוק אין לסמוך על כך, יש להוכיח, שאף בידי אדם אי אפשר לבדוק בצמצום].

היא ספק בכור, [ופטורה מטעמו של רבי יוסי], יאמרו, שאין חיוב לתת מתנות גם משאר בהמות.

כי באמת, לדעת רבי מאיר, אין לחוש לכך, ולכן בהמה שהיא ספק מעשר, [שהיא רועה עד שייפול בה מום ונאכל לבעלים בכל מקום], פטורה מן המתנות, [שאינן שייכות לכהן ממנה נפשך, כי אם באמת בהמה זו מעשר, היא קרבה שלמים, ואין המתנות לכהן], ומודה רבי מאיר שאין לחייבה במתנות, כדי שלא תשתכח תורת מתנות, ורק בהמה זו, שהיא ספק בכור, וממנה נפשך המתנות שבה לכהן, חייבת במתנות.

א. כשנמסרו הוולדות הללו לרועה, ונמצא האחד חי והאחד מת

לדברי הכל – מאחר שאין אחד מהם מוחזק בוולד החי, הרי אלו חולקים אותו ביניהם.

ב. כשהיו הוולדות הללו בחצר בעל הבית הישראלי, [ולא היה הכהן רועה שלהם].

לדברי הכל – מאחר שהישראל מוחזק בו, הוא משייר אותו לעצמו, והכהן אינו חולק בו כלום.

ג. כשהיו הוולדות הללו בחצר בעל הבית הישראלי, והכהן היה רועה את הבהמות.

לדעת רבי טרפון – מאחר שהכהן רועה את הבהמות, בעל הבית רוצה להקנות לו את הוולדות הבכורים מיד כשייוולדו, ולכן מקנה לו חלק בחצירו³, כדי שיקנה את הוולדות בקניין חצר, ואם כן, נמצא שהוולדות נמצאות ברשות שניהם, ולפיכך יחלקו בוולד החי.

ולדעת רבי עקיבא – מאחר שכשיש ספק בכור, יש לבעל הבית הפסד, בכך שמקנה את רשותו לרועה, אינו מקנה לו את רשותו, ונמצא שהוולדות ברשות בעל הבית בלבד, ומאחר שהוא מוחזק בהם, הוא משייר לעצמו את הוולד החי, והמוציא מחבירו עליו הראיה.

רחל שלא בכרה וילדה זכר

ונקבה ואין ידוע מי נולד תחילה

כשרחל שלא בכרה זכר ונקבה, ואין ידוע מי נולד תחילה, יש להסתפק האם הזכר נולד תחילה, והוא קדוש, או שהנקבה נולדה תחילה, והזכר אינו קדוש.

ובזה הכל מודים, שהמוציא מחבירו עליו הראיה, ואין לכהן כלום⁴. אלא מאחר שהבהמה היא ספק בכור, לא

<ולדעת רבי יוסי – במקום כזה, שמחמת הספק הכהן מקבל בהמה אחת לידו, ולא כל הספקות נשארים ביד ישראל, אמרו חכמים, שלגבי הבהמה שנשארה ביד ישראל, מאחר שהיא ספק בכור, הרי אנו מחשיבים, כאילו הכהן קיבל אותה מהישראל, [=עשו את שאינו זוכה כזוכה⁵], וחזר ומכרה לישראל תחת הבהמה שקיבל ממנו, ומאחר שאנו מחשיבים אותה כבכור הרי זו פטורה מן המתנות.

- אבל אין לומר, שהסיבה שרבי יוסי פוטר היא, משום שיש לחוש, שאם היו נותנים מבהמה זו את המתנות, היו סבורים שהיא חולין גמורים, ומותרת בגיזה ועבודה, וכדי שלא יכשלו בה בגיזה ועבודה, עשו היכר בדבר, ואמרו שאין נותנים ממנה מתנות, ועתה ידעו הכל שהיא ספק בכור ואסורה בגיזה ועבודה.

וראיה לדבר, שלא זה טעמו של רבי יוסי, כי אם זה היה טעמו, היה אומר, שגם בספק שאין חליפיו ביד כהן, ישראל יהיה פטור מן המתנות, כדי שלא יבואו להיכשל בגיזה ועבודה, והוא לא פטר, אלא בספק שחליפיו ביד כהן.

רחל שלא בכרה וילדה שני זכרים ומת אחד מהם⁶

בדף י"ז כבר נתבאר, שלדעת חכמים, כשבהמה טהורה

⁴ הא דאמר בסוף כל הגט, גבי מלוה מעות את הכהן ואת הלוי להיות מפרשי עליהם מחלקם, הא מני רבי יוסי דאמר עשו את שאינו זוכה כזוכה, ארבי יוסי דהכא קאי, דכולה חד טעמא הוא, דהתם נמי חליפיו ביד כהן, שהרי נתן לו המעות. ולא קאי אדרבי יוסי בפרק שנים אוחזין, גבי השוכר את הפועל ילקט בנו אחרייו, דמפרש התם טעמא דרבי יוסי משום דעשו שאינו זוכה כזוכה, דהתם טעמא אחרינא, משום תקנת עניים, כדמפרש התם, עניים גופיהו ניחא להו וכי. והשתא למאי דפרישית, לא קשה מידי, בהא דפסיק שמואל כרבי יוסי בההיא דשנים אוחזין, ובגיטין לא בעי לאוקמי מתניתין דהתם כרבי יוסי, אלא אמרין לא מוקמינן לה כיחידאה, שמא דלא סבר לה כרבי יוסי בגיטין. [תוס']

⁵ לא זכיתי להבין, מדוע הדינים הבאים נשנו באופן שמת אחד מהוולדות, הלא לא נתבאר כאן אלא באלו אופנים בעל הבית מוחזק לבדו, ובאלו אופנים גם הכהן מוחזק, ולכאורה דבר זה הוא נפקא מינה בין במקום שאחד מת, ודנים מי ייטול את החי, ובין כששניהם חיים, ודנים מי ייטול את המשובח. ויל"ע בדבר.

³ ואפילו בלא קנין קא קני, דגמר ומשעבד נפשיה. אי נמי כמה פעמים הרועה פותח ונועל, כדאמר תיזיל איהי ותחוד ותפתח, וברשות בעל הבית קא מחזיק. [תוס']

⁴ והכא אפילו רבי טרפון מודה, דהתם הוא דפליג, משום דוודאי חד מינייהו לכהן, הלכך יפה כחו לחלוק בשוה, אבל הכא, הורע כחו, דשמא לא שייכא בכורה כלל.

יאכלנה בעליה, אלא אחר שייפול בה מום.

יוסי פטור. [ומחלוקתם כבר נתבאר לעיל].

ואם מת אחד מהם :

לדעת רבי טרפון [אחר שחזר בו והודה שהוציא מחבירו עליו הראיה] – **ישראל וכהן חולקים את החי בין שניהם.** [ולכאורה כן הוא כשהכהן היה הרועה, ונחשבת חצר בעל הבית כחצר שניהם, אבל כשאחר היה רועה, הכל ברשות בעל הבית, ואין לכהן כלום, כפי שנתבאר לעיל].
ולדעת רבי עקיבא – **המוציא מחבירו עליו הראיה,** והחי נשאר ביד ישראל.

שתי רחלות שלא ביכרו וילדו שתי נקבות וזכר

כששתי רחלות ילדו פעם ראשונה זו נקבה וזו זכר ונקבה [ואין ידוע מי נולד תחילה].
הנקבות בוודאי אינן מתקדשות בבכורה. והזכר שנולד עם הנקבה, מאחר שאין ידוע מי נולד תחילה, הוא ספק בכור. ומאחר שהוא ספק, **המוציא מחבירו עליו הראיה ואין לכהן כלום.**

שתי רחלות שלא ביכרו וילדו שני זכרים ושתי נקבות

כששתי רחלות ילדו פעם ראשונה, זו זכר ונקבה, וזו זכר ונקבה, ואין ידוע מי יצא תחילה.
כל אחד מהזכרים שנולד עם הנקבות, הוא ספק בכור שמא הוא יצא תחילה.
ומאחר שכל אחד מהם הוא ספק בפני עצמו, **המוציא מחבירו עליו הראיה, ואין לכהן כלום.**

שתי רחלות אחד בכרה ואחת לא בכרה וילדו שני זכרים.

כששתי רחלות ילדו שני זכרים, זו בלידה ראשונה, וזו בלידה שניה או יותר, רק זה שנולד בלידה ראשונה מתקדש בבכורה, [ואפילו אין הבעלים יודע מי הוא].
ולכן, זכר אחד יינתן לכהן, [כי זכר אחד הוא בכור ודאי],
וזכר אחד מעכבו ישראל לעצמו [כי זכר אחד חולין בוודאי].

לדעת רבי טרפון [קודם שחזר בו] – **הכהן נוטל את היפה,**

כי מסתבר שזה שנולד בכור, הוא היפה יותר¹⁸, וזה שאינו

שתי רחלות שלא ביכרו וילדו שני זכרים

כששתי רחלות ילדו שני זכרים בלידה ראשונה, [כל אחת ילדה זכר אחד], [אף ששתיהן של אדם אחד], שני הזכרים מתקדשים בבכורה.
ולכן הבעלים **נותן את שניהם לכהן.**

שתי רחלות שלא ביכרו וילדו זכר ונקבה

כששתי רחלות ילדו פעם ראשונה זו זכר וזו נקבה, [אף ששתיהן של אדם אחד, והנקבה נולדה תחילה], הזכר מתקדש בבכורה.
ולכן הבעלים **נותן לכהן את הזכר.**

שתי רחלות שלא ביכרו וילדו שני זכרים ונקבה

כששתי רחלות ילדו פעם ראשונה זו זכר וזו זכר ונקבה, [ואין ידוע אם זכר נולד תחילה או נקבה], ונתערבו שני הזכרים זה בזה.

הזכר שנולד יחיד, מתקדש בבכורה בוודאי. והזכר שנולד עם הנקבה, הוא ספק בכור.

ולכן, זכר אחד יינתן לכהן, [כי זכר אחד הוא בכור ודאי],
וזכר אחד מעכבו ישראל לעצמו [כי זכר אחד הוא ספק בכור], והמוציא מחבירו עליו הראיה.

לדעת רבי טרפון [קודם שחזר בו] – **הכהן נוטל את היפה,** כי מסתבר שזה שנולד לבדו, הוא הבריא, והוא ודאי בכור, וזה שנולד עם הנקבה, הוא הכחוש, והוא ספק בכור.

ולדעת רבי עקיבא – אין הוכחה מבריאות האחד שהוא נולד לבדו, ואם כן, יש כאן ספק איזה יש לכהן ליטול, ומאחר שהמוציא מחבירו עליו הראיה הכהן נוטל את הכחוש.

ודינו של זה שנשאר ביד ישראל, מאחר שהוא ספק בכור, אינו נאכל, אלא אחר שייפול בו מום.

ולעניין חיובו במתנות – **לדעת תנא קמא חייב.** ולדעת רבי

[רש"י במשנה]. והנה לכאורה, לפי מה שנתבאר, שחזר בו רבי טרפון, והודה לרבי עקיבא, שהמוציא מחבירו עליו הראיה, אין אנו צריכים לכלל זה. ושמה כוונת רש"י, שהדין הזה הוא כדברי הכל, אף כשהיו הוולדות בחצר בעל הבית והכהן הוא הרועה, שבוה חולק רבי טרפון כששני הוולדות זכרים, כי לדעתו גם הכהן מוחזק, כי בעל הבית מקנה לו רשותו לקנות בה את הבכור, ומודה רבי טרפון, כשרק אחד זכר, שאין הכהן נחשב מוחזק, כי יתכן שאין כאן בכור כלל, ולא הקנה לו בעל הבית כלום בחצרו. ויל"ע בזה.

¹⁸ והכי נמי בפרק קמא דתמורה, מר זוטרא איקלע בי רב אשי, חתכי לקמיה בשרא, אמרו ליה לטעום מר, דמברי, משום דבוכרא הוא. ועגלא תילתא, [שהוא משובח], לאו היינו שלישי לבטן, כדפירש"י, כדאמרין סנהדרין, עבדי ליה עגלא תילתא, אלא דתילתא לשון חשיבות, כמו ושלישים על כולו. [תוס'].

בכור לפתיחת רחם, **הרי זה חולין גמור**.

בכור, הוא הכחוש.

ולדעת רבי עקיבא – אין הוכחה מבריאות האחד שהוא בכור, ואם כן, יש כאן ספק איזה יש לכהן ליטול, ומאחר שהמוציא מחבירו עליו הראיה הכהן נוטל את הכחוש. **ודינו של זה שנשאר ביד ישראל**, מאחר שהוא ספק בכור, אינו נאכל, אלא אחר שייפול בו מום. **ולעניין חיובו במתנות** – **לדעת תנא קמא חייב**. **ולדעת רבי יוסי פטור**. [ומחלוקתם כבר נתבארה לעיל].

ואם מת אחד מהם:

לדעת רבי טרפון [אחר שחזר בו והודה שהוציא מחבירו עליו הראיה] – **ישראל וכהן חולקים את החי בין שניהם**. [ולכאורה כן הוא כשהכהן היה הרועה, ונחשבת חצר בעל הבית כחצר שניהם, אבל כשאחר היה רועה, הכל ברשות בעל הבית, ואין לכהן כלום, כפי שנתבאר לעיל].

ולדעת רבי עקיבא – **המוציא מחבירו עליו הראיה**, והחי נשאר ביד ישראל.

שתי חמורות אחד בכרה ואחת לא בכרה וילדו זכר ונקבה. כששתי רחלות אחת ילדה זכר ואחת ילדה נקבה, זו בלידה ראשונה, וזו בלידה שניה או יותר, ואין ידוע מי ילדה את מי. הזכר הוא ספק בכור, שמא נולד לזו שכבר ביכרה, ומאחר שהוא ספק, **המוציא מחבירו עליו הראיה ואין לכהן כלום**.

דף י"ט

נולד זכר ראשון דרך דופן

וולד שהוא וולד ראשון של בהמה טהורה, והוא זכר, אבל לא יצא דרך פתח הרחם אלא דרך הדופן^א, **הרי זה בכור לזכרים וללידות**, אבל אינו בכור לפתיחת הרחם.

לדעת רבי טרפון – **כל שהוא בכור למקצת מהדברים ולא לכולם, הרי זה ספק בכור**, ולכן אף שמספק אינו ניתן לכהן, מכל מקום אינו כחולין, [ואסור בגיזה ועבודה], אלא ירעה עד שייפול בו מום, ויאכל אחר שייפול בו מום, כבכור בעל מום.

ולדעת רבי עקיבא – **כל שאינו בכור גמור, לזכרים, וללידות, ולפתיחת רחם**, אינו מתקדש, ומאחר שזה אינו

נולד שני דרך רחם אחרי ראשון שיצא דרך דופן וולד זכר שהוא וולד שני של בהמה טהורה, שיצא דרך פתח הרחם אחר הוולד הראשון שיצא דרך דופן, **הרי זה השני בכור לפתיחת רחם, אבל אינו בכור לזכרים וללידות**. **לדעת רבי טרפון** – **כל שהוא בכור למקצת מהדברים ולא לכולם, הרי זה ספק בכור**, ולכן, אף שמספק אינו ניתן לכהן, מכל מקום אינו כחולין, [ואסור בגיזה ועבודה], אלא ירעה עד שייפול בו מום, ויאכל אחר שייפול בו מום, כבכור בעל מום. **ולדעת רבי עקיבא** – **כל שאינו בכור גמור, לזכרים, וללידות, ולפתיחת רחם**, אינו מתקדש, ומאחר שזה אינו בכור לזכרים וללידות, **הרי זה חולין גמור**.

[פתיחת תורת כהנים] רבי ישמעאל אומר, בשלש עשרה מדות התורה נדרשת: (א) מקל וחומר. (ב) מגזרה שוה. (ג) מבנין אב מכתוב אחד, מבנין אב משני כתובים. (ד) מכלל ופרט. (ה) מפרט וכלל. (ו) מכלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט. (ז) **מכלל שהוא צריך לפרט, ומפרט שהוא צריך לכלל**. (ח) כל דבר שהיה בכלל, ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא. (ט) כל דבר שהיה בכלל, ויצא מן הכלל לטעון טען אחר שהוא כענינו, יצא להקל ולא להחמיר. (י) כל דבר שהיה בכלל, ויצא מן הכלל לטעון טען אחר שלא כענינו, יצא להקל ולהחמיר. (יא) כל דבר שהיה בכלל, ויצא מן הכלל לידון בדבר חדש, אי אתה יכול להחזירו לכללו, עד שיחזירונו הכתוב לכללו בפירוש. (יב) דבר הלמד מעניינו, ודבר הלמד מסופו. (יג) וכן שני כתובים המכחישים זה את זה, עד שיבא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם.

[שמות י"ג ב'] קָדַשׁ לִי כֹל בְּכוֹר פֶּטֶר כֹּל חֶסֶם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֲדָם וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא. [דברים ט"ו י"ט] כֹּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִנָּלַד בְּבִקְרָךְ וּבַצֹּאֲנָן הִזְכָּר תִּקְדָּשׁ לַיהוָה אֲקִינָה לֹא תֵעָבֵד בְּבִכָּר שׁוֹרְךָ וְלֹא תִגֹּז בְּכוֹר צֹאֲנֶךָ.

דרשת רבי עקיבא ללמד שאין הבכור מתקדש אלא אם כן הוא בכור לכל [לזכרים וללידות ולפתיחת רחם] נאמר בתורה "קָדַשׁ לִי כֹל בְּכוֹר פֶּטֶר כֹּל חֶסֶם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל וּבַבְּהֵמָה לִי הוּא" ומבואר בברייתא, שאין מתקדש, אלא זה, שהוא (א) זכר. (ב) ויצא דרך רחם. (ג) והוא ראשון לכל הוולדות.

^א מה שאנו קוראים ניתוח קיסרי ע"פ התוס' בעבודה זרה דף י" ע"ב.

מתקדש אלא מי שפתח את הרחם, אבל יוצא דופן אינו מתקדש. [וממילא יש ללמוד, שאם נקבה יצאה לפניו דרך רחם, גם כן אינו מתקדש, כי לא הוא פתח את הרחם].

ג. ומתוך שנאמר בכתוב "כָּל בְּכוֹר", יש ללמוד, שאין מתקדש אלא מי שהוא ראשון לכל הוולדות, ואף שלדעת רבינא, משמעות בכור היא, ראשון לדבר אחד, מכל מקום, מאחר שללמד על כך שיהא ראשון לפותחי הרחם, כבר למדנו מהכתוב "פֶּטֶר כָּל רְחֵם", כשכתבה תורה "כָּל בְּכוֹר", הרי זה ריבוי ללמד, שיהא בכור זה ראשון גם לדבר נוסף, כגון לכל הוולדות, ולא די בכך שיהיה ראשון לזכרים או לפותחי הרחם, ולכן זכר ראשון הבא אחר נקיבות, או אחר יוצא דופן, אינו מתקדש, אף על פי שהוא ראשון לזכרים ולפותחי הרחם. [אולם הקשו על דבריו מאחר שלדעתו דין זה שיהא הבכור ראשון אינו למד ממשמעות הכתוב אלא מריבוי הכתוב אין לך לרבות אלא דבר אחד ואם כן מלבד זה שצריך להיות ראשון לנקבות יש לך ללמוד שיהא ראשון גם לפותחי הרחם הזכרים אבל מניין לך שיהא ראשון גם לנקבות יוצאות דופן שמא זכר הנולד אחר נקבה יוצאת דופן יתקדש].

סליק פרק הלוקח עובר פרתו

פרק שלישי הלוקח בהמה

דפים י"ט – כ'

זמני תחילת ההולדה של כמה בהמות

כל הבהמות המנויות להלן, בשנה הראשונה שמולידות, אינן מולידות אלא פעם אחת, אולם לאחר מכן, כשכבר גדלו יותר, יכולות ללדת יותר מפעם אחת בשנה.

העז – ראויה להוליד כבר בשנה הראשונה לחייה, אלא שבשנה זו תלד פעם אחת בלבד, ובשנים שלאחר מכן תוכל ללדת גם יותר מפעם אחת בשנה.¹

הרחל – בשנה הראשונה לחייה לא תלד כלל, ובשנה השנייה

¹ מתוך הפירוש הראשון של רש"י לסוגיית גדיה שילדה שלוש בנות משמע, שלעולם יש בין לידה ראשונה ללידה שניה שנה אחת, ואם כן, רק כשתלד פעם ראשונה, בחציה הראשון של שנה ראשונה, תוכל ללדת בשנה שניה שתי פעמים, פעם אחת שנה לאחר לידה ראשונה, ופעם שניה, לאחר ששה חודשים. אבל אם ילדה פעם ראשונה בסוף שנה ראשונה, תלד שוב רק בסוף שנה שניה, ולא תלד פעם נוספת אלא בשנה השלישית.

ולהלן תתבאר דרשת הברייתא בעזה"י בשני אופנים, כפי שביארוה אביי ורבינא.²

< ביאור אביי

א. מתוך שנאמר בכתוב "הַבְּכֹר תִּקְדֹּשׁ", יש ללמוד, שאין מתקדש אלא מי שהוא זכר, אבל נקיבות אינן מתקדשות.

[דין זה למד בכלל ופרט שהפרט "הַבְּכֹר" בא אחר הכלל "כָּל בְּכוֹר", ללמד, שאין בכלל הבכור, אלא זכרים ולא נקיבות].

ב. מתוך שנאמר בכתוב "פֶּטֶר כָּל רְחֵם", יש ללמוד, שאין מתקדש אלא מי שפתח את הרחם, אבל יוצא דופן אינו מתקדש. [וממילא יש ללמוד שאם נקבה יצאה לפניו דרך רחם, גם כן אינו מתקדש, כי לא הוא פתח את הרחם]. דין זה למד בפרט הצריך לכלל³, שהכלל "כָּל בְּכוֹר", מפרש את הפרט "פֶּטֶר כָּל רְחֵם", שהכוונה לראשון ליוצאי הרחם].

ג. ומתוך שנאמר בכתוב "כָּל בְּכוֹר", יש ללמוד, שאין מתקדש אלא מי שהוא ראשון לכל הוולדות, [שמשמעות בכור הוא ראשון לכל דבר], ולא די בכך שיהיה ראשון לזכרים, או ראשון לפותחי הרחם, ולכן זכר ראשון הבא אחר נקיבות שיצאו דרך פתח הרחם, או אחר זכר יוצא דופן, או אחר נקיבות יוצאות דופן, אינו מתקדש, אף על פי שהוא ראשון לזכרים ולפותחי הרחם.

< ביאור רבינא

א. מתוך שנאמר בכתוב "הַבְּכֹר תִּקְדֹּשׁ", יש ללמוד, שאין מתקדש אלא מי שהוא זכר, אבל נקיבות אינן מתקדשות.

ב. מתוך שנאמר בכתוב "פֶּטֶר כָּל רְחֵם", יש ללמוד, שאין

² בין אביי לרבינא ליכא מיד, אלא במשמעותיה דקרא פליגי. [רש"י].

³ כלל הצריך לפרט, אינו דומה למידת כלל ופרט, שכלל ופרט, ברור לנו מהו הכלל, [כגון באות א' שברור שבכור כולל זכרים וגם נקיבות] וכשנאמר הפרט בא ללמד שלא דברה התורה בכלל אלא בפרטים [כלומר רק בזכרים] ממנו אבל כלל הצריך לפרט הוא, כשיש להסתפק מהו הכלל, כי יש לפרשו בכמה אופנים שונים, [כגון לענין בכור, שיש להסתפק האם הוא בכור ללידות, או לרחמים, או לשניהם], ובא הפרט לפרש מהו הכלל.

⁴ כן פירש רש"י. והשתא פירושו יתכן לפי דברי רבינא דבסמוך, דאמר בכור לדבר אחד הוא בכור, אבל במסקנא דשמעתין אמרינן דמחורתא כאביי, דאמר בכור לדבר אחד לא הוא בכור, ולאביי לא הוא כלל צריך לפרט לכל דבר, דאי אפשר לפרש בכור אלא לצד אחד. ומיהו יש לפרש, לאביי, דאי לאו פרט, הוה אמינא דאפילו יוצא דופן הוא בכור, כיון דהוי בכור לוולדות, ואף על גב דלא הוי בכור לרחמים. ור"י מפרש, לאביי בכור ופרט רחם תרווייהו כלל, ותרווייהו פרט, ותרווייהו צריכי להדדי, ובכל אחד אתה מוצא כלל הצריך לפרט, ופרט צריך לכלל, שכל אחד סותם דבר אחד, ומפרש דבר אחד, דבכור משמע אפילו יוצא דופן, ופרט רחם ממעיט ליה, ופרט רחם משמע אפילו יצא אחר יוצא דופן, ובכור ממעיט ליה. ורבינו תם מפרש, דהוי בכלל ופרט גמור, דבעלמא, דבכור משמע בין הכי ובין הכי, ואתיא פרטא למעוטי ... והך שמעתין, לפרושי פרט הצריך לכלל קא אתא, כדקתני בסיפא, אי פטר רחם, יכול אפילו יצא אחר יוצא דופן, תלמוד לומר בכור ... [תוס'].